

X/8,5c

IGU INŠTITUT ZA GEOGRAFIJO UNIVERZE
EDVARDA KARDELJA V LJUBLJANI

MEŠANA DELAVSKO-KMEČKA GOSPODINJSTVA KOT DEJAVNIK
RAZVOJA KMETIJSTVA IN PODEŽELJA V OBČINI NOVO MESTO

Drago KLADNIK

Ljubljana, december 1982

Inštitut za geografijo Univerze Edvarda Kardelja
Ljubljana, Trg francoske revolucije 7

Avtor teksta: Drago Kladnik

Avtor kart: Tomo Vugrin

MP obdelava: Joža Mestnik
Tatjana Ogrinc

Anališka obdelava: Drago Kladnik

MEŠANA DELAVSKO-KMEČKA GOSPODINJSTVA KOT DEJAVNIK
RAZVOJA KMETIJSTVA IN PODEŽELJA V OBČINI NOVO MESTO

Tekst satipkala: Berka Potočnik

Naročnik: Zavod za družbeno planiranje Novo mesto

Nosilec:
Drago Kladnik

v.d.direktor:
Ivo Piry

V. Nosilec vloge: Drago Kladnik

stran

Avtor teksta: Drago Kladnik	1
1. 1. Teoretična izhodišča	3
1. Avtor kart: Tomo Vugrin	6
1. 3. Metodologija dela	11
AOP obdelava: Jože Mestnik Tatjana Ogrinc	20
Analitska obdelava: Drago Kladnik	24
3. 1. Starostna struktura Jurij Senegačnik	24
3. 2. Izobrasbena struktura	26
3. Tekst natipkala: Darka Potočnik	27
4. SOCIOEKONOMSKE ZNAČILNOSTI	29
4. 1. Nastanek mešanih delavsko-kmečkih gospodinjstev	29
4. 2. Zaposlenost	34
4. 3. Zemljiški potenciali	35
4. 4. Organizacija kmečkega dela	43
4. 5. Mehaniziranost	51
4. 6. Intenzivnost izrabe kmetijskih zemljišč	54
4. 7. Intenzivnost živinoreje	58
4. 8. Tržnost kmetijstva	60
4. 9. Dodatne dejavnosti na kmetiji	63
4.10. Izobraževanje za kmetovanje - pospeševalna služba	65
4.11. Problematika nasledstva	68
5. ODNOS MED DELOM NA ZEMLJI IN REDNO ZAPOSLETVIJO	71
6. ANALIZA MNENJ POSAMEZNIH SOCIOEKONOMSKIH GRUP O NEKA- TERIH ELEMENTIH KMETIJSKE PROIZVODNJE	74
7. IZVOR IN PORABA DOHODKA	77
7. 1. Vir dohodka	77
7. 2. Načrtovane investicije	79
8. OCENA NEKATERIH ELEMENTOV OSERNEGA STANDARDA	81
9. ZAKLJUČEK	85
10. LITERATURA IN VIRI	88

K A Z A L O

U V O D

Vsebina

	stran
1. UVOD	1
1. 1. Teoretična izhodišča	3
1. 2. Dosedanja tovrstna proučevanja	6
1. 3. Metodologija dela	11
2. MEŠANA DELAVSKO-KMEČKA GOSPODINJSTVA KOT DINAMIČEN ELEMENT PREOBRAZBE POKRAJINE	20
3. DEMOGRAFSKE ZNAČILNOSTI	24
3. 1. Starostna struktura	24
3. 2. Izobrazbena struktura	26
3. 3. Izobraževanje	27
4. SOCIOEKONOMSKE ZNAČILNOSTI	29
4. 1. Nastanek mešanih delavsko-kmečkih gospodinjstev	29
4. 2. Zaposlenost	34
4. 3. Zemljiški potenciali	35
4. 4. Organizacija kmečkega dela	43
4. 5. Mehaniziranost	51
4. 6. Intenzivnost izrabe kmetijskih zemljišč	54
4. 7. Intenzivnost živinoreje	58
4. 8. Tržnost kmetijstva	60
4. 9. Dodatne dejavnosti na kmetiji	63
4.10. Izobraževanje za kmetovanje - pospeševalna služba	65
4.11. Problematika nasledstva	68
5. ODNOS MED DELOM NA ZEMLJI IN REDNO ZAPOSILITVIJO	71
6. ANALIZA MNENJ POSAMEZNIH SOCIOEKONOMSKIH GRUP O NEKA- TERIH ELEMENTIH KMETIJSKE PROIZVODNJE	74
7. IZVOR IN PORABA DOHODKA	77
7. 1. Viš dohodka	77
7. 2. Načrtovane investicije	79
8. OCENA NEKATERIH ELEMENTOV OSEBNEGA STANDARDA	81
9. ZAKLJUČEK	85
10. LITERATURA IN VIRI	88

Problematika mešanih delavsko-kmečkih gospodinjstev je v povojnem obdobju v različnih časovnih razdobjih na različnih območjih zaradi splošne deagrarizacije oziroma spreminjanja stare kalsične agrarne v moderno industrijsko - urbano družbo vseskozi prisotna, pri čemer pa se spreminjajo obseg populacije, značaj in vloga v okviru celotnega družbenoekonomskega razvoja.

Opredeliti vlogo mešanih - delavsko kmečkih gospodinjstev v posameznih regionalnih enotah, v njihovem regionalnem razvoju, v ohranjanju kulturne pokrajine in kmetijski proizvodnji ni enostavno opravilo. Kajti tudi znotraj določenih pokrajin se javljajo razlike v stopnji regionalnega razvoja, tako da lahko predstavljajo mešane kmetije element napredka, v drugih območjih pa lahko delujejo kot izrazit zaviralni faktor v prizadevanjih posodobitve in tržne usmeritve kmetovanja.

Za doseg optimalnih rezultatov je potrebno sintetizirati metodologijo in znanja večih znanstvenih disciplin (geografije, sociologije, agrarne ekonomike, ekonomije, ekologije, psihologije), kar zahteva prilagojeno metodologijo glede na pomanjkanje ustreznih statističnih podatkov. Vsekakor se da raziskavo razširiti tudi na pravne vidike (odnos do kmetijske zakonodaje), vlogo ženske v organizaciji in izvajanju kmetijskih opravil in druga področja, vendar takšen pristop presega zastavljeni program, obenem pa je po naši presoji pretirano subjektivno obarvan, kar spričo potrebnosti čim jasnejše konkretizacije in kvantifikacije problemov ne vodi k željenim rezultatom.

Zato smo se odločili za izdelavo elaborata na podlagi pripravljenega programa ob upoštevanju že znane metodologije, vendar smo nekatere probleme osvetlili na specifičen način, tako da je vseskozi prisotna razmeroma popolna diferenciacija med osnovnimi poklicnimi skupami gospodinjstev in je osvetljeno njihovo reagiranje v prostorskih dogajanjih.

Sprejem novih zakonov na področju kmetijstva in morebitna nova davčna politika bo lastnike zemlje gotovo v večji meri silila, da bodo optimalno izkoriščali zemljo, tako da bodo za nekatere majhne koristi dvojne zaposlitve in psihološko-moralni vidiki gotovo izgubili na pomenu. Izkušnje kažejo, da v primerih, ko postane dohodek izven kmetijstva dovolj velik, delo na kmetiji ni več potrebno niti ekonomsko utemeljeno, prihaja do prenehanja dela na zemlji (socialni prelog), v naših razmerah pa bi to pomenilo polarizacijo na čista kmečka in čista nekmečka gospodinjstva, pri čemer se lahko računa tudi na spreminjanje določenega števila mešanih v kmečka gospodinjstva. Vendar pa je čas dokončne opredelitve še zelo daleč, gotovo pa ga zavirajo in ga očitno še bodo tudi neustrezne socialno-posestne razmere (majhna in razdrobljena posest), ki onemogočajo nastanek in razvoj modernih agroprodukcijskih enot. Tudi gospodarska kriza deluje destimulivno na polarizacijo socioekonomskih grup. V določeni meri pomeni celo korak nazaj v tej smeri, saj je opazno, da se je precej že povsem nekmečkih gospodinjstev na kmetijah vrnilo k delu na zemlji. Na drugi strani pa je tovrsten proces pozitiven, saj je obdelan večji delež zemljišč in je v končni fazi tudi kmetijska proizvodnja višja, čeprav za ceno nižje produktivnosti.

Kljub temu mora biti družbena klima vse do časa popolne polarizacije še vnaprej usmerjena v prizadevanja, da tudi zemlja mešanih delavsko-kmečkih gospodinjstev ostane v čim večji meri in kar najbolj intenzivno obdelana. Ker izkušnje kažejo, da delavci-kmetje niso vselej slabši kmetje od čistih kmetov, smo si zadali za nalogo čim bolj korektno ugotoviti njihovo vlogo v kmetijski proizvodnji in v ohranjanju stoletne fiziognomije podeželjske pokrajine.

Takšen razvoj je omogočil lastnikom zemlje, da so se kljub redni zaposlitvi še vedno ukvarjali z delom na zemlji. Vas je poleg tradicionalne agrarne funkcije prevzela tudi vlogo spalnega naselja za nekmečko delovno silo. Stopnja urbanizacije

1.1. Teoretična izhodišča

Nastanek mešanih delavsko-kmečkih gospodinjstev je pogojen s procesom industrializacije in naraščanjem števila delovnih mest zunaj kmetijstva. Industrializacija ni povzročila le povečanja zaposlitvenega kontingenta v tovarnah, pač pa je zahtevala izrazito spremembo organizacije vseh sfer družbenega življenja, kar je povečalo število zaposlenih tudi v spremljajočih - terciarnih in kvartarnih panogah. Omenjena inovacija ni mogla ostati brez posledic v prostorski razmestitvi prebivalstva. Prvotno pretežno na podeželju živeča populacija se je začela množično preseljevati v mesta, ki so začela naglo naraščati in prevzemala večstranske funkcije.

V osrednjem proučevanju socialne geografije je prav proučevanje Vendar pa mesta niso bila sposobna vsrkati vsega deagrariziranega prebivalstva. Prav tako se je tudi industrializacija razširila na podeželje, kjer je bila na voljo zdrava, poceni delovna sila, na ta način pa so tudi določena manj razvita področja razvojno napredovala, saj se je agrarna prenaseljenost lahko do neke mere znižala. Kot tretji, zelo pomemben moment pri nastanku mešanih delavsko-kmečkih gospodinjstev moramo omeniti razvoj modernih prometnih sredstev in komunikacij, kar je omogočilo intenzivno pretakanje delovne sile. Tudi v veliki meri povezan s razpoložljivimi podatki. Tako poznamo navidez preprosto Cone bivanja, dela, izobraževanja, oskrbe in izrabe prostega časa so se vse tesneje medsebojno prepletale in tako je sleherni košček pokrajine dobil večolastno funkcijo. Prvotno so bile vse dejavnosti skoncentrirane v zelo ozkem bivanjskem območju posameznikov. V novejšem času je prišlo do tesnega prepletanja mestnih in podeželjskih funkcij, s čimer postaja meja med vasjo in mestom vse bolj zabrisana. Komunikacije na osnovi zaposlovanja nosilcev kmetovanja v družini: gospodarja, žene in naslednika. Takšen razvoj je omogočil lastnikom zemlje, da so se kljub redni zaposlitvi še vedno ukvarjali z delom na zemlji. Vas je poleg tradicionalne agrarne funkcije prevzela tudi vlogo spalnega naselja za nekmečko delovno silo. Stopnja urbanizacije

ni dohajala intenzivnosti procesa industrializacije. Pravi sloj kmeta-delavca izredno razširjen, bodisi da je šlo za dvojno vlogo posameznika, bodisi gospodinjstva, pri čemer se je spreminjala vloga posameznih družinskih članov. Izoblikovala se je značilna socialna stratifikacija na slovenskem podeželju, pri čemer velja izdvojiti naslednje vodilne grupe s specifičnim odnosom do zemlje in do različnih oblik družbenega življenja:

- čista kmečka gospodinjstva
- mešana delavsko-kmečka gospodinjstva
- nekmečka gospodinjstva na kmečkih gospodarstvih.

1. ČISTA KMEČKO GOSPODINJSTVO - vsi aktivni družinski člani

V ospredju proučevanja socialne geografije je prav proučevanje reagiranja različnih socialnoekonomskih grup v prostoru. Ni dvoma, da lahko govorimo o socialno-ekonomskih grupah, saj so razlike tako na področju socialnega kot gospodarskega ustroja posameznih enot.

Poznamo več načinov ugotavljanja socioekonomske diferenciacije, vendar imajo vsi za osnovo že navedeno opredelitev. Glede na potrebno natančnost pa lahko izdelamo tudi bolj podrobne klasifikacije. Način opredelitve je tudi v veliki meri povezan z razpoložljivimi podatki. Tako poznamo navidez preprosto klasifikacijo na osnovi dohodka, ki jo je uporabljal v preteklosti Zavod za statistiko. Čeprav je tovrstna stratifikacija na videz izredno ustrezna, pa je v praksi težko izvedljiva, saj so je skoraj nemogoče z zadovoljivo natančnostjo ugotoviti izvor dohodka v posameznih gospodinjstvih.

Znane so tudi različne stratifikacije na osnovi zaposlovanja nosilcev kmetovanja v družini: gospodarja, žene in naslednika.

4. MEŠANA KMETIJA II. - nihče od družinskih članov ni zaposlen samo na kmetiji,

Druga možnost klasifikacije gospodinjstev sloni na zaposlovanju posameznih družinskih članov zunaj kmetije. Tudi na ta način lahko pridemo do mnogih klasifikacij, vendar smo se za potrebe elaborata odločili za dve, ki ju tudi vseskozi izpostavljamo kot komparativni variabli. Za klasifikacijo na ravni celotnega gospodinjstva smo se odločili zato, ker smatramo, da je gospodinjstvo v naših agrarnih območjih še vedno razmeroma trdna vez vseh pripadajočih posameznikov. Prva opredelitev se strogo drži zaposlovanja zunaj kmetije, druga pa je nekakšna kombinacija zaposlovanja in starostne strukture. Obe spremenljivki sta v računalniško obdelanem gradivu označeni s P 6 in P 7:

1. ČISTO KMEČKO GOSPODINJSTVO - vsi aktivni družinski člani delajo na kmetiji (100%),
 2. MEŠANO, PRETEŽNO KMEČKO GOSPODINJSTVO - večji del aktivnih družinskih članov dela na kmetiji, manjši pa je redno zaposlen izven kmetije (65 - 99%),
 3. MEŠANO, ENAKOVREDNO GOSPODINJSTVO - približno enako število redno zaposlenih in aktivnih, ki delajo na kmetiji (35 - 66%),
 4. MEŠANO, PRETEŽNO NEKMEČKO GOSPODINJSTVO - večji del družinskih članov je redno zaposlen (1 - 34%),
 5. ČISTO NEKMEČKO GOSPODINJSTVO - vsi družinski člani so redno zaposleni (0%), ter
1. ČISTA KMETIJA - vsi v aktivni dobi (15 - 65 let) so zaposleni na kmetiji, dela nezmožni se ne upoštevajo,
 2. POTENCIALNO ČISTA KMETIJA - zaposleni so le tisti, ki niso potencialni nasledniki in gospodarji ter se bodo verjetno odselili ali pa so samski in ne prispevajo dohodkov za razvoj kmetije (sinovi, hčere, bratje, sestre),
 3. MEŠANA KMETIJA I. - vsaj en družinski član dela stalno na kmetiji (lahko tudi gospodinja, ki pretežni del časa dela na zemlji ali z živino),
 4. MEŠANA KMETIJA II. - nihče od družinskih članov ni zaposlen samo na kmetiji,

5. OSTARELA KMETIJA - vsi družinski člani so stari nad 65 let,
6. NEAKTIVNA KMETIJA - zemlje ne obdelujejo in so brez živine.

V bistvu sta obe klasifikaciji razmeroma podobni, vendar se je prva za potrebe proučevanja mešane delavsko-kmečke strukture gospodinjstev v novomeški občini pokazala kot ustrežnejša, saj so se gospodinjstva po posameznih razredih razmeroma enakomerno grupirala, kar je omogočilo solidno primerjalno analizo, medtem ko je pri drugi klasifikaciji močna prevlada 1., 3. in 4. kategorije, ostale pa so le izjemoma zastopane.

1.2. Dosedanja tovrstna proučevanja

Dosedanja proučevanja v Sloveniji so vezana na delo sociologov, agrarnih ekonomikov in geografov. Medtem ko so v ospredju zanimanja prvih, odnosi med posameznimi socialnoekonomskimi skupami in način njihovega reagiranja, se agrarni ekonomiki ukvarjajo predvsem z ugotavljanjem produkcijske uspešnosti, med drugim tudi z vidika socialne stratifikacije, pri geografi pa je v ospredju prostorski vidik, odnos do gospodarjenja z zemljo in razprostranjenost ter dinamike spreminjanja števila mešanih delavsko kmečkih gospodinjstev. Vendar je opazno, da se v zadnjem času v vseh sredinah trudijo predložiti problematiko čimbolj celovito.

Na prvem mestu velja omeniti delo Staneta Krašovca, ki je znanstvenemu obravnavanju tega pojava namenil več kot 25 let svojega teoretičnega in raziskovalnega dela. Mešana gospodinjstva obravnava v svetovnem in ne le v jugoslovanskem in slovenskem družbenem prostoru. Zanima ga predvsem razširjenost tega pojava, smeri njegovega gibanja in razlogi, ki povzročajo upadanje ali naraščanje števila mešanih gospodinjstev. Poleg tega pa mešana gospodinjstva izčrpno opredeljuje tudi z makro in mikroekonomskega vidika, ki mu pogosto priključuje tudi sociološke in psihološke dimenzije. Med drugimi avtorji

negeografskega porekla velja omeniti še Puljiža (1977), Levstika (1964) ter Markoviča (1980). Pomembna je tudi raziskava Centra za sociologijo vasi, mesta in prostora Inštituta za družbene raziskave univerze v Zagrebu o mešanih gospodinjstvih v Jugoslaviji (1971), ki predstavlja doslej najbolj obsežno praktično usmerjeno raziskavo pri nas.

Opozoriti velja, da slovenskim geografom mešana gospodinjstva ne pomenijo cilj raziskave, pač pa pot za razumevanje sprememb v pokrajini, ki jih ta gospodinjstva povzročajo. Njihov način mišljenja, reagiranja, njihov odnos do zemlje, način izrabe tal, produkcijska usmerjenost, tipizacija in dinamika v procesu spreminjanja iz klasične agrarne v moderno urbanizirano družbo terjajo, da vse navedene procese in elemente pobliže spoznamo, da lahko bolje opredelimo prostorsko realnost. Spoznavanje sprememb v strukturi mešanih gospodinjstev v mnogočem pomaga predvideti način izrabe zemlje v prihodnosti.

Razlikovati moramo med dvema osnovnima vrstama študij. Na eni strani gre za metodološko-teoretske prispevke, ki se v mnogočem naslanjajo na izsledke in problematiko dognanj Staneta Krašovca, na drugi strani pa je precej aplikativnih oziroma empiričnih študij, ki pojasnjujejo demografsko in predvsem socioekonomsko stanje mešanih gospodinjstev. Pri tem pa niso mešana gospodinjstva skoraj nikoli obravnavana sama zase, pač pa je vselej v ospredju zanimanja ugotavljanje razlik in podobnosti med čistimi kmečkimi, mešanimi in nekmečkimi gospodinjstvi na kmečkih gospodarstvih.

Študije, ki so zasnovane v smeri ugotavljanja stopnje razširjenosti mešanih gospodinjstev v republiki, bazirajo pretežno na uradnih statističnih podatkih. Vemo, da so tovrstne informacije dokaj skope in ne omogočajo podrobnejših analiz notranjih struktur ter spoznavati elemente in faktorje razvoja, zato si pri razlagah vzrokov regionalnih različnosti avtorji

pomagajo s komparacijami, z različnimi drugimi demografskimi in socioekonomskimi kazalci (gostota prebivalstva, velikost posesti, delež družbenega in zasebnega sektorja). Delno so prispevki krajši in vsebujejo metodološke napotke za klasifikacijo.

Več je študij, ki obravnavajo mešana gospodinjstva v posameznih ožjih območjih Slovenije ali pa skušajo ugotoviti osnovne značilnosti na nivoju republike s pomočjo sondnih raziskav (anketiranje). Pri tovrstnih raziskavah niso mešana delavsko-kmečka gospodinjstva nikoli v ospredju zanimanja, pač pa se pojavljajo kot enakovreden element v prizadevanju zdiferencirati populacijo glede na socialno stratifikacijo. Osnovni namen je torej spoznati razlike med posameznimi tipi gospodinjstev, pojasniti razloge za ugotavljanje različnosti in opredeliti vlogo posameznega tipa v prostoru, bodisi da gre za agrarno ali pa neagrarno dejavnost.

Metodologija razvrščanja populacije v posamezne tipe ni enostavna, vseeno pa so rezultati v različnih predelih med seboj v veliki meri primerljivi, čeprav so cilji raziskav razmeroma heterogeni, kar se odraža v različnih elementih, ki jih posamezni avtorji postavljajo v ospredje proučevanja. V mnogih, lahko bi rekli skoraj v vseh regionalnih študijah, kjer je prisotno tudi obravnavanje ruralnega prostora oziroma kmetijske problematike, je zaslediti tudi kratek oris vloge mešanih gospodinjstev ali vsaj opredelitev njihove razširjenosti. Vendar se tovrstne raziskave naslanjajo na skope podatke popisov in ne pomenijo posebnega prispevka k poznavanju obravnavane problematike.

Dinarski svet lahko delimo v Suho krajino ter Kočevsko-roški kras, subpanonski svet pa na Gorjance, Novomeško kotlino, ki obsega skoraj polovico občine, ter na vzhodno Krško kotlino in Krško-biseljsko hribovje (vinogradniško območje).

1.3. Opredelitev proučevanega območja

Občina Novo mesto leži na JV republike Slovenije. S 759 km² in 55.371 prebivalci spada med večje občine v republiki. Sestavlja jo 32 krajevnih skupnosti in 71 katastrskih občin.

Čeprav zavzema navidezno razmeroma enovit svet Dolenjske ob zgornji in srednji Krki, ob malce temeljitejši analizi spoznamo precejšnje razlike v naravnogeografskih potezah, kar se v veliki meri odraža tudi v diferenciaciji posameznih elementov družbenoekonomskega razvoja in nenazadnje v deležih in značilnostih mešanih delavsko-kmečkih gospodinjstev.

V grobem lahko delimo pokrajino novomeške občine na svet dinarskega višavja in na subpanonski svet, kar se odraža v veliki kamnitosti in vzpetosti prvega in blažji reliefni napetosti s primernejšo klimo za vinogradništvo drugega. V prvem območju predstavlja še zlasti velik problem pomanjkanje vode, medtem ko so pogoji za kmetovanje v drugem območju primernejši, čeprav so poplavne ravnice ob rekah in potokih mokrotne z zaglejenimi prstmi in kot takšne brez sistematičnih hidroagromelioracij neprimerne za kmetovanje, tudi za živinorejo.

Klimatske razmere so za kmetovanje razmeroma ugodne, brez klimatske sušnosti v posameznih obdobjih leta in ob zadostni količini padavin. Vendar se slabšim talnim pogojem pridružujeta še dva velika zaviralna momenta za razvoj kmetijstva: majhnost posesti in še posebno velika posestna razdrobljenost, ki je prisotna v celotni občini.

Dinarski svet lahko delimo v Suho krajino ter Kočevsko-roški kras, subpanonski svet pa na Gorjance, Novomeško kotlino, ki obsega skoraj polovico občine, ter na vzhodno Krško kotlino in Krško-bizeljsko hribovje (vinogradniško območje).

Občina je našlo zelo pomembnih prometnih zvezah, pri čemer velja izpostaviti makroregionalno in mezoregionalno funkcijo. Pomembni sta zvezi v smeri srednja in zahodna Evropa - JV Evropa, bližnji vzhod ter zveza iz osrednje Slovenije preko Bele krajine z osrednjo Jugoslavijo ter srednjim in južnim primorjem.

Kljub razmeroma ugodnim možnostim, se je industrializacija v večjem obsegu pojavila šele po drugi svetovni vojni, čeprav so bili na Dvoru za polpreteklo obdobje izredno veliki industrijski obrati. S tem je tudi do deagrarizacije prišlo razmeroma pozno. Novo mesto je bilo dolgo časa center lokalnega značaja in šele načrtna razvojna strategija ga je povzdignila na mezo-regionalni nivo z ustreznimi centralnimi funkcijami. Omrežje centralnih naselij je še nepopolno razvito.

V novejšem času je prodrla industrializacija tudi na podeželje, tako da lahko danes govorimo o nekakšni industrijski polosi ob Krki od Šentjerneja preko Novega mesta, Straže, pa do Žuženberka. Poleg že omenjenih funkcij ima pri deagrarizaciji pomembno vlogo tudi turizem (zdravilišča, dolina Krke) s spremljajočim razraščanjem sekundarnih počitniških bivališč.

Kljub razmeroma velikim uspehom pa so še vedno določena območja, ki jih je hiter povojni razvoj nekako zaobšel, kjer se je neugodnim prirodnim pogojem pridružila še prometna odmaknjenost od zaposlitvenih središč, kar je povzročilo izrazita razvojna neskladja (glej naslednje poglavje) s pojavljanjem manj razvitih območij.

1.4. Metodologija dela

Merjeno tako, da smo po regionalnem principu zajeli kar največjo različnost posameznih občinskih območij.

V grobem bi lahko metode dela razvrstili med kabinetne in terenske. Med prve lahko štejemo vrednotenje literature, različne analize in kartografska opravila, med druge pa anketiranje njih krajih:

Za anketiranje smo se morali odločiti zaradi pomanjkanja uradnih statističnih podatkov. Tovrstnih podatkov namreč ne zbira nobena institucija. Za prejšnje popise prebivalstva (1963 in 1971) so bili na voljo vsaj podatki o deležih posameznih socioekonomskih skupin po naseljih, za zadnji popis pa ni mogoče dobiti niti tega podatka, kaj šele da bi lahko primerjali posamezne tipe gospodinjstev med seboj z ozirom na druge elemente demografskega in socioekonomskega značaja. Z ustrezno dopolnitvijo popisnih podatkov bi bilo to pomanjkljivost sicer možno delno odpraviti, vendar bi še vedno ostal znaten del problematike nedorečen, obenem pa bi potrebna sredstva močno preskočila finančni okvir elaborata.

Dolenje Gričevlje, Srednje Gričevlje,

Zato smo se odločili za izvedbo ankete. Jasno je, da spričo pomanjkanja časa in sredstev nismo mogli zajeti vse populacije. Odločili smo se za sondni princip. Torej nismo uporabili niti vzorčenja. Vsekakor je takšna odločitev v skladu z načelom dostopnosti. Upoštevati je bilo potrebno ustrezno prometno dostopnost, tako da smo lahko na enem mestu obdelovali razmeroma sklenjeno populacijo, kar je precej skrajšalo čas anketiranja. Na ta način smo anketirali 300 gospodinjstev, kar predstavlja 3,6% vseh gospodinjstev s kmečkimi gospodarstvi (kmetijami) v občini. Delež je navidezno majhen, vendar ne kaže dvomiti, da ustrezno kaže medsebojne odnose med posameznimi socialnoekonomskimi skupinami, čeprav so morda razmerja v globalu nekoliko drugačna. Omejitveni element za opredelitev kmečkega gospodarstva je bil l ha obdelovalne zemlje, manjših obratov nismo upoštevali.

Zato smo se odločili za dodatek v posebni mapi, v kateri je obdelano gradivo v naslednjem zaporedju:

Sondiranje je bilo usmerjeno tako, da smo po regionalnem principu zajeli kar največjo različnost posameznih občinskih območij. Analize so pokazale, da so v posameznih regionalnih enotah razlike med čistimi in mešanimi kmetijami manjše kot razlike med mešanimi kmetijami posameznih območij. Anketirali smo v naslednjih krajih:

1. Podgrad, Pristava, Konec	33 anket
2. Gornji Suhadol, Dolenji Suhadol, Leskovec	24 anket
3. Dobindol, Gorenje Sušice, Verdun, Dolenje Sušice	30 anket
4. Zvirče	30 anket
5. Sadinja vas, Mačkoveč	22 anket
6. Jablan, Mali vrh, Malenska vas	30 anket
7. Potok, Prapreče, Jurka vas	24 anket
8. Groblje, Ledeača vas	29 anket
9. Dobrava, Drama, Čadraže	26 anket
10. Zalog, Zbure	20 anket
11. Herinja vas, Paha, Vrh, Črešnjice, Dolenje Gričevje, Srednje Gričevje, Zagrad	32 anket

Z anketo smo dobili dragocene informacije o demografski strukturi, zaposlenosti, nastanku mešanih delavsko-kmečkih gospodinjstev, zemljiških potencialih, organizaciji kmečkega dela, mehaniziranosti, intenzivnosti izrabe zemljišč, intenzivnosti živinoreje, tržnosti kmetijstva, dodatnih dejavnosti na kmetiji, problematiki nasledstva, izvoru in porabi dohodka ter o nekaterih elementih osebnega standarda. Relativna deleža od celote posameznih proučevanih elementov in spodnja relativni deleži od Gradivo smo analizirali ročno in s pomočjo računalnika. Uporaba slednjega nam je omogočila ugotavljanje številnih medsebojnih povezav, ki jih drugače ne bi mogli dovolj temeljito proučiti. Računalniške izpise seveda nismo mogli v celoti priložiti k tekstu, zato smo se odločili za dodatek v posebni mapi, v katerem je obdelano gradivo v naslednjem zaporedju:

- starostne piramide prebivalstva po socioekonomskih grupah
- analiza prebivalcev
- analiza gospodinjstev
- povprečja glede na tip gospodinjstev
- povprečja glede na obremenjenost obdelovalne zemlje
- korelacije (skupaj in glede na tipe gospodinjstev)

P 7 Poklicna struktura gospodinjstev II.
Kljub temu, da sta samo dva izvoda podrobnih računalniških analiz, lahko rečemo, da je jedro naših konkretnih raziskav bilo usmerjeno v podrobno analizo izvedene ankete in predstavitvi medsebojnega součinkovanja. Zaradi obilne argumentacije v obliki tabel se tekst omejuje pretežno na funkcijsko obravnavanje problematike, tabele pa naj služijo kot izhodiščno oziroma dokazno gradivo, kjer so podrobno prikazana razmerja in medsebojni odnosi. Podrobno opisovanje in navajanje tabelaričnih vrednosti se nam zdi nepotrebno.

P 37 Noč traktorja
Za lažje in boljše razumevanje priloženega računalniško obdelanega gradiva na kratko predstavljamo njegovo vsebino in metodologijo. Računalniško analizo smo izvedli s pomočjo SPSS (Statistical Pocket for Social Sciences) programa. Poleg osnovnih tabel smo dobili dvojne matrike, ki kažejo odnos med dvema različnima parametroma. Pod tabelami so izračunane različne statistične vrednosti, ki pa za naše potrebe z izjemo indeksa korelacije (R) v nekaterih primerih niso uporabne.

P 46 Pripravljenost obdelovati opuščena zemljišča
Prva številka v omenjenih dvojnih matrikah predstavlja absolutno število, druga in tretja relativna deleža od celote posameznih proučevanih elementov in spodnja relativni delež od celote prepletенosti obeh elementov. Desno in spodaj so skupne vrednosti in deleži razredov obeh parametrov.

P 52 Načini prodaje viškov proizvodnje

P 53 Količina proizvodnje, ki se porabi doma

Pri posameznih gospodinjstvih smo proučili naslednje parametre:

- P 22 Število družinskih članov
- P 3 Število odseljenih
- P 4 Delovne moči
- P 5 Starostna struktura gospodinjstev
- P 6 Poklicna struktura gospodinjstev I.
- P 7 Poklicna struktura gospodinjstev II.
- P 8 Počitnice
- P 9 Površina zemlje v lasti
- P 10 Delež obdelovalne zemlje
- P 11 Primernost obdelovalne zemlje za obdelavo s traktorjem, kosilnico in ročno
- P 12 Zaščitenost kmetije
- P 19 Skupno število parcel
- P 26 Skupno število nad 1 km oddaljenih parcel
- P 36 Opremljenost kmetije z mehanizacijo
- P 37 Moč traktorja
- P 38 Pomoč pri kmetijskih opravilih
- P 39 Kdo pomaga
- P 40 Količina porabljenih umetnih gnojil
- P 41 Intenzivnost izrabe kmetijskih površin
- P 42 Spremembe v intenzivnosti izrabe tal v zadnjem desetletju
- P 43 Tipologija sprememb
- P 44 Vzroki za spremembe izrabe tal
- P 45 Delež prizadetih površin
- P 46 Pripravljenost obdelovati opuščena zemljišča
- P 47 Pod kakšnimi pogoji
- P 48 Posedovanje živine
- P 49 Število glav normalne živine (GNŽ) 1982
- P 50 Spremembe števila GNŽ v zadnjem desetletju
- P 51 Prodaja kmetijskih pridelkov
- P 52 Načini prodaje viškov proizvodnje
- P 53 Količina proizvodnje, ki se porabi doma

- P 54 Vrednost prodaje leta 1981
- P 55 Predvidene naložbe v naslednjih petih letih
- P 56 Starost gospodarja, ko je prevzel kmetijo
- P 57 Nasledstvo *gradnje hleva za šivino*
- P 58 Kdo bo naslednik
- P 59 Starost naslednika ob prevzemu kmetije
- P 60 Način kmetovanja naslednika
- P 61 Načrti, če ni naslednika
- P 62 Perspektiva
- P 63 Vpliv redne zaposlitve na uspešnost kmetovanja
- P 64 Poglavitne ovire
- P 65 Koristi za kmetovanje zaradi zaposlitve
- P 66 Vpliv kmetovanja na redno zaposlitev
- P 67 Primerjava med čistimi in mešanimi kmetijami - več
obdelovalne zemlje *število delovnih ur na kmetiji*
- P 68 Primerjava med čistimi in mešanimi kmetijami - višji
Navedeni dohodek *živke so obdelane in se med seboj prepletajo*
- P 69 Primerjava med čistimi in mešanimi kmetijami - boljše
mehaniziranost
- P 70 Primerjava med čistimi in mešanimi kmetijami - večji
pridelek
- P 71 Primerjava med čistimi in mešanimi kmetijami - boljše
obdelana kmetijska zemljišča
- P 72 Primerjava med čistimi in mešanimi kmetijami - boljše
organizirana kmetijska proizvodnja
- P 73 Primerjava med čistimi in mešanimi kmetijami - več
prostega časa
- P 74 Primerjava med čistimi in mešanimi kmetijami - nasploh
boljše življenje
- P 75 Primerjava med čistimi in mešanimi kmetijami - bolj
skrbno gospodarijo z zemljo
- P 76 Seznanjenost z modernimi načini kmetovanja
- P 77 Delovanje pospeševalne službe
- P 78 Potrebna pogostnost obiskov pospeševalcev
- 42- 5,6,7,9 62 - 6,7,9 82 - 6,7
43-5,6,7,9 63 - 6,7 83 - 6,7
44-5,6,7,9 64 - 6,7 84 - 6,7
45- 5,6,7,9 65 - 6,7 85 - 6,7
46- 5,6,7,9 66 - 6,7

- P 79 Tip idealnega pospeševalca
- P 80 Starost stanovanjskega poslopja
- P 81 Adaptacije po letu 1945
- P 82 Obdobje izgradnje hleva za živino
- P 83 Oskrba z vodo
- P 84 Trofazni tok
- P 85 Telefonski priključek
- P 86 Stranišče v hiši
- P 87 Kopalnica družini
- P 88 Barvni televizor
- P 89 Pomivalni stroj
- P 90 Zmrzovalna omara, skrinja
- P 91 Avtomobil
- P 92 Število glav normalne živine (GNŽ) 1972
- P 93 Povprečno dnevno število delovnih ur na kmetiji

P 10 Razlogi za redno zaposlitev

Navedene spremenljivke so obdelane in se med seboj prepletajo v naslednjem zaporedju:

P 13 Pogoji za čisto kmetovanje

2 - 6,7	47 - 6,7	67 - 6,7	86 - 6,7
3 - 6,7	48 - 6,7	68 - 6,7	87 - 6,7
4 - 5,6,7,9	49 - 5,6,7,9	69 - 6,7	88 - 6,7
5 - 6	50 - 5,6,7,9	70 - 6,7	89 - 6,7
8 - 6,7	51 - 5,6,7,9	71 - 6,7	90 - 6,7
9 - 6,7	52 - 5,6,7,9	72 - 6,7	91 - 6,7
10 - 6,7	53 - 5,6,7,9	73 - 6,7	92 - 5,6,7,9
12 - 6,7	54 - 5,6,7,9	74 - 6,7	93 - 5,6,7,9
19 - 6,7	55 - 5,6,7,9	75 - 6,7	
26 - 6,7	56 - 6,7	76 - 6,7	
36 - 5,6,7,9	57 - 5,6,7,9	77 - 6,7,9	
38 - 5,6,7,9	58 - 6,7	78 - 6,7,9	
39 - 5,6,7,9	59 - 6,7	79 - 6,7,9	
40 - 5,6,7,9	60 - 6,7	80 - 6,7	
41 - 5,6,7,9	61 - 6,7	81 - 6,7	
42 - 5,6,7,9	62 - 6,7,9	82 - 6,7	
43 - 5,6,7,9	63 - 6,7	83 - 6,7	
44 - 5,6,7,9	64 - 6,7	84 - 6,7	
45 - 5,6,7,9	65 - 6,7	85 - 6,7	
46 - 5,6,7,9	66 - 6,7		

Navedene spremljivke so obdelane in se med seboj prepletajo. Vsi pomembnejši rezultati preostalih računalniških obdelav na nivoju gospodinjstev, povprečij, obremenjenosti hektarja obdelovalnih zemljišč in korelacij so prikazani v posebnih tabelah med tekstom.

Posamezne prebivalce smo opredelili z naslednjimi indikatorji:

- 6 - 2,22
9 - 2,4,22
P 2 Položaj v družini
P 3 Spol
P 4 Starost
P 5 Izobrazba
P 6 Vrsta zaposlitve
P 7 Poklic
P 9 Leto redne zaposlitve
P 10 Razlogi za redno zaposlitev
P 11 Razlogi za delo na kmetiji
P 12 Kmetovanje kot edini poklic
P 13 Pogoji za čisto kmetovanje
P 14 Zakaj se ni zaposlil-a
P 15 Šolanje
P 16 Štipendiranje
P 17 Nameravana odselitev po končanem šolanju
P 18 Kmetijska šola
P 19 Delo na kmetiji - povprečno na dan
P 20 Delo na kmetiji - konice
P 21 Delo na kmetiji po končanem šolanju
P 22 Poklicna struktura
3. 0 - 19, 20 - 60 in nad 60 let ali generacijsko gospodinjstvo (perspektivno),
4. 20 - 60 in nad 60 let ali starajoče gospodinjstvo (pogojno perspektivno),
5. nad 60 let ali ostarelo gospodinjstvo (neperspektivno),
6. 0 - 19 in nad 60 let ali kombinirano gospodinjstvo (pogojno perspektivno).

Navedene spremenljivke so obdelane in se med seboj prepletajo v naslednjem zaporedju:

4 - 22	14 - 2,4,22
5 - 2,22	15 - 22
6 - 2,22	16 - 22
7 - 2	17 - 16,22
9 - 2,4,22	18 - 2,22
10 - 2,4,9,22	19 - 2,5,6,22
11 - 2,4,9,22	20 - 2,5,6,22
12 - 2,4,9,22	21 - 22
13 - 2	

Za osnovne socioekonomske grupe smo izdelali tudi starostne piramide.

Na tem mestu moramo na kratko razložiti tudi način grupiranja v razrede pri starostni strukturi gospodinjstev, način izračunavanja delovnih moči na kmetiji in način izračunavanja GNŽ (glav normalne živine). O dilemah pri opredelitvi poklicne strukture smo spregovorili že v podglavju o teoretskih izhodiščih.

Vsa gospodinjstva smo grupirali v naslednjih šest starostnih grup, stvorjenih z razvrščanjem osnovnih starostnih kontingentov - 0-19, 20-60 in nad 60 let:

1. 0 - 19 in 20 - 60 let ali mlado gospodinjstvo (perspektivno),
2. 20 - 60 let ali zrelo gospodinjstvo (pogojno perspektivno),
3. 0 - 19, 20 - 60 in nad 60 let ali generacijsko gospodinjstvo (perspektivno),
4. 20 - 60 in nad 60 let ali starajoče gospodinjstvo (pogojno perspektivno),
5. nad 60 let ali ostarelo gospodinjstvo (neperspektivno),
6. 0 - 19 in nad 60 let ali kombinirano gospodinjstvo (pogojno perspektivno).

Pri izračunavanju delovnih moči smo uporabili korigirano lestvico KIS-a (planiranje delovne sile v kmetijstvu Jugoslavije, 1981), pri čemer smo populacijo delili na tisto, ki dela stalno na kmetiji in na tisto, ki dela na zemlji po delu oziroma občasno, torej na kmečko ter nekmečko populacijo:

a) dela na kmetiji stalno - moški (15 - 54 let) 1,0
moški (55 - 64 let) 0,7
moški (nad 65 let) 0,3
ženske (15 - 54 let) 0,7
ženske (55 - 64 let) 0,5
ženske (nad 65 let) 0,2

b) na kmetiji dela po delu oziroma občasno:

moški (15 - 54 let) 0,3

moški (55 - 64 let) 0,2

ženske (15 - 54 let) 0,2

ženske (55 - 64 let) 0,1

otroci (10 - 14 let) 0,2

Glava normalne živine (GNŽ) oziroma glava velike živine (GVŽ) pomeni na enoto 500 kg težke krave praračunane ekvivalente posameznih vrst živine, pri čemer smo upoštevali naslednje pretvornike:

- konji	1,3	-jagenjčki	0,05
- osli, mule	0,8	-koze	0,08
- biki	1,4	-kozlički	0,04
- voli	1,2	-zajci	0,01
- krave	1,0	-mladi zajci	0,001
- junice	0,7	-kure,petelini	0,0015
- teleta	0,15	-piščanci	0,001
- svinje, prašiči	0,25	-purani	0,005
- mladi pujski	0,03	-gosi	0,002
- ovce	0,1		

2. MEŠANA DELAVSKO-KMEČKA GOSPODINJSTVA KOT DINAMIČEN ELEMENT

PREOBRAZBE POKRAJINE in gospodinjstev dinamičen pojav in pomeni vneseno fazo v preslojevanju iz čiste agrarne v neagrarno. Pojav mešanih delavsko-kmečkih gospodinjstev je vezan na mnoge dežele sveta. Ponekod je v zatonu, drugje spet v polnem razcvetu, odvisno od stopnje družbenoekonomskega razvoja. V vseh območjih, kjer je danes že moč čutiti močno polarizacijo na čista kmečka in čista nekmečka gospodinjstva (zahodna Evropa, Severna Amerika, Avstralija) je proces doživel kulminacijo že v času med obema vojnama, danes pa je delež kmečkega prebivalstva že izredno nizek (do 10%), vendar je z moderno tehnologijo proizvodnje sposoben s hrano oskrbovati celotno prebivalstvo in celo ustvarjati znatne tržne viške, s katerimi se pokriva uvoz deficitarnih proizvodov.

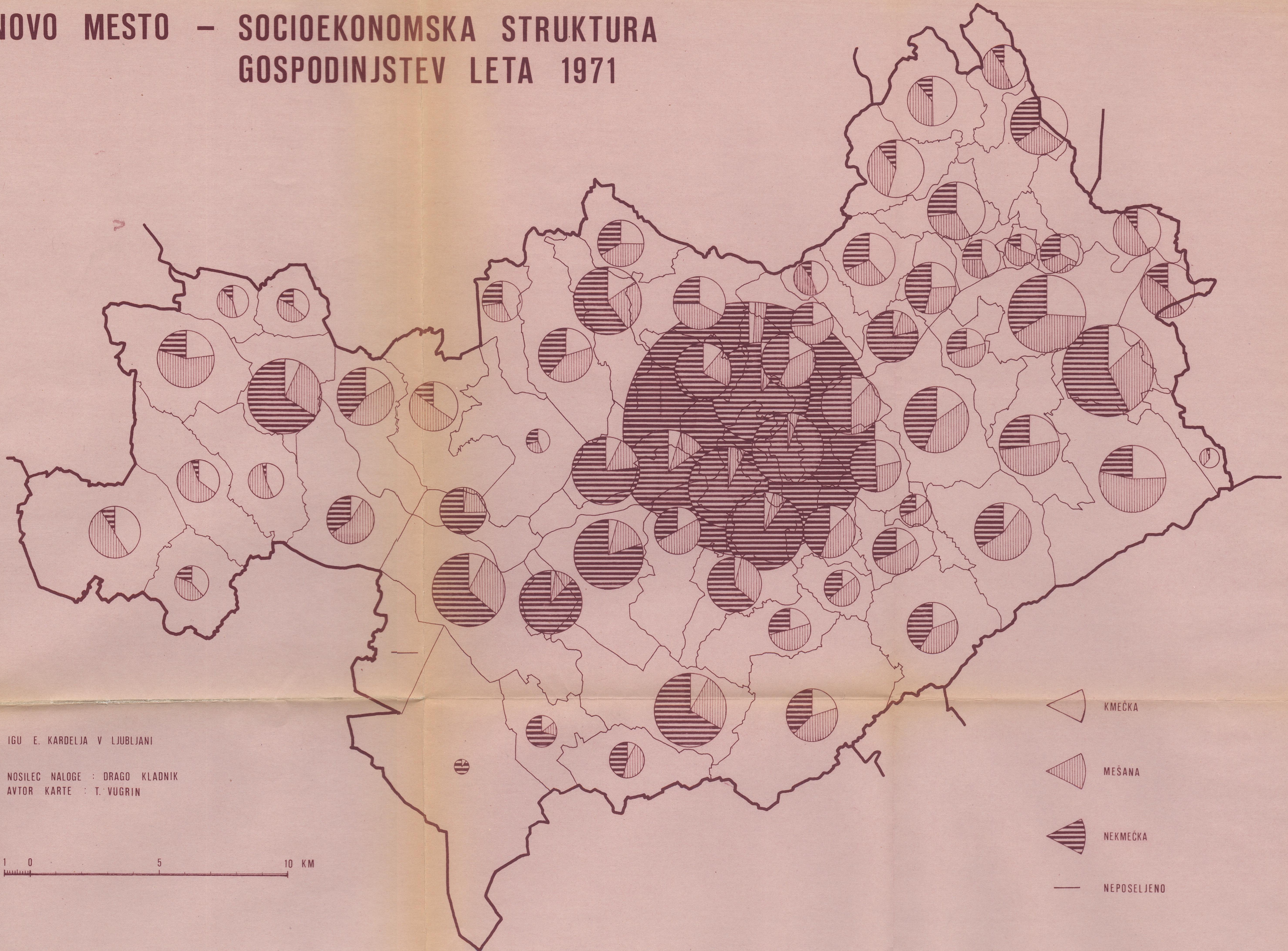
Vendar so tudi v teh deželah še prisotne dvoživke, meja rentabilnosti, ki pogojuje njihov obstoj pa je za naše pojme izredno visoka. Tako je v ZDA od vseh kmetij farmskega tipa kar štiri petine takšnih, ki imajo poleg dohodkov od kmetovanja še druge dohodke (plače, delnice, pokojnine) (Tom Fulton, Peter Braestrup, 1982). V njihovi lasti je 70% obdelovalne zemlje, od vsega pridelka pa odpade na njih 25%, kar jasno izpričuje moč čistih farm.

Števila. V prvih povojnih letih je bil proces formiranja Med razvitimi državami ima posebno vlogo Japonska, kjer je delež mešanih kmetij prevladujoč in predstavljajo glavno osnovo prehrambene bilance v državi. Res pa je, da je Japonska glede hrane deficitarna, kar je spričo velike gostote prebivalstva razumljivo. faza je značilna za šestdeseta leta. V sedemdesetih letih in danes pa ugotavljamo, da je prišlo v zaledju Skladno s širjenjem industrializacije v deželah v razvoju, se večja število mešanih gospodinjstev po vsem svetu. Izjemo predstavljajo države "realnega" socializma, kjer državno lastništvo nad zemljo onemogoča nastanek mešanih kmetij (izjema je Poljska), kmetovalci pa imajo značaj delavcev v proizvodnji. Kljub temu pa dosegajo po redni zaposlitvi na svojih ohišnicah izredne pridelke in s tem blažijo velike deficite v prehrambeni proizvodnji.

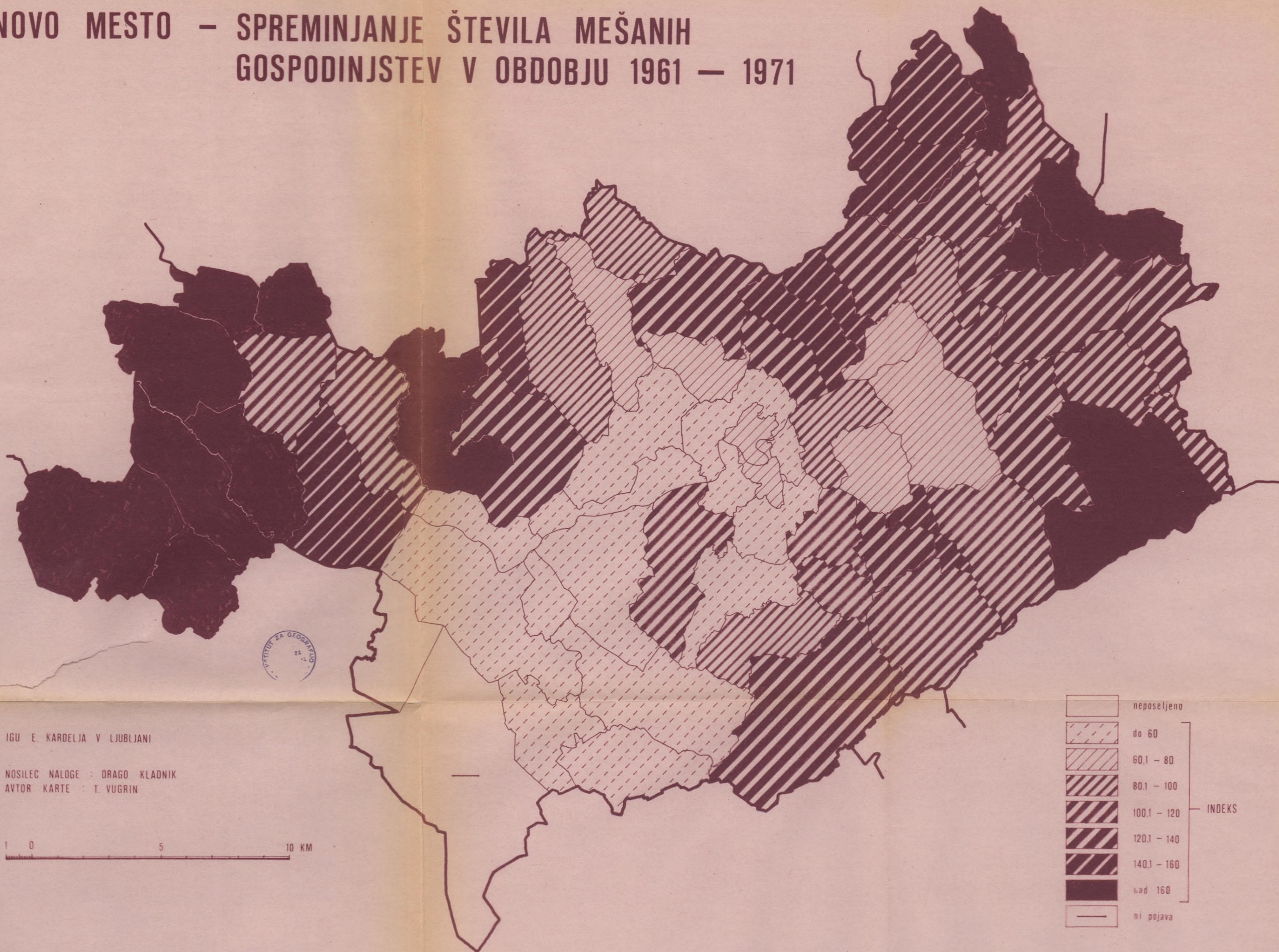
Če povzamemo, velja ugotoviti, da predstavlja institucija mešanih delavsko kmečkih gospodinjstev dinamičen pojav in pomeni vmesno fazo v preslojevanju iz čiste agrarne v neagrarno družbo. Kakšno vlogo ima v kmetovanju pa je odvisno v veliki meri od političnih odločitev (podpore) oziroma od prirodnih razmer in še posebno od splošnega nivoja družbenoekonomskega razvoja. Izkušnje kažejo, da se v kriznih obdobjih število mešanih kmetij povečuje, saj se mnogi ljudje, ki so kmetovanje sicer že opustili, prično ponovno ukvarjati z delom na zemlji. Na ta način še povečajo ekonomsko stabilnost in zanje predstavlja zemlja strateško bazo za preživetje. Ni slučaj, da so se v vseh dosedanjih kriznih situacijah prav mešana delavsko kmečka gospodinjstva pokazala za najbolj odporno obliko družbene organiziranosti.

Vse doslej navedene ugotovitve veljajo v veliki meri tudi za našo republiko in nedvomno tudi za občino Novo mesto. Glede na stopnjo družbenoekonomskega razvoja, odvisnega od intenzivnosti procesov industrializacije, deagrarizacije in urbanizacije se javljajo območja z različnim deležem mešanih delavsko-kmečkih gospodinjstev, še posebno pa je izrazita diferenciacija z ozirom na dinamiko spreminjanja njihovega števila. V prvih povojnih letih je bil proces formiranja mešanih delavsko-kmečkih gospodinjstev vezan predvsem na zaledje večjih industrijskih središč. Skladno z izboljšanjem prometnega omrežja in večanjem zaposlitvenih možnosti se je širil v bolj oddaljena območja, v zaledju mest pa je začel usihati. Ta faza je značilna za šestdeseta leta. V sedemdesetih letih in danes pa ugotavljamo, da je prišlo v zaledju mest do precejšnje polarizacije, v oddaljenejših območjih je faza prevladujočih mešanih gospodinjstev že presegla kulminacijo, največji razcvet pa doživljajo najbolj odročni predeli, kjer je tudi najmočnejša deagrarizacija, obenem pa niso toliko bivalno zanimivi, da bi postali spalna naselja in privabili tudi nekmečko prebivalstvo.

NOVO MESTO — SOCIOEKONOMSKA STRUKTURA GOSPODINJSTEV LETA 1971

NOVO MESTO — SPREMINJANJE ŠTEVILA MEŠANIH GOSPODINJSTEV V OBDOBJU 1961 — 1971

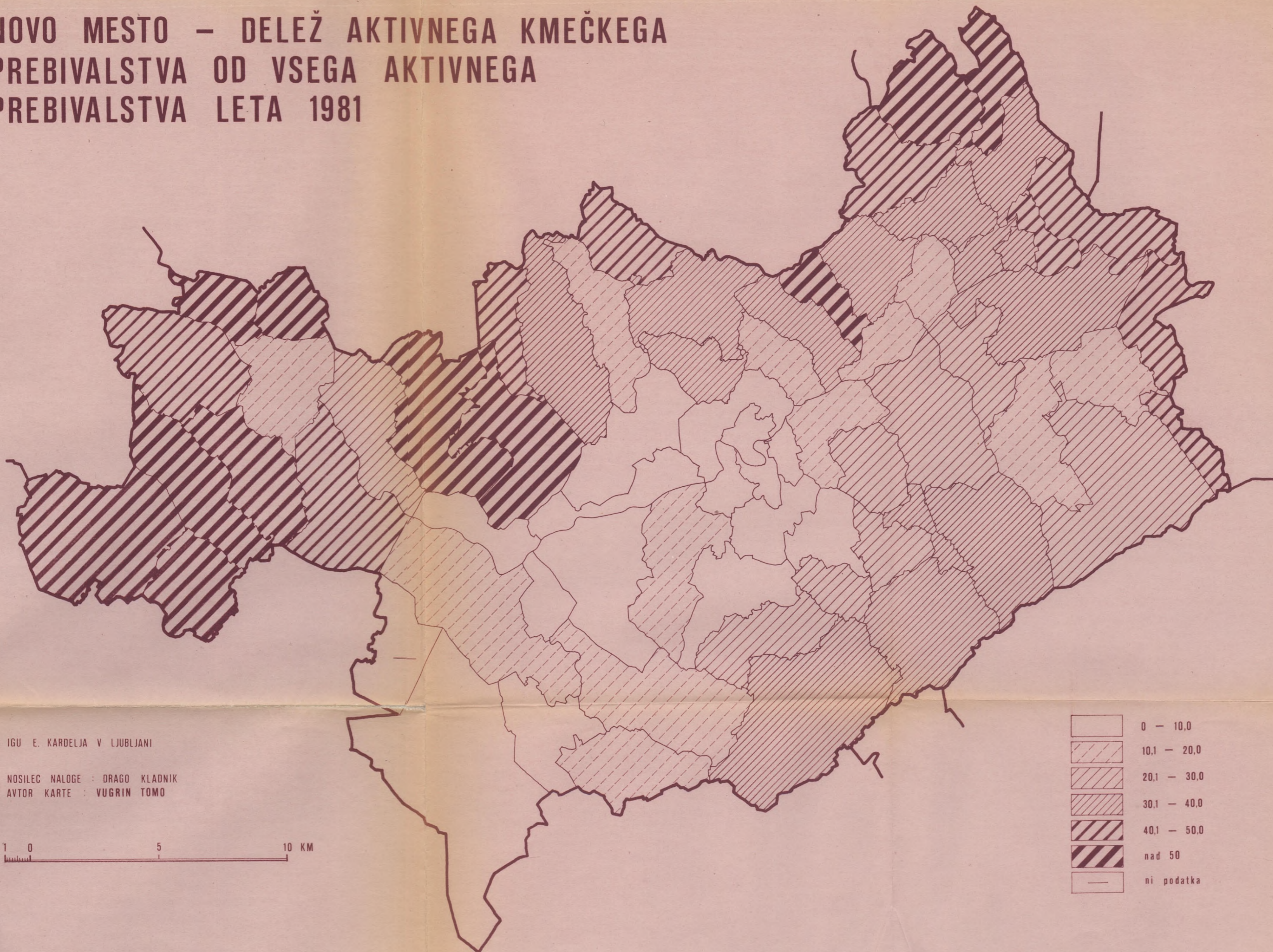
IGU E. KARDELJA V LJUBLJANI

NOSILEC NALOGE : DRAGO KLADNIK

AVTOR KARTE : T. VUGRIN

1 0 5 10 KM

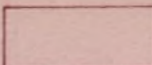
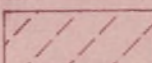

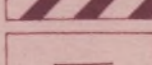
NOVO MESTO — DELEŽ AKTIVNEGA KMEČKEGA PREBIVALSTVA OD VSEGA AKTIVNEGA PREBIVALSTVA LETA 1981

IGU E. KARDELJA V LJUBLJANI

NOSILEC NALOGE : DRAGO KLADNIK
AVTOR KARTE : VUGRIN TOMO

1 0 5 10 KM

	0 — 10,0
	10,1 — 20,0
	20,1 — 30,0
	30,1 — 40,0
	40,1 — 50,0
	nad 50
	ni podatka

Žal za zadnje obdobje (1981) ne razpolagamo z ustreznimi podatki poklicne stratifikacije gospodinjstev, zato smo izvedli primerjavo za leti 1961 in 1971, za leto 1981 pa smo opredelili stopnjo razvoja z deležem aktivnega kmečkega prebivalstva od vsega aktivnega prebivalstva (glej karte).

Leta 1971 je bilo v novomeški občini že 61,7% nekmečkih gospodinjstev, 23,8% je bilo mešanih delavsko-kmečkih gospodinjstev in le še 13,9% čistih kmečkih gospodinjstev. Seveda znaten del nekmečkih gospodinjstev ne živi na kmečkih gospodarstvih (leta 1981 je živel na kmetijah v občini le 52,3% gospodinjstev), kar pomeni, da so mešana delavsko-kmečka gospodinjstva prevladujoč element. Delež mešanih gospodinjstev je bil še posebno visok (nad 50% vseh gospodinjstev) v Suhi krajini in v katastrskih občinah JV od Novega mesta (Gaberje, Hrušica, Zajčji vrh, Orehovica, Vrhpolje), le nekoliko nižji pa je bil v okolici Šentjerneja, Škocjana, Žuženberka in Mirne peči. Zaradi prevladujoče vloge nekmečkih gospodinjstev v zaledju Novega mesta je tu njihov delež relativno nizek, vendar je absolutno število še vedno razmeroma visoko.

Še bolj zanimiva od prejšnje je karta Spreminjanje števila mešanih gospodinjstev v obdobju 1961 - 1971. Povprečno se je v celi občini število skrčilo za 2,5%, kar kaže na rahlo upadanje njihove vloge (v zadnjem desetletju se je število gotovo še naprej zniževalo), vendar pogled na karto kaže na močno notranjo diferenciacijo. Medtem ko je v osrednjem delu občine, še posebno okrog Novega mesta, Straže, Dolenjskih toplic, Otočca ter v manjši meri v okolici Mirne peči opazno upadanje števila mešanih gospodinjstev, je bil v vseh drugih območjih zabeležen porast, ki je še posebno izrazit v najbolj odročnih predelih. V kategorijo, kjer se je število mešanih kmetij dvignilo za več kot polovico spadajo katastrske občine Zvirče, Hinje, Sela pri Hinjah, Lipje, Šmihel pri Žuženberku, Križ, Reber, Ajdovec, Dole, Tomažja vas,

Dobrava, Mršeča vas in Vrhpolje. Znatno porast je tudi v nekaterih drugih odročnih K.O. na območju Podgrada, Žuženberka, Trške gore, Šmarjete in Šentjerneja.

Da se naraščanje števila mešanih gospodinjstev v veliki meri ujema z najbolj agrarnimi območji v občini, potrjuje karta z deležem aktivnega kmečkega prebivalstva od vsega aktivnega prebivalstva leta 1981. Opazno je, da se je v zadnjem desetletju znatno zmanjšal agraren značaj predvsem v južnem delu občine, na območju Gorjancev, kjer pa je še vedno okrog tretjina aktivnega kmečkega prebivalstva, kar je znatno nad občinskim povprečjem (17,7%). V osrednjem delu občine je že manj kot 10% aktivnega kmečkega prebivalstva od vseh aktivnih, nad 50% pa ga je še v Suhi krajini ter na območju K.O. Ajdovec, Brezova reber, Herinja vas, Dole in Zagrad.

V prihodnosti je pričakovati nadaljne upadanje števila mešanih delavsko kmečkih gospodinjstvih v vseh predelih občine, tudi v najbolj zaostalih območjih, saj se je proces deagrariacije že dodobra uveljavil. Stalno upadanje lahko prekinejo samo krizna obdobja, v kakršnem smo sedaj, saj postaja delo na zemlji ponovno ekonomsko zanimivo. Dobiva nekakšen značaj "šušmarstva". Kljub razmeroma velikim naporom in skoraj izključni proizvodnji za dom, so prihranki veliki, saj se znižajo stroški za nabavo hrane in kar je najpomembnejše, zemlja ostaja kultivirana in je odtegnjena procesom ozelenjevanja in ogozdovanja, tako značilnim za kraška območja Slovenije. pretežno kmečkih in mešanih, enakovrednih gospodinjstev prevladujejo generacijske družine, v grupi mešanih, pretežno nekmečkih in čistih nekmečkih pa mlade družine.

Zaskrbljujoče staranje čistega kmečkega prebivalstva je v veliki meri posledica odseljevanja mladega, za delo sposobnega prebivalstva, ki se zaposluje izven kmetijstva. Na ta način je odsotna srednja generacija, zato tudi ni generacije najmlajših. Med čistimi kmečkimi gospodinjstvi je le 30,9% takšnih, iz katerih se ni nihče odselil, med mešanimi

3. DEMOGRAFSKE ZNAČILNOSTI

V demografskih karakteristikah se odražajo tudi vsi ostali elementi družbenoekonomskega razvoja. Zato so lahko dober pokazatelj ekonomske moči posameznih socioekonomskih grup. Obenem pa nam lahko služijo tudi za napoved prihodnega razvoja.

Čeprav je demografskih pokazateljev veliko število, smo se za namen pričujočega elaborata odločili analizirati predvsem starostno strukturo, izobrazbeno strukturo in izobraževanje, ker menimo, da v zadostni meri kažejo socialnoekonomsko razslojenost.

3.1. Starostna struktura

Starostna struktura kaže zaskrbljujoče značilnosti. Še zlasti je pereč problem pri čistih kmečkih gospodinjstvih, med katerimi je le 14,5% mladih gospodinjstev (tabela št.1). Če prištejemo še generacijska gospodinjstva lahko ugotovimo, da je v kategoriji perspektivnih gospodinjstev le 27,2% enot. Kar 43,6% pa je ostarelih oziroma neperspektivnih enot. O tesni povezanosti starostne in poklicne strukture govori tudi razmeroma visok indeks korelacije $R = -0,42$. Starostna struktura je mnogo ugodnejša v vseh treh mešanih tipih gospodinjstev, pa tudi pri nekmečkih gospodinjstvih. Na mešanih kmetijah skorajda ni ostarelih družin, zato pa v grupi mešanih, pretežno kmečkih in mešanih, enakovrednih gospodinjstev prevladujejo generacijske družine, v grupi mešanih, pretežno nekmečkih in čistih nekmečkih pa mlade družine.

Zaskrbljujoče staranje čistega kmečkega prebivalstva je v veliki meri posledica odseljevanja mladega, za delo sposobnega prebivalstva, ki se zaposluje izven kmetijstva. Na ta način je odsotna srednja generacija, zato tudi ni generacije najmlajših. Med čistimi kmečkimi gospodinjstvi je le 30,9% takšnih, iz katerih se ni nihče odselil, med mešanimi

***** C R O S S T A B U L A T I O N O F *****
 P5 STAROSTNA STRUKTURA GOSPODINJSTEV BY P6 POKLICNA STRUKTURA GOSPODINJSTEV 1
 ***** PAGE 1 OF 1

		P6										
		CDUNT	MESANO P					NEKMECKO				
ROW	PCT	I	K.	.	H						ROW	
COL	PCT	I									TOTAL	
TOT	PCT	I	1	2	3	4	5					
P5		I	I	I	I	I	I	I	I	I		
	1	I	8	10	18	44	14				94	
MLADO		I	3.5	10.6	19.1	46.8	14.9				31.3	
		I	14.5	21.3	23.7	47.8	46.7					
		I	2.7	3.3	6.0	14.7	4.7					
	2	I	4	3	11	8	2				28	
ZRELO		I	14.3	10.7	39.3	28.6	7.1				9.3	
		I	7.3	6.4	14.5	8.7	6.7					
		I	1.3	1.0	3.7	2.7	.7					
	3	I	7	17	40	27	10				101	
GENERACIJSKO		I	6.9	16.8	39.6	26.7	9.9				33.7	
		I	12.7	36.2	52.6	29.3	33.3					
		I	2.3	5.7	13.3	9.0	3.3					
	4	I	12	14	7	13	2				48	
STARAJICE		I	25.0	29.2	14.6	27.1	4.2				16.0	
		I	21.8	27.8	9.2	14.1	6.7					
		I	4.0	4.7	2.3	4.3	.7					
	5	I	24	3	0	0	2				29	
DSTARELO		I	82.8	10.3	0	0	6.9				9.7	
		I	43.6	6.4	0	0	6.7					
		I	8.0	1.0	0	0	.7					
		I										
COLUMN			55	47	76	72	30				300	
TOTAL			18.3	15.7	25.3	30.7	10.0				100.0	

RAW CHI SQUARE = 130.58041 WITH 16 DEGREES OF FREEDOM. SIGNIFICANCE = .0000
 CRAMER'S V = .32987
 CONTINGENCY COEFFICIENT = .55070
 LAMBDA (ASYMMETRIC) = .19095 WITH P5 DEPENDENT. = .19712 WITH P6 DEPENDENT.
 LAMBDA (SYMMETRIC) = .10410
 UNCERTAINTY COEFFICIENT (ASYMMETRIC) = .13246 WITH P5 DEPENDENT. = .12632 WITH P6 DEPENDENT.
 UNCERTAINTY COEFFICIENT (SYMMETRIC) = .12932
 KENDALL S TAU B = -.34222 SIGNIFICANCE = .0000
 KENDALL'S TAU C = -.32472 SIGNIFICANCE = .0000
 GAMMA = -.43773
 SOMERS'S D (ASYMMETRIC) = -.33579 WITH P5 DEPENDENT. = -.34078 WITH P6 DEPENDENT.
 SOMERS'S D (SYMMETRIC) = -.34216
 ETA = .44413 WITH P5 DEPENDENT.
 ETA = .48003 WITH P6 DEPENDENT.
 PEARSON'S R = -.41741 SIGNIFICANCE = .0000

+++++

MOSKI

ZENSKO

2)	*****	NAD 75	*****	15
5)	*****	70 - 74	*****	13
3)	**	65 - 69	*****	12
3)	*****	60 - 64	*****	3
2)	*****	55 - 59	*****	2
5)	*****	50 - 54	*****	5
7)	*****	45 - 49	*****	4
9)	*****	40 - 44	*****	3
1)	**	35 - 39	*****	5
1)	**	30 - 34	***	1
0)	*	25 - 29	***	1
1)	**	20 - 24	*****	2
5)	*****	15 - 19	*****	8
6)	*****	10 - 14	*****	5
4)	*****	5 - 9	*****	4
0)	*	0 - 4	***	1

+++++

SKUPAJ

84

+++++

MOSKI

ZENSKE

Starostna skupina	MOSKI	ZENSKE
6)	***** VAD 75 *****	*****
5)	***** 70 - 74 *****	*****
4)	***** 65 - 69 *****	*****
3)	***** 60 - 64 *****	*****
2)	***** 55 - 59 *****	*****
1)	***** 50 - 54 *****	*****
0)	***** 45 - 49 *****	*****
12)	***** 40 - 44 *****	*****
4)	***** 35 - 39 *****	*****
13)	***** 30 - 34 *****	*****
5)	***** 25 - 29 *****	*****
7)	***** 20 - 24 *****	*****
9)	***** 15 - 19 *****	*****
16)	***** 10 - 14 *****	*****
8)	***** 5 - 9 *****	*****
9)	***** 0 - 4 *****	*****
116	SKUPAJ	103

+++++

MOŠKI

ZENSKO

5)	*****	75	*****	12
4)	*****	70 - 74	*****	11
6)	*****	65 - 69	*****	9
3)	*****	60 - 64	*****	10
1)	*****	55 - 59	*****	10
13)	*****	50 - 54	*****	12
17)	*****	45 - 49	*****	15
14)	*****	40 - 44	*****	8
7)	*****	35 - 39	*****	9
6)	*****	30 - 34	*****	2
13)	*****	25 - 29	*****	11
11)	*****	20 - 24	*****	16
25)	*****	15 - 19	*****	20
20)	*****	10 - 14	*****	23
10)	*****	5 - 9	*****	14
17)	*****	0 - 4	*****	14

+++++

172

SKUPAJ

196

+++++

MOSKI

ZENSKE

6)	***** NAD 75	*****	12
4)	**** 70 - 74	****	7
4)	**** 65 - 69	****	10
3)	*** 60 - 64	***	4
5)	**** 55 - 59	****	16
31)	***** 50 - 54	*****	25
13)	**** 45 - 49	****	12
9)	**** 40 - 44	****	12
4)	*** 35 - 39	***	7
13)	**** 30 - 34	****	6
25)	**** 25 - 29	****	10
40)	***** 20 - 24	*****	30
20)	**** 15 - 19	****	25
23)	**** 10 - 14	****	10
7)	*** 5 - 9	***	7
17)	**** 0 - 4	****	12
243	SKUPAJ		205

DATUM: 25.2.2008
 STRAN: 1
 SKUPAJ: 205
 MNOŠTVO: 1

+++++

MOŠKI

ŽENSKÉ

Starostna skupina	Moški	Ženske
3)	***** NAD 75	*****
2)	***** 70 - 74	*****
1)	***** 65 - 69	*****
2)	***** 60 - 64	*****
2)	***** 55 - 59	*****
4)	***** 50 - 54	*****
5)	***** 45 - 49	*****
6)	***** 40 - 44	*****
1)	***** 35 - 39	*****
2)	***** 30 - 34	*****
11)	***** 25 - 29	*****
5)	***** 20 - 24	*****
6)	***** 15 - 19	*****
2)	***** 10 - 14	*****
4)	***** 5 - 9	*****
2)	***** 0 - 4	*****

+++++

64 SKUPAJ 69

+++++

VIĒRI

ZENSKĀ

22)	120	75	50
21)	75	74	39
20)	55	60	42
13)	50	64	24
17)	55	50	40
61)	50	54	54
51)	47	40	40
41)	40	44	31
25)	35	30	30
26)	30	34	12
61)	25	20	32
62)	20	24	63
72)	15	10	76
62)	10	14	50
43)	5	3	33
51)	0	4	42

+++++

650 SKUPAJ 657

si divas šlānas. Pogosto nāstino na prav volike družine, ko na kmetiji probiva veļ generacij, vñainh tudi bliķnje so-rodstvo starejñih generacij. Tako je na primer med űistinai nekmeķikāi gospodinjstvāi veļ kot polovica s 5 in veļ družinskāi mi űlani, pri poznañih meñanah tipih gospodinjstev pa je ākoraj 20% s 7 in veļ družinskāi űlani.

Be popolnājšo podobu o starostāi strukturāi nem dājejo starostne piramide. Obānos lāķko iz njih rāķķo veļ űpōlno strukturo (skat. tabeļo űt. 2, űt. 3, űt. 4, űt. 5, űt. 6 in űt. 7). Starostne piramide kāķo veļ spōķno potere. Pevēdaj izstojājo varere s maññimi kontingenti probivalstva kot posledica oboj sveter-nih vojñ. Īarsēno pēdē je problēma probivalstva na űistināi kme-ķijāh. V maññāķēnā kontingenti, do 4 lēte, se nāzo űtirje pāroci. Rāķķirjensat v zgorēnā dobo kāķo veļno prevādo ātā-rāķķijāh lūdi, prodvāno lēnāķ s dāķēnā ıivljenjāķo dobo od mōķķih. V kategorijā meñanah FK gospodinjstev sō kontingenti varērore ānāķo rāķķo veļno pa ānāķ starostnih oboķjāh, āķ v nāķlāķnāi kategorijā meñanah FK gospodinjstev pa je opāzno rāķķirjānāje piramide v dnu kot posledica mōķķo mlāķe generācijoje. Pevēdno je ātānāje v oboj predstāķijāh, vendar je opāzno pri meñanah FK gospodinjstvāh priznāķi jāķ nāķlāķnāje genera-cije, kār lāķer v nāķlāķnāi privēdo ātāķvānāje. Vendar je kōķ āķ rēķēno poklāķnā struktura ānāķnā, ātāķ mōķķo

enakovrednimi je 44,7% takšnih in med čistimi nekmečkimi 70,0%. Zato pa se je naprimer kar pri 38,2% čistih kmetij odselilo 3 ali več družinskih članov, pri mešanih PK 29,6%, pri mešanih E 19,6%, pri mešanih PN 18,6% in pri čistih nekmečkih gospodinjstvih le v 13,3% primerov.

Zato se v družinah z izrazitim odseljevanjem število družinskih članov naglo zmanjšuje. Vse več je družin s samo enim ali dvema članoma. Ponovno so najmanj ugodne razmere pri čistih kmečkih gospodinjstvih, kjer je kar 60% družin z enim ali dvema članoma. Med preostalimi tipi ni bistvenih razlik, le pri čistih nekmečkih gospodinjstvih je povečan delež z enim ali dvema članoma. Pogosto naletimo na prav velike družine, ko na kmetiji prebiva več generacij, včasih tudi bližnje sorodstvo starejših generacij. Tako je naprimer med čistimi nekmečkimi gospodinjstvi več kot polovica s 5 in več družinskimi člani, pri posameznih mešanih tipih gospodinjstev pa je skoraj 20% s 7 in več družinskimi člani.

Še popolnejšo podobo o starostni strukturi nam dajejo starostne piramide. Obenem lahko iz njih razberemo tudi spolno strukturo (glej tabelo št. 2, št. 3, št.4, št.5, št.6 in št.7). Starostne piramide kažejo vse splošne poteze. Posebej izstopajo zarezje z manjšimi kontingenti prebivalstva kot posledica obeh svetovnih vojn. Izredno pereč je problem prebivalstva na čistih kmetijah. V najmlajšem kontingentu, do 4 leta, so samo štirje otroci. Razširjenost v zgornjem delu kaže močno prevlado starejših ljudi, predvsem žensk z daljšo življenjsko dobo od moških. V kategoriji mešanih PK gospodinjstev so kontingenti razmeroma enakomerno razvrščeni po vseh starostnih obdobjih, že v naslednji kategoriji mešanih E gospodinjstev pa je opazno razširjanje piramide v dnu kot posledica močne mlade generacije. Podobno je stanje v obeh preostalih grupah, vendar je opazen pri mešanih PN gospodinjstvih primanjkljaj najmlajše generacije, kar lahko v prihodnosti privede do staranja. Vendar je kot že rečeno poklicna struktura dinamična, zato moramo

opazovati starostno strukturo kompleksno, torej tudi demografska podoba mešanih PN gospodinjstev ni ogrožena. Drugače je seveda s čistimi kmečkimi gospodinjstvi, saj je dolgoročna perspektiva razvoja kmetijstva nedvomno v usmerjeni, specializirani, tržni proizvodnji na čistih kmetijah.

Spolna struktura je karakteristična. Rahlo prevladujejo ženske. Še posebno je izrazita prevlada na čistih kmetijah. Presenetljivo je, da je pri mešanih PK in mešanih PN gospodinjstvih prevlada moških nad ženskami, kar je posledica viškov mladih moških, ker se dekleta odseljujejo.

3.2. Izobrazbena struktura

Izobrazbena struktura je v skladu s pričakovanji zelo izrazit odraz poklicne strukture, čeprav moramo poudariti, da tudi pri grupah s pretežno neagrarnim značajem ni opazen bistveni porast izobrazbenega nivoja. Od tod tudi razmeroma skromen Pearsonov koeficient korelacije 0,23. Na drugi strani pa se posamezniki z izobrazbo višjo od osnovnošolske pojavljajo skoraj izključno pri mešanih in čistih nekmečkih gospodinjstvih.

Pogled v tabelo št.8 kaže, da prevladujejo trije kontingenti izobrazbe: največ (35,3%) prebivalcev ima končano osnovno šolo, sledi slaba četrtina (23,1%) 4 in manj razredov osnovne šole, dobra petina (21,8%) pa ima od 5-7 razredov osemletke. Vsi ostali kontingenti so bistveno nižji, nekaj večja sta le deleža prebivalcev s poklicno in srednjo šolo. Fakultetno izobraženih je zelo malo (1%).

Mlajša generacija je znatno višje izobražena kot njihovi starši (glej tabelo v računalniški prilogi). Tako je med sinovi, hčerami, zeti in snahami med 10 in 30% takšnih s poklicno šolo in le malo manj takšnih s končano srednjo šolo. Poklicna izobrazba prevladuje pri moških, medtem ko je za ženske značilnejša "klasična" srednješolska izobrazba.

***** C P O S S T A B U L A T I O N O F *****
P5 IZOBRAZBA BY P22 POKLICNA STRUKTURA
***** PAGE 1 OF 1

P5	COUNT	P22										ROW TOTAL	
		ROW	PCT	IKMEČKO	MEŠANO P	MEŠANO E	MEŠANO P	NEKMEČKO	ROW				
		COL	PCT	I	K	M	N	O	P	Q	R		TOTAL
		TOT	PCT	I	I	I	I	I	I	I	I		I
PREZ ŠOLE	0		1	2	1	3	4	5			8		
		12.5	25.0	12.5	37.5	12.5					.8		
		.8	1.2	.4	.8	1.0							
		.1	.2	.1	.3	.1							
>40š	1	58	42	64	52	17				243			
		23.9	17.2	26.3	25.5	7.0				23.1			
		48.7	24.7	22.7	16.4	16.5							
		3.5	4.0	6.1	5.7	.6							
5-7	2	24	43	73	63	21				229			
		10.5	18.8	31.9	29.7	9.2				21.8			
		20.2	25.3	25.9	13.0	20.4							
		2.3	4.1	5.9	6.5	.0							
0š	3	32	60	98	146	35				371			
		9.6	16.2	26.4	39.4	.4				35.3			
		26.9	35.3	34.8	38.7	34.0							
		3.0	5.7	9.3	13.9	.3							
NED.Pš	4	0	3	3	4	2				12			
		0	25.0	25.0	33.3	16.7				1.1			
		0	1.8	1.1	1.1	1.9							
		0	.3	.3	.4	.2							
Pš	5	3	9	28	57	17				114			
		2.6	7.9	24.6	50.0	14.9				10.8			
		2.5	5.3	9.9	15.1	16.5							
		.3	.9	2.7	5.4	.6							
NED.Sš	6	0	0	2	4	0				6			
		0	0	33.3	66.7	0				.6			
		0	0	.7	1.1	0							
		0	0	.2	.4	0							
Sš	7	1	9	11	29	8				58			
		1.7	15.5	19.0	50.0	14.8				5.5			
		.8	5.3	3.9	7.7	7.8							
		.1	.9	1.0	2.9	.8							
Vš	8	0	0	1	1	0				2			
		0	0	50.0	50.0	0				.2			
		0	0	.4	.3	0							
		0	0	.1	.1	0							
Vš	9	0	2	1	3	2				3			
		0	25.0	12.5	37.5	25.0				.8			
		0	1.2	.4	.8	1.9							
		0	.2	.1	.3	.2							

3.3. Izobraževanje

Prisotna še precej velika navezanost na dom, kar pa odraža tudi splošno stanovanjsko stisko. Le 15,3% Funkcija izobraževanja je pomembna tudi pri proučevanju mešanih delavsko-kmečkih gospodinjstev. Vsekakor je izobraževanje v veliki meri prispevalo k transformaciji klasične agrarne družbe, saj so se poklicno usposobljeni ljudje pretežno zaposlovali v nekmetijstvu oziroma zunaj lastnih kmetij. Prav tako vpliva izobraževanje na pretvarjanje mešanih gospodinjstev v nekmečka gospodinjstva, ker visoko izobraženim ljudem z večjimi dohodki delo na zemlji ni več eksistenčno potrebno, vendar je v naših razmerah tovrsten pojav razmeroma redek.

Največji delež šolajočih (67,38%) se še ni odločil, v kakšni V celotni proučevani populaciji se šola 16,8% prebivalcev. Po pričakovanju je največ osnovnošolskih učencev, vendar je delež učencev v nižjih razredih nekoliko nižji od tistega v višjih. Boljše pokazatelje ekonomske moči posameznih socioekonomskih grup predstavljajo deleži mladih, ki obiskujejo poklicne in srednje šole ter fakultete. Obenem nam lahko služi izobraževanje kot indikator napovedi dinamike socioekonomske strukture.

Ugotavljamo, da je delež šolajočih v vseh osnovnih poklicnih tipih razmeroma identičen. Res je, da so posebej pri čistih nekmečkih gospodinjstvih zabeleženi nekoliko višji odstotki, vendar to pot čista kmečka gospodinjstva niso v ozadju in so na ravni vseh treh mešanih grup. To pa pomeni, da je mogoče v prihodnosti pričakovati še poslabšanje demografskega stanja pri čistih kmetijah (v primerih odselitev) ali pa njihovo spreminjanje v mešana delavsko-kmečka gospodinjstva (v primerih dnevnega migriranja).

Večina srednješolske in visokošolske mladine je štipendirana (80,8%), s čimer se veže na zaposlitev v delovni organizaciji štipenditorja. Med socioekonomskimi grupami ni bistvenih razlik. Preseneča, da je najmanjši delež štipendistov pri čistih kmečkih gospodinjstvih. Med tistimi, ki prejemajo štipendijo, je nekaj večji delež takšnih, ki se nameravajo odseliti.

Med mladimi je prisotna še precej velika navezanost na dom, kar pa odraža tudi splošno stanovanjsko stisko. Le 15,3% se jih namerava po končanem šolanju definitivno odseliti, dobra polovica (57,9%) pa se še ni dokončno odločila, kar poleg stanovanjske stiske v urbanih naseljih odraža tudi bivalno nezainteresiranost domačega kraja in mladostno neizdelanost značajev. Dobra četrtina (26,9%) bo ostala na domačiji. Razveseljivo je dejstvo, da se bo najmanj mladih odselilo s čistih kmečkih gospodinjstev, največ oklevajočih pa je pri različnih mešanih tipih.

Največji delež šolajočih (67,3%) se še ni odločil, v kakšni obliki bo delal na zemlji po končanem šolanju, vendar je značilno da se nihče ne namerava ukvarjati s kmetovanjem kot čisti kmet. V vseh poklicnih grupah je slaba petina mladih, ki nameravajo kmetovati kot polkmetje, le posamezniki pa nameravajo delati na zemlji občasno in le dva sta takšna, ki na kmetiji ne nameravata delati, čeprav bosta bivala doma.

Še nekaj besed o kmetijskih šolah. Med anketiranim prebivalstvom smo našli 14 takšnih, ki se je izobraževalo ali se še izobražuje na kmetijskih šolah, 12 na srednjih in dva na fakultetah. Število je majhno, še zlasti če upoštevamo nujno poznavanje modernih prijemov v kmetijski proizvodnji, kar je predpogoj za uspehe na področju sodobnega kmetovanja. Tovrstno izobraževanje v novomeški regiji je očitno pomanjkljivo, vendar pa ta ugotovitev velja tudi za druga območja v republiki.

4. SOCIOEKONOMSKE ZNAČILNOSTI

Pod pojmom socioekonomske značilnosti razumemo splet pojavov, ki pogojujejo socioekonomsko diferenciacijo, obenem pa način gospodarjenja različnih socioekonomskih grup, to je poklicnih tipov. V raziskavi smo se osredotočili predvsem na primarno gospodarjenje za delo na kmetiji. Ugotavljamo različnosti med posameznimi grupami, ki se odražajo v različnih produkcijskih dosežkih. Obenem ugotavljamo njihovo stopnjo odvisnosti od dela na zemlji, iz česar izhaja njihov odnos do nekaterih produkcijskih elementov. V tem poglavju se poslužujemo predvsem s pomočjo anketiranja objektivno opredeljenih ugotovitev, dočim smo različna mnenja o družbeni stvarnosti in ustroju podeželja prihranili za naslednji dve poglavji.

4.1. Nastanek mešanih delavsko-kmečkih gospodinjstev

O splošnih vzrokih za nastanek mešanih delavsko-kmečkih gospodinjstev je bilo že precej povedanega v predhodnih poglavjih, zato jih na tem mestu ne bi ponovno navajali. Pač pa se nam zdi umestno natančneje opredeliti problematiko znotraj proučevane populacije, pri čemer bomo skušali učinke industrializacije, deagrarnizacije, urbanizacije in izgradnje prometnega omrežja opredeliti z ekonomskimi, socialnimi in psihološkimi vodili za redno zaposlovanje izven domačij.

Posamezniki so se začeli redno zaposlovati že v času pred industrijsko revolucijo, s čimer so se v bistvu že pričela pojavljati mešana delavsko-kmečka gospodinjstva. Tudi med anketiranci je nekaj starejših občanov (31), ki so si poiskali delo izven kmetije že takoj v času po prvi svetovni vojni. Razumljivo je, da so se in se še vedno zaposlujejo predvsem mlajši, izšolani posamezniki. Vendar pa sta prisotni tudi dve značilni izjemi (glej tabelo v računalniški prilogi): pogosto je zaposlovanje mladih pri petnajstih letih s komaj

končano osemletko, na drugi strani pa se na novo zaposlujejo tudi posamezniki, ki so že dopolnili 40 let. Od vse anketirane populacije je zaposlenih 36,2% prebivalcev. Največja intenzivnost zaposlovanja je bila v obdobjih 1971 - 1975 in 1976 - 1980, torej v sedemdesetih letih, ko je bil tudi najbolj intenziven proces preslajanja iz čistih kmečkih v mešana in iz mešanih v nekmečka gospodinjstva.

Tudi gospodarska kriza v začetku osemdesetih let ni bistveno zavrla intenzitete zaposlovanja, vendar so se na novo zaposlovali samo še mladi, daleč največ v starosti 16 - 20 let.

Zaposlenih je kar 50,7% gospodinjstev na kmetijah, vendar samo 12,1% gospodaric. Moških zakonskih drugov je zaposlenih 41,2%, ženskih pa 22%. Gospodarji so se nadpovprečno zaposlovali v obdobjih 1946 - 1950, 1961 - 1965 in 1971 - 1975.

Med razlogi za redno zaposlitev se s točno polovico možnih odgovorov daleč v največji meri pojavlja težnja po zanesljivem in rednem osebnem dohodku. Ta težnja je približno v enaki meri zastopana pri vseh poklicnih tipih gospodinjstev, pri vseh obdobjih zaposlitve, bistvenih razlik pa ni niti pri starostni strukturi zaposlenih, čeprav niha stopnja opredelitev za \pm 10%. Pomembno vlogo ima tudi dejstvo, da se samo od dohodkov na kmetiji ne bi dalo živeti (18,7%). Mnogo manjšo, a še vedno pomembno težo gre pripisati premajhni posesti, zagotovljenemu zdravstvenemu in pokojninskemu varstvu in izšolanju za nekmetijski poklic. Samo izjemoma se med vzroki za zaposlovanje navajajo izboljšanje življenjske ravni družine, slabe perspektive za boljši dohodek v kmetijstvu, zemljiška razdrobljenost, slabi naravni pogoji ter fizično težje delo na kmetiji, medtem ko se nekateri psihosocialni dejavniki, kot so opredeljen delovni čas, zagotovljen dopust, necenjenost kmetijskega dela in zanimivost dela v drugih strokah sploh ne omenjajo.

FREKVENCE PREBIVALCEV

FILE NONAME (CREATION DATE = 12/20/82)

***** C R O S S T A B U L A T I O N O F *****

PI01 RAZLOGI ZA REDNO ZAPOSLOTITEV BY P0 LETO REDNE ZAPOSLOTITVE

***** PAGE 1 OF 1

PI01	COUNT	P0	COUNT										RGM TOTAL
			1	2	3	4	5	6	7	8	9		
CDL	PCT	100	1945	1946-1950	1951-1955	1956-1960	1961-1965	1966-1970	1971-1975	1976-1980	NAD 1980		
COHODEK	1	I	15	26	20	25	50	55	106	86	36	410	
		I	3.6	6.2	4.8	6.0	11.9	13.1	25.3	20.5	3.6	50.0	
		I	48.4	52.0	51.3	50.0	52.1	47.8	50.0	49.1	51.4		
		I	1.8	3.1	2.4	3.0	.0	6.6	12.6	10.3	4.3		
ZAVAROVANJE	2	I	4	5	4	6	7	7	17	10	1	61	
		I	6.6	8.2	6.6	9.3	11.5	11.5	27.9	16.4	1.6	7.3	
		I	12.9	10.0	10.3	12.0	7.3	6.1	8.0	5.7	1.4		
		I	.5	.6	.5	.7	.8	.8	2.0	1.2	.1		
PREŽIVLJANJE	3	I	7	11	5	11	19	27	50	24	3	157	
		I	4.5	7.0	3.2	7.0	11.1	17.2	31.8	15.3	1.9	18.7	
		I	22.6	22.0	12.2	22.0	19.8	23.5	23.6	13.7	4.3		
		I	.8	1.2	.6	1.3	.3	3.2	6.0	2.9	.4		
RAVEN	4	I	1	1	3	1	2	7	6	3	1	25	
		I	4.0	4.0	12.0	4.0	3.0	28.0	24.0	12.0	4.0	3.0	
		I	3.2	2.0	7.7	2.0	12.1	6.1	2.8	1.7	1.4		
		I	.1	.1	.4	.1	.2	.8	.7	.4	.1		
PERSPEKTIVA	5	I	0	1	0	0	1	4	6	3	1	16	
		I	0	6.3	0	0	6.3	25.0	37.5	18.8	6.3	1.9	
		I	0	2.0	0	0	4.0	3.5	2.8	1.7	1.4		
		I	0	.1	0	0	.1	.5	.7	.4	.1		
MAJHNOST	6	I	2	5	6	3	13	10	17	14	6	76	
		I	2.6	6.6	7.9	3.9	17.1	13.2	22.4	18.4	7.6	9.1	
		I	6.5	10.0	15.4	6.0	13.5	8.7	8.0	8.0	8.6		
		I	.2	.6	.7	.4	1.6	1.2	2.0	1.7	.7		
RAZDROBLJEN	7	I	0	0	0	0	1	2	1	0	0	4	
		I	0	0	0	0	25.0	50.0	25.0	0	0	.5	
		I	0	0	0	0	4.0	1.7	.5	0	0		
		I	0	0	0	0	.1	.2	.1	0	0		
ŠOLANJE	8	I	2	1	1	3	2	3	7	34	21	74	
		I	2.7	1.4	1.4	4.1	2.7	4.1	9.5	45.9	28.4	8.8	
		I	6.5	2.0	2.6	6.0	2.1	2.6	3.3	19.4	30.0		
		I	.2	.1	.1	.4	.2	.4	.8	4.1	2.5		
NAJAVA	9	I	0	0	0	0	1	0	0	0	0	1	
		I	0	0	0	0	100.0	0	0	0	0	.1	
		I	0	0	0	0	4.0	0	0	0	0		
		I	0	0	0	0	.1	0	0	0	0		
TEŽKO DELO	10	I	0	0	0	1	0	0	2	1	1	5	
		I	0	0	0	20.0	0	0	40.0	20.0	20.0	.6	
		I	0	0	0	2.0	0	0	.9	.6	1.4		
		I	0	0	0	.1	0	0	.2	.1	.1		
COLUMN			31	50	39	50	96	115	212	175	70	938	

Iz navedenega nedvomno sledi, da velja kot primarne razloge za nastanek mešanih gospodinjstev opredeliti ekonomske okoliščine, predvsem nestabilnost dohodkovnih odnosov na za moderno tržno kmetovanje premajhnih kmetijah. Še posebno so bili ekonomski dejavniki odločilni pri starejših ljudeh v zgodnejših obdobjih zaposlovanja, medtem ko je pri mlajših nekaj več psihosocialnih razlogov.

Redno zaposleni pa se po redni zaposlitvi praviloma še vedno ukvarjajo s kmetovanjem, večina po delu, nekateri pa občasno. Kaj jih spodbuja k dodatnemu obremenjevanju, napornejšemu življenju in prostovoljnemu odrekanju ugodnostim, ki jim jih prinaša dopust? Razlogi so heterogeni, vendar podobno kot pri razlogih za zaposlovanje tudi tu močno prevladuje en sam moment, nižji življenjski stroški (53,9%). Navedeni razlog je še posebno močan pri gospodinjstvih, kjer so že vsi aktivni člani v družini redno zaposleni, to je pri čistih nekmečkih gospodinjstvih ter pri najmlajši in najstarejši generaciji zaposlenih, medtem pa glede na obdobje zaposlenosti ni bistvenih razlik.

Pojavljajo se še trije približno enako pomembni razlogi (dobrih 10%), ki so si po izvoru dokaj različni. Dva sta psihološka (navezanost na zemljo, želi imeti lastne pridelke), eden pa je socialni (tradicija polkmetov v družini). Želja po lastnih pridelkih je nekoliko v večji meri vezana na zgodnejša obdobja zaposlovanja in na starejše ljudi, navezanost na zemljo pa je poudarjeno prisotna pri pripadnikih srednje generacije. Resnično predstavlja kmetovanje po delu za marsikoga relaksacijo in ga lahko pojmuje v smislu rekreacije. Tradicija je nadpovprečno prisotna pri mlajši generaciji.

Omembe vreden razlog (5,8%) je tudi pomanjkanje delovne sile na kmetiji (izrazit zlasti pri mlajši generaciji), drugi vzroki - vzdrževanje zemljišč za primer brezposelnosti, pomemben delež celotnega dohodka od kmetijstva, nameravana preusmeritev v čisto kmetovanje, rad živi na vasi in veseli ga delo v naravi, na svežem zraku pa se samo izjemoma navajajo. starejših nekoliko poudarjeno izraženo odpravljanje trenutnih

Zanimivo je, da kar dobra polovica anketiranih zaposlenih (57,9%) ne bi bila pripravljena samo kmetovati, tudi če bi bili za to ustrezni pogoji. 35,3% populacije bi se bilo pripravljeno posvetiti samo kmetovanju, medtem ko se ostali niso opredelili. Delež tistih, ki so izrazili pripravljenost narašča skladno z naraščanjem nekmečkega značaja gospodinjstev (tabela v računalniški prilogi). Večjo zadržanost smo ugotovili pri tistih, ki so se šele zaposlili, to je pri najmlajših generacijah, medtem ko bi se približno polovica starejših zaposlenih v primeru ugodnih pogojev vrnila na zemljo. ni ni (ni bilo) delovnih mest, posamezniki niso želeli zapustiti družine (se navezuje na prejšnji razlog).

Negativno opredelitev ni potrebno označiti z negativnim predznakom. Zavedati se moramo, da je zaradi slabih posestnih razmer (majhna in razdrobljena posest) v bistvu prisotna prikrita agrarna prenaseljenost in bi lahko ob primerni ureditvi zemljiške strukture le ob ustreznem zmanjšanju kmečkega prebivalstva ustrezno posodobili kmetijstvo. jih poklicih bi ne bilo boljše ter ljubi življenje v naravi le izjemoma

Večina (58,6%) bi se vrnila na zemljo v primeru, če bi imeli dovolj zemlje, kot drugi najpomembnejši dejavnik (14,4%) pa se javlja zahteva po izenačitvi položaja kmeta z delavčevim. Mnogo manjši pomen pripisujejo anketiranci možnostim dokupa zemljišč, komasacijsko urejenim površinam ter zagotovljenemu odkupu kmetijskih pridelkov, medtem ko se možnost dolgoročnega zakupa, stabilne cene, ustrežnejša zemljiška politika, primernejša davčna politika ter zagotovitev strokovne pomoči navajajo zgolj sporadično. Zelo verjetno je,

da je vloga nekaterih zadnjenavedenih razlogov podcenjena, vendar je na ta način močno izpostavljen bistven problem slovenskega kmetijstva - premalo zemlje (bodisi v lasti v dolgoročnem zakupu) za moderno, usmerjeno, specializirano, tržno proizvodnjo. Mladi se v veliki meri zavzemajo za sistemsko ureditev odprtih problemov, medtem ko je pri starejših nekoliko poudarjeno izraženo odpravljanje trenutnih težav. Pri potomcih je močno v ospredju pomanjkanje delovne sile, pri moških pa je izražena tudi funkcija prevzem-

Za nastanek mešanih delavsko kmečkih gospodinjstev pa je odločilno tudi dejstvo, da se del družinskih članov ni zaposlil. Prizadete so v veliki meri gospodinje. Na njihova pleča se prenaša vse več prej tradicionalnih kmetijskih opravil. Medtem ko smo pri ugotavljanju vzrokov za zaposlovanje in za delo na kmetiji ugotovili močno prevlado enega samega dejavnika, se pri razlogih, da se posamezniki niso zaposlili precej enakomerno pojavljajo štiri faktorji: v bližini ni (ni bilo) delovnih mest, posamezniki niso želeli zapustiti družine (se navezuje na prejšnji razlog), pomanjkanje delovne sile na kmetiji in dejstvo, da je nekdo moral prevzeti kmetijo. Vzroki si po pomenu sledijo v zaporedju njihovega navajanja in skupaj pokrivajo kar 95,6% vseh navajanih razlogov, saj se preostali vzroki: tudi od kmetovanja se da dobro živeti, kmetovanje ga veseli, od nekdanj so bili v družini kmetje, tudi v drugih poklicih bi ne bilo boljše ter ljubi življenje v naravi le izjemoma pojavljajo. Izgleda, da bi se v primeru realnih možnosti skoraj vsi želeli redno zaposliti. Redki so, ki vidijo samo v kmetovanju možnost za dostojno preživljanje in so se obenem pripravljani ob hudih delovnih obremenitvah odreči socialni varnosti.

Med redno zaposlenimi je 11,1% zaposlenih v primarnem sektorju, 69,5% v sekundarnem, 11,3% v terciarnem in 7,5% v kvartarnem sektorju zaposlitve. Največ zaposlenih v primarju (kmetijstvo, gozdarstvo) je med gospodarji in njihovimi sinovi, sekundar pa je poudarjeno izražen pri ženskah, še

Vzroki so po posameznih poklicnih grupah glede intenzivnosti identični, zanimivo pa je, da so precejšnje razlike med gospodarjenjem in njegovo ženo, pa tudi med otroki. Pri gospodarju imata poudarjeno vlogo faktorja pomanjkanje delovnih mest in prevzem kmetije, medtem ko je pri gospodinji v ospredju navezanost na družino, poleg pomanjkanja delovnih mest pa je nadpovprečno pomemben dejavnik tudi pomanjkanje delovne sile. Pri potomcih je močno v ospredju pomanjkanje delovne sile, pri moških pa je izražena tudi funkcija prevzemništva.

4.2. Zaposlenost

V celotni proučevani populaciji je 31,1% posameznikov zaposlenih na kmetiji, 33,8% je v rednem delovnem razmerju, 1,1% je brezposelnih, 30,3% je vzdrževanih (otroci in ostareli), 3,7% pa je upokojencev. Pregled po socialnoekonomskih tipih gospodinjstva (glej tabelo v računalniški prilogi) kaže razumljivo razporeditev deležev zaposlenih na kmetiji in zaposlenih v rednem delovnem razmerju: večanje deleža prvih in zmanjševanje deleža drugih skladno z naraščanjem agrarnega značaja.

Brezposelnost se pojavlja nadpovprečno v kmečkih gospodinjstvih. V veliki meri gre za čakajoče na prvo zaposlitev, v dveh primerih pa smo naleteli možakarja srednjih let, ki nista kazala posebnega zanimanja za redno zaposlitev, niti nista zavzeto delala na kmetiji, skratka gre za nekakšna lahkoživca brez odgovornosti za družbo. Upokojenci so pogostejši v vseh treh mešanih tipih gospodinjstev.

Med redno zaposlenimi je 11,1% zaposlenih v primarnem sektorju, 69,5% v sekundarnem, 11,3% v terciarnem in 7,5% v kvartarnem sektorju zaposlitve. Največ zaposlenih v primarju (kmetijstvo, gozdarstvo) je med gospodarji in njihovimi sinovi, sekundar pa je poudarjeno izražen pri ženskah, še

,nogo bolj pa je izrazita njihova prevlada v terciarnem in kvartarnem sektorju.

Izgleda, da se delovna sila s podeželja pretežno zaposluje v proizvodnostnih dejavnostih, v različnih tovarnah in v gradbeništvu. Prav tako je nekaj zaposlenih na družbenih kmetijskih obratih in v gozdnih gospodarstvih. Uslužnostne in storitvene dejavnosti ter uprava ostajajo pretežno domena urbanih sredin in je tovrstna kombinacija v proučevanih mešanih delavsko-kmečkih gospodinjstvih redka.

Večina zaposlenih pomaga v okviru celotnega gospodinjstva pri delu na kmetiji, zlasti mlajši prispevajo v denarju, medtem ko ženska delovna sila prispeva pri gospodinjstvih opravilih.

4.3. Zemljiški potenciali

Zemlja dobiva tudi v naši družbi vse večjo strateško vlogo. Predstavlja vir za pridelavo hrane, zato jo moramo kar v največji meri obvarovati pred uničujočim vplivom zaraščanja z gozdom, ki je za Dolenjsko dokaj značilen pojav. Zato nam ne sme in ne more biti vseeno, kaj se z zemljo dogaja, kakšna je kmetijska politika in kako se ji posamezne socialnoekonomske strukture prilagajajo. Izkušnje kažejo, da so mešana delavsko-kmečka gospodinjstva dosti manj dojemljiva in se v skromnem obsegu vključujejo v načrtno, tržno proizvodnjo. Pomembna jim je predvsem samooskrba.

Povprečno meri posestvo pri anketirani populaciji 9,55 ha. Glede na to, da gre za celotno zemljišče vključno z gozdom, ugotavljamo da je posest za moderno kmetijsko produkcijo premajhna, pa čeprav je večja od republiškega povprečja. Rodovitnost zemljišč je razmeroma slaba. V rokah mešanih delavskih -kmečkih gospodinjstev je večina zemljišč.

Tabela št. 10

STRUKTURA ZEMLJIŠKIH KATEGORIJ IN POVPREČNA VELIKOST POSESTI (v arih) PO TIPIH GOSPODINJSTVA

Zemljiške kategorije	T i p g o s p o d i n j s t e v											
	Kmečka gospod.		Mešana pretežno kmečka gospod.		Mešana enako- vredna gospod.		Mešana pret. nekmečka g.		Nekmečka gospod.		Skupaj	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%
Gozd	21942	36,5	17475	39,1	30487	41,9	34762	41,2	13275	55,3	117941	41,3
Pašnik	7275	12,1	5548	12,4	7097	9,7	9360	11,1	1605	6,7	30885	10,8
Njive	10210	17,0	10344	23,1	16920	23,3	19461	23,1	4053	16,9	60988	21,3
Travnik	19146	31,9	9830	22,0	14901	20,5	16943	20,1	4075	17,0	64895	22,7
Vinograd	894	1,5	1128	2,5	2479	3,4	2640	3,1	539	2,2	7680	2,7
Sadovnjak	616	1,0	401	0,9	861	1,2	1157	1,4	446	1,9	3481	1,2
SKUPAJ	60083	100	44726	100	72745	100	84323	100	23993	100	285870	100
Povprečna veli- kost posesti	1092		952		957		917		800		953	

Vir: Anketiranje na terenu, september 1982

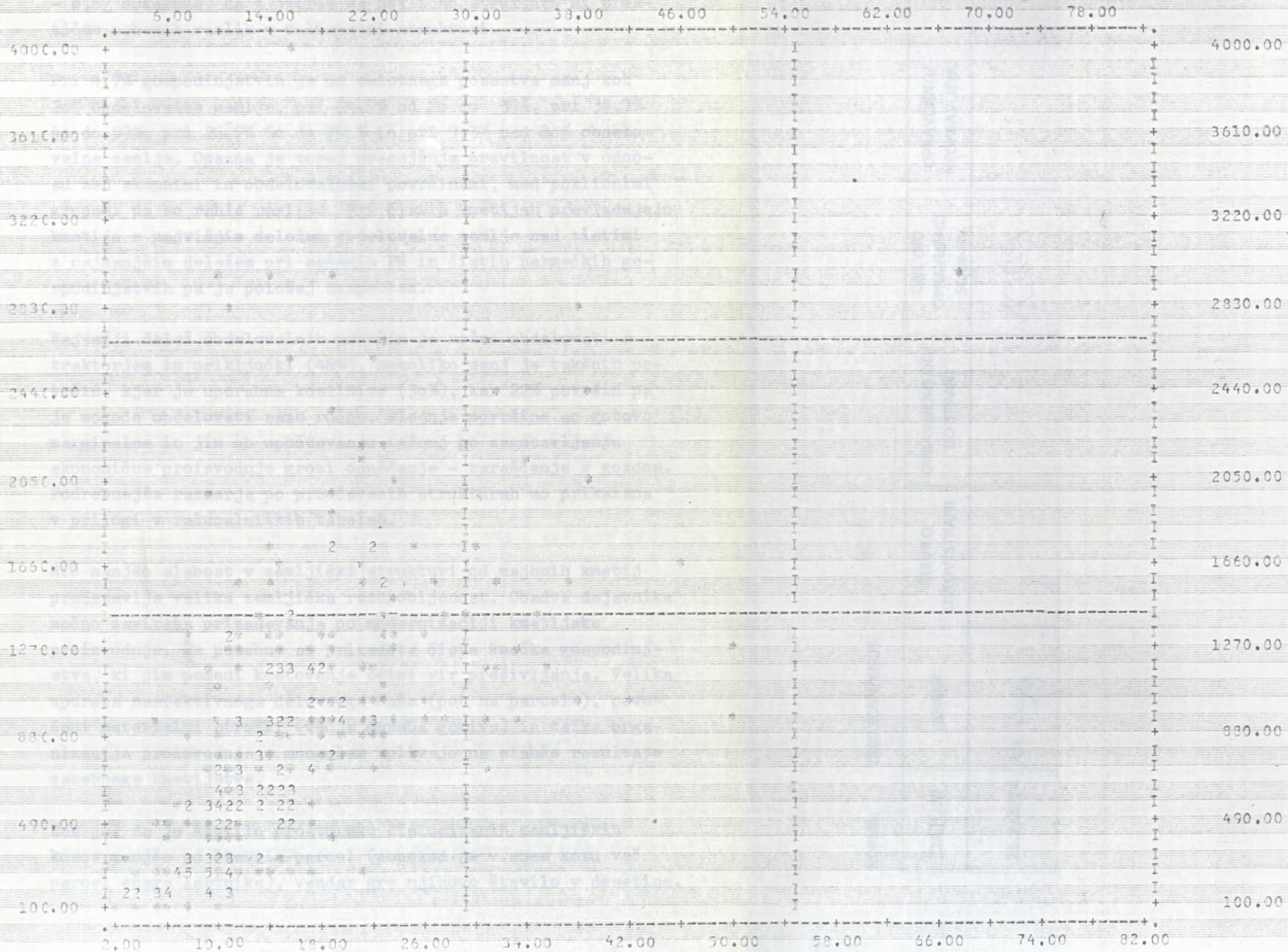
Čeprav je navidez največja posest pri čistih kmečkih gospodinjstvih (11,07 ha) in se le ta z upadanjem agrarnega značaja gospodinjstev navidezno zmanjšuje (mešane PN in čisto nekmečko gospodinjstvo merita 8,87 ha) ugotavljamo, da je to posledica vpliva večjega števila čistih kmečkih gospodinjstev v Suhi krajini, kjer je posest zaradi večjega deleža gozdov večja. Prav tako ni bistvenih razlik v velikosti z ozirom na starostno strukturo gospodinjstev.

Največji delež (41,3%) posesti odpade na gozd (tabela št.10), dobra petina pa odpade na njive in travnike (21,3% oziroma 22,7%). Delež pašnikov je znatno nižji (10,8%), medtem ko so površinski deleži vinogradov in sadovnjakov komaj omembe vredni (2,7% ter 1,2%), a zlasti prvi so za kmetijsko gospodarstvo dokaj pomembni. Različnosti z ozirom na poklicno strukturo so lahko tudi plod majhnega vzorca proučevane populacije, vendar je vredno poudariti, da se delež gozdov z zmanjševanjem agrarnega značaja gospodinjstev povečuje (pri nekmečkih gospodinjstvih odpade na gozd kar 55,3% posesti), medtem ko je opazen manjši delež njiv pri obeh čistih skupinah, medtem ko se delež travnikov z zmanjševanjem agrarnega značaja zmanjšuje. Razmerje med njivami in travniki je pri čistih kmečkih gospodinjstvih 1 : 1,87, pri vseh ostalih skupinah pa so njivske in travniške površine skoraj identične z rahlo prevlado njivskega sveta. Tudi v tem razmerju je opazen vpliv razmer v Suhi krajini.

Če pogledamo strukturo velikosti posesti (tabele v računalniški prilogi), opazimo precejšnjo notranjo diferenciacijo. Medtem ko so najmanjše kmetije anketiranih gospodinjstev velike komaj 1 ha (obe pripadata čistim kmečkim gospodinjstvom!), pa je 6,7% gospodinjstev z več kot 20 ha zemlje s poudarjeno visokim deležem pri čistih kmečkih in čistih nekmečkih gospodinjstvih. Daleč največja deleža gospodinjstev (34,0% oziroma 30,7%) odpadeta na velikostni kategoriji 5 - 10 ha in 10 - 20 ha zemlje. Neizrazit Pearsonov koeficient korelacije -

SCATTERGRAM OF (DOWN) P9 PVRŠINA ZENIJE
(ACROSS) P19 SKUPNO ŠTEVILO PARCEL

- 0,07 dokazuje, da z ozirom na poklicno strukturo ni praktično nobenih razlik v velikostni strukturi.

Pri 4,7% gospodinjstvih je od celotnega posestva manj kot 20% obdelovalne zemlje, pri 24,7% od 20 do 39%, pri 34,7% 40 do 59%, pri 26,7% 60 do 79 % in pri 9,3% nad 80% obdelovalne zemlje. Opazna je torej precejšnja pravilnost v odnosu med skupnimi in obdelovalnimi površinami, med poklicnimi grupami pa so rahle razlike. Pri čistih kmetijah prevladujejo kmetije z najvišjim deležem obdelovalne zemlje nad tistimi z najmanjšim deležem pri mešanih PN in čistih nekmečkih gospodinjstvih pa je položaj nasproten.

Največji delež obdelovalnih površin je možno obdelovati s traktorjem in priključki (48%), nekoliko manj je takšnih površin, kjer je uporabna kosilnica (30%), kar 22% površin pa je mogoče obdelovati samo ročno. Slednje površine so gotovo marginalne in jim ob upoštevanju teženj po zagotavljanju ekonomične proizvodnje grozi opuščanje - zaraščanje z gozdom. Podrobnejša razmerja po proučevanih strukturah so prikazana v prilogi v računalniških tabelah.

Nič manjšo slabost v zemljiški strukturi od majhnih kmetij predstavlja velika zemljiška razdrobljenost. Obadva dejavnika močno zavirata prizadevanja po modernizaciji kmetijske proizvodnje. Še posebno so prizadeta čista kmečka gospodinjstva, ki jim pomeni kmetovanje edini vir preživetja. Velika uporaba neefektivnega delovnega časa (pot na parcele), povečani materialni stroški (večja poraba goriva) in težka organizacija proizvodnje v mnogočem vplivajo na slabše rezultate zasebnega kmetijstva.

Res je, da je število prostorsko dislociranih zemljiških kosov manjše od števila parcel (ponekod je v enem kosu več parcel enega lastnika), vendar gre njihovo število v desetine.

V proučevani populaciji je zaščitenih slaba tretjina (32,3%) kmetij, nekoliko višji deleži pa so pri vseh treh skupinah mešanih gospodinjstev.

(pri 43% gospodinjstev je več kot 9 prostorsko strnjenih kosov zemlje) Povprečno je vsaka anketirana kmetija sestavljena iz 15,9 parcel. Med posameznimi strukturami gospodinjstev (starostna, poklicna) ni bistvenih razlik, pač pa se le-te pojavijo z ozirom na velikost posesti (glej tabelo št.11). Število parcel dokaj pravilno narašča z naraščanjem velikosti posesti, zato je tudi Pearsonov koeficient korelacije 0,57 primerno signifikativen. Še posebno izrazito visok (0,76) je pri mešanih, pretežno kmečkih gospodinjstvih.

Doslej smo operirali s povprečji, znotraj populacije pa so občutne razlike. Tako smo pri 5% gospodinjstev ugotovili manj kot 5 zemljiških parcel, pri nekaterih pa tudi nad 50 parcel, maksimalno celo 68. Na vsakega izmed razredov 6-10, 11-15 ter 16-20 parcel odpade nad 20% populacije gospodinjstev.

Z zemljiško razdrobljenostjo je tesno povezana tudi velika oddaljenost posameznih parcel, kar brez dvoma dodatno vpliva na slabšo intenzivnost obdelave. Povprečno ima vsaka kmetija 6,1 nad 1 km oddaljenih parcel, tiste z nad 20 ha zemlje pa 13,3 parcel. Niso redka gospodinjstva (8,3%) z več kot 20 nad 1 km oddaljenimi parcelami, pogostejša pa so v čisti kmečki in nekmečki grupi.

V zadnjem času se pojavlja družbena zahteva po zaviranju nadaljne drobitve kmetijskih zemljišč, ki je vsekakor v vseh območjih republike in tudi v novomeški občini še vedno eden izmed temeljnih problemov. Drobitev naj bi se preprečevala z zaščito kmetij. Zaščitene kmetije naj bi dedoval v celoti en sam dedič. Ugotavljamo, da je zavest o zaščiteni kmetijah med nosilci kmetijske proizvodnje precej slaba. Zaščiteni so bili nedvomno predvsem večji obrati, nekateri naj bi bili v prihodnje nosilci zasebnega kmetovanja. Kar četrtnina (25,7%) gospodinjstev ne ve ničesar o zaščiti lastne kmetije. V proučevani populaciji je zaščitena slaba tretjina (32,3%) kmetij, nekoliko višji deleži pa so pri vseh treh skupinah mešanih gospodinjstev.

OBREMENJENOST GOSPODINJSTEV Z NEKATERIMI DEJAVNIKI IN ELEMENTI KMETIJSKE PROIZVODNJE GLEDE NA NJIHOVO STAROSTNO IN POKLICNO STRUKTURO TER VELIKOST POSESTI

		Delovne moči	Površ.zemlje v lasti (v arih)	Moč trakt. v km	Št. GNŽ 1982	Št. GNŽ 1972	Število delovnih ur
POKLICNA STRUKTURA	Čisto kmečko	1,04	1107	8,67	4,361	5,054	19,75
	Mešano, pret. kmečko	1,66	972	26,17	6,528	6,411	30,43
	Mešano enak.	1,49	944	20,99	4,891	5,500	26,12
	Mešano pret. nekmečko	1,49	887	23,83	4,687	4,772	28,04
	Čisto nekmečko	0,93	887	16,80	2,607	3,128	15,00
STAROSTNA STRUKTURA	Mlado	1,61	936	21,91	4,881	4,822	25,99
	Zrelo	1,14	828	14,07	3,187	4,826	19,21
	Generacijsko	1,58	1003	25,17	5,563	5,601	28,55
	Starajoče	1,21	955	19,75	5,676	5,824	26,42
	Ostarelo	0,38	976	1,86	1,567	3,330	13,72
VELIKOST POSESTI (v ha)	do 1	0,50	100	0,00	0,503	1,170	7,00
	1 - 2	0,94	186	5,13	1,071	1,989	19,00
	2 - 3	1,19	287	14,74	2,491	2,933	21,03
	3 - 5	1,22	433	12,97	3,037	3,219	21,68
	5 -10	1,42	795	22,35	4,924	5,639	27,29
	10 -20	1,53	1353	26,96	6,583	6,598	27,02
	nad 20	1,45	2648	10,95	5,610	5,188	24,45
SKUPAJ	1,38	955	19,99	4,759	5,101	25,10	

Vir: Anketiranje na terenu, september 1982

OBREMENJENOST 1 ha OBDELOVALNE ZEMLJE Z NEKATERIMI DEJAVNIKI IN ELEMENTI KMETIJSKE
PROIZVODNJE GLEDE NA STAROSTNO IN POKLICNO STRUKTURO GOSPODINJSTEV TER VELIKOST POSESTI

		Delovne moči(-1)	Moč trakt. v km	Poraba um.gnojil v kg	Število GNŽ 1982	Povprečno število del.ur
POKLICNA STRUKTURA	Čisto kmečko	1,81	1,51	163,2	0,760	3,44
	Mešano, pret. kmečko	3,66	5,76	301,8	1,438	6,70
	Mešano, enakovredno	3,33	4,69	218,6	1,092	5,83
	Mešano, pret. nekmečko	3,57	5,67	297,5	1,116	6,67
	Čisto nekmečko	2,86	5,00	267,6	0,777	4,47
STAROSTNA STRUKTURA	Mlado	3,74	5,08	275,1	1,132	6,03
	Zrelo	2,75	3,31	206,4	0,750	4,52
	Generacijsko	3,39	5,38	274,7	1,189	6,10
	Starajoče	2,51	4,04	253,9	1,160	5,40
	Ostarelo	0,95	0,43	53,9	0,365	3,19
VELIKOST	do 1	14,65	7,10	401,4	1,431	25,93
	1 - 2	6,68	4,84	295,8	1,356	11,52
	2 - 3	5,66	6,93	387,9	1,506	10,12
	3 - 5	3,39	5,99	298,5	1,163	6,33
	5 - 10	2,23	3,86	221,1	1,042	4,07
	10 - 20	1,24	1,55	105,4	0,502	2,17
	nad 20	0,80	0,00	41,2	0,272	1,45
SKUPAJ	3,06	4,42	244,9	1,053	5,55	

Tabela št.14

KORELACIJE MED POVRŠINO ZEMLJE IN NEKATERIMI DEJAVNIKI
TER ELEMENTI KMETIJSKE PROIZVODNJE GLEDE NA STAROSTNO
IN POKLICNO STRUKTURO GOSPODINJSTEV

		Delovne moči	Povprečno dnevno št. delovnih ur	Poraba umetnih gnojil	Število GNŽ 1982	Število parcel
POKLICNA STRUKTURA	Čisto kmečko	0,1083	0,1676	0,0612	0,1660	0,4843
	Mešano, pretežno kmečko	0,4832	0,4490	0,3359	0,4550	0,5301
	Mešano, enakovredno	0,1387	0,0070	0,1237	0,3260	0,5987
	Mešano, pret. nekmečko	0,1987	0,2563	0,1680	0,4075	0,7553
	Čisto nekmečko	0,3114	0,3683	0,2867	0,5754	0,7468
STAROSTNA STRUKTURA	Mlado	0,1870	0,2204	0,1860	0,4053	0,6007
	Zrelo	0,1616	0,1036	0,1428	0,4389	0,5512
	Generacijsko	0,2378	0,1195	0,1747	0,3608	0,6494
	Starajoče	0,3740	0,0445	0,1659	0,2882	0,5965
	Ostarelo	0,0104	0,2947	0,0866	0,1870	0,58374
SKUPAJ	0,1548	0,1373	0,1478	0,3085	0,5684	

4.4. Organizacija kmečkega dela

Delo na zemlji ni ustrezno vrednoteno z ustreznimi finančnimi rezultati. Za dosego določene proizvodnje je potrebno celodnevno delo (od vida do vida), počitnic praktično ni. Vendar so kljub sorazmerno dragim prehrabnim proizvodom, finančni efekti za proizvajalce slabe. Razloge gre iskati v neustrezni cenovni pariteti (visokih rabatov za prodajno mrežo), neustrezni kmetijski politiki nasploh, predvsem pa v neustrezni zemljiški strukturi. Sorazmerno majhna posest mora preživljati številno družino, neefektivni delovni čas in neefektivni stroški pa niso vračunani v ceno proizvoda.

Povprečno odpade na kmetijo 25,1 delovnih ur dnevno pri 1,38 delovnih moči, kar pomeni, da je delovna moč dnevno obremenjena z 18 urami (tabela št. 12). Dejanska delovna obremenitev je seveda nižja, saj predstavlja koeficient delovne moči 1,0 o odrasel moški v starosti 15-54 let, ki stalno dela na kmetiji, ostale kategorije pa so ustrezno nižje.

Največ delovnih ur dnevno smo registrirali pri mešanih PK gospodinjstvih (30,4), najmanj pa pri nekmečkih gospodinjstvih - 15,0. Zaradi ostarelosti delovne sile na čistih kmetijah je razumljiva njihova razmeroma nizka delovna obremenitev (19,8). Vpliv starostne strukture je jasno razviden iz podatka, da je povprečna dnevna obremenjenost ostarelih gospodinjstev 13,7 ur.

Delovna obremenitev skladno z naraščanjem velikosti posesti sicer narašča, vendar je razvidno, da že pri najmanjših posestvih, velikih do 2 ha doseže skoraj 20 ur, pri največjih, nad 20 ha pa je celo nižja kot pri dveh prejšnjih velikostnih skupinah. Iz navedenih razmerij sledi, da je kmetovanje na manjših kmetijah slabše organizirano kot na večjih, obenem pa potrjuje, da je naš kmet preprosto navajen delati in

stalnega "brkljanja" po zemlji ne zna živeti. O neizraziti povezanosti priča tudi nizek korelacijski koeficient 0,14, ki pa je pri mešanih PN, čistih nekmečkih in še posebno pri mešanih PK gospodinjstvih (0,45) jasneje izražen. Manj so tesne povezave z ozirom na starostno strukturo (tabela št.14).

Nekoliko bolj jasna postane podoba ob upoštevanju dnevne urne obremenjenosti 1 ha obdelovalnih zemljišč (tabela št.13). Povprečno je potrebno za obdelavo hektara 5,6 ur. Najbolj obremenjena so mešana PK in mešana PN gospodinjstva s 6,7 urami, najmanj pa čista nekmečka s 4,5 in še posebno čista kmečka gospodinjstva s 3,4 urami. Navedeni podatki ne pomenijo boljše organiziranosti kmetijske proizvodnje pri manj obremenjenih skupinah, pač pa ekstenzivnejši odnos do kmetovanja. To potrjuje pregled obremenitev posameznih starostnih grup. Najbolj so obremenjena perspektivna - mlada in generacijska gospodinjstva, najmanj pa ostarela, neperspektivna gospodinjstva. Na boljšo organiziranost vpliva samo velikost posesti. Obremenitev se izrazito zmanjšuje z naraščanjem površine zemljišč.

Podrobnejša delovna obremenitev je prikazana v računalniških tabelah v prilogi. Obdelana je povprečna dnevna obremenitev in dnevna obremenitev v proizvodnih konicah. Od vseh starejših od 10 let jih samo 9,6% dnevno ne kmetuje, 7,5% pa jih ne dela na zemlji niti v času konic. Stalno zaposleni na kmetiji delajo dnevno povprečno nad 10 in 14 urami, tisti ki kmetujejo po delu med štirimi in šestimi urami, šolarji pa pretežno dve ali tri ure na dan. Najbolj so obremenjene ženske, ki so nosilke proizvodnje. Tudi ostareli po svojih močeh pomagajo, vendar je njihova obremenjenost nižja in traja praviloma nekaj ur na dan.

V konicah se delo raztegne na 14 - 18 ur dnevno, pri posameznikih tudi do 20 ur. Tedaj se vključujejo tudi stalno zaposleni, ki žrtvujejo za določene proizvodne faze letni dopust. Prav tako je opazen povečan prispevek otrok in ostarelih članov družine. Iz ankete je razvidno, da so največje proizvodne obremenitve na čistih kmetijah - najslabša organiziranost. kmetijah gnojenje, okopavanje, spravila pridelkov in selo na travniku in pri ne-Število delovnih moči je najvišje pri vseh treh mešanih tipih gospodinjstev, pri čistih kmečkih in čistih nekmečkih gospodinjstvih pa je najmanjše. S staranjem gospodinjstev število delovnih moči upade, tako da znaša pri ostarelih družinah le še 0,38 (pri mladih 1,61). Z naraščanjem velikosti posesti se število delovnih moči sicer dviguje, a ne preveč izrazito, zato je Pearsonov koeficient precej neizrazit - 0,15. Pomembnejšo povezanost med velikostjo posesti in številom delovnih moči smo registrirali pri čistih nekmečkih in mešanih PK gospodinjstvih, kar priča, da se je pri njih delovna sila redno zaposlovala skladno s potrebami za izvršitev kmetijskih opravil. Povprečno je ha obdelovalne zemlje obremenjen z 0,31 delovne moči, največ pri mešanih PK gospodinjstvih (0,37) in najmanj (0,18) na čistih kmetijah. Delovne moči in delovna obremenitev sta v tesni medsebojni zvezi, zato veljajo za druge komparativne elemente že pri delovnih obremenitvah navajane zakonitosti. dve opravi, ki bi bili za posodobitev živinoreje nujno potrebni, zato Naj za primerjavo navedemo, da je v bolj agrarni občini Ptujovih 1,30 delovne moči na gospodinjstvo (Novo mesto 1,38). Čeprav gre za navidez neznatne razlike, pa so znotraj populacije precejšnje razlike. Obremenitev čistih kmetij je v Ptujju bistveno višja (1,42), čistih nekmečkih gospodinjstev pa bistveno nižja (0,44), kar priča, da je polarizacija čistih kategorij v komparativni občini že napredovala. ljalo izkoristiti na območjih s velike kamnitostjo, ki otežuje osiroma onemogoča uporabo mehanizacije (Suha krajina, okolica Podgrada).

Za potrebe proučitve organizacije kmečkega dela smo podrobno raziskali, odnose pri opravljanju posameznih kmetijskih opravil (tabela št. 15, št.16 in št.17).

Ugotavljamo, da se med posameznimi opravili z več kot 90% udeležbo najbolj dosledno izvajajo pri čistih kmetijah gnojenje, okopavanje, spravila pridelkov in delo na travniku in pri nekmečkih gospodinjstvih setev, gnojenje, škropljenje poljščin in spravila pridelkov. Pri mešanih kmetijah je izpad posameznih opravil bistveno nižji, tako da se z večino od njih ukvarja več kot 90% gospodinjstev, največ z že navajanimi postopki. Slabša zastopanost pri nekmečkih gospodinjstvih je odraz manjše odvisnosti od dela na zemlji, pri čistih kmečkih gospodinjstvih pa nezmožnosti opravljanja del zaradi ostarelosti oziroma malomarnega odnosa do dela na zemlji (že omenjena lahkoživca).

Redkeje od ostalih se med kmetijskimi opravili pojavlja delo v sadovnjaku (dobra polovica gospodinjstev). Dejansko so sadovnjaki zanemarjeni. Prevladujejo stara, nenegovana drevesa domačih sort, z nekvalitetnim pridelkom. Vendar sadjarstvo ne predstavlja ekonomske kategorije, čeprav bi bilo lahko glede na prirodne danosti drugače. Še znatno manj gospodinjstev se ukvarja s siliranjem krme in pašo živine. Gre za dve opravili, ki bi bili za posodobitev živinoreje nujno potrebni, zato je skromna udeležba jasno znamenje počasnega uveljavljanja novih tehnoloških spoznanj, pa tudi pomanjkanja izkušenj. Razveseljivo je, da krmo silira že skoraj petina (18,8%) čistih kmečkih gospodinjstev, pri mešanih pa je delež nekoliko nižji (7%). Paša živine je prisotna pri 28,4% mešanih gospodinjstev in samo pri 14,5% čistih kmečkih enot. Prav gotovo so naravni pogoji za pašo ugodni in bi jih še posebno veljalo izkoristiti na območjih z veliko kamnitostjo, ki otežuje oziroma onemogoča uporabo mehanizacije (Suha krajina, okolica Podgrada).

Vir: Anketiranje terena leta 1962

Delež gospodinjstev, ki opravljajo določena kmetijska opravila

Tabela št.15

Vrsta opravila	Kmečka gospod.			Mešana gospodinjstva			Nekmečka gospodinjstva		
	Opravljajo dela			Opravljajo dela			Opravljajo dela		
	Da	Ne	%	Da	Ne	%	Da	Ne	%
Čiščenje hleva	43	12	78,2	204	11	94,9	23	7	76,7
Molža	39	16	70,9	197	18	91,6	16	14	53,3
Krmljenje goveje živine	41	14	74,5	198	17	92,1	17	13	56,7
Siliranje krme	10	45	18,8	14	201	7,0		30	0,0
Čiščenje svinjaka	42	13	76,4	204	11	94,9	22	8	73,3
Krmljenje prašičev	41	14	74,5	205	10	95,3	23	7	76,7
Pripravljanje krme za živino	41	14	74,5	203	12	94,4	22	8	73,3
Pasenje živine	8	47	14,5	61	154	28,4	6	24	20,0
Skrb za perutnino	48	7	87,3	204	11	94,8	23	7	76,7
Setev	49	6	89,1	212	3	98,6	27	3	90,0
Gnojenje	51	4	92,7	213	2	99,1	28	2	93,3
Oranje	46	9	83,6	203	12	94,4	23	7	76,7
Okopavanje	50	5	90,9	211	4	98,1	25	5	83,3
Pletev	45	10	81,8	186	29	86,5	26	4	86,7
Škropljenje poljščin	46	9	83,6	213	2	99,1	27	3	90,0
Spravila pridelkov	50	5	90,9	214	1	99,5	27	3	90,0
Delo v sadovnjaku	30	25	54,5	144	71	67,0	15	15	50,0
Delo v vinogradu	34	21	61,8	195	20	90,7	22	8	73,3
Delo na travniku	51	4	92,7	212	3	98,6	23	7	76,7

Med vsemi družinskimi člani je v kmetijsko proizvodnjo najbolj intenzivno vključena žena, veliki pa so tudi prispevki gospodarja in odraslih otrok. Manj so vključeni otroci in ostareli, čeprav je prav na njih nadpovprečno vezana paša živine.

Obremenjenost kmečke žene z zaposlovanjem drugih družinskih članov bistveno narašča. Poleg gospodinjskih opravil in vzgoje otrok v vse večji meri prevzema tudi opravila, ki so pri čistih kmečkih gospodinjstvih pretežno domena moškega sveta. Nekoliko nižja je njena obremenitev pri siliranju krme, paši živine, sejanju, gnojenju in še posebno pri oranju ter škropljenju poljščin. Njeni pa ostajajo slejkoprej hlev, svinjak in kurnik. Moški ostajajo zadolženi za najtežja kmetijska opravila - siliranje krme, setev, oranje, gnojenje in škropljenje poljščin, medtem ko se spravilo pridelkov, delo v sadovnjaku ter še posebej delo v vinogradu in na travniku enakomerno razporeja med vse družinske člane, ker gre za dela z značajem proizvodnih konic, ko se vključijo vsi razpoložljivi delovni potenciali. Pri čistih nekmečkih gospodinjstvih je opazna ponovno povečana obremenitev gospodarja, saj je pri njih tudi žena v rednem delovnem razmerju. Delež ostarelih je pri njih precej majhen.

Kljub navedenim visokim obremenitvam pa v konicah večina gospodinjestev sama ne zmore opraviti vseh del, zato dobiva pomoč (računalniške tabele v prilogi). Takšnih je 85% gospodinjestev. Nadpovprečno je pojav izražen pri ostarelih gospodinjstvih, pa tudi pri starajočih in zrelih, z ozirom na poklicno strukturo pa pri čistih kmečkih, mešanih PK in mešanih E gospodinjstvih. Z upadanjem agrarnega značaja se torej rahlo zmanjšuje tudi potreba po pomoči. Z ozirom na velikost posesti ni mogoče izluščiti nobene zakonitosti, kar izpričuje slabo organiziranost.

Najpogosteje (39,7% primerov) priskočijo na pomoč kmetje iz sosesčine. Gre za medsebojno pomoč v obliki izmenjave dela, redkeje pa za plačano delo. Skoraj nič manjši ni prispevek sorodnikov (38,3%), bodisi tistih iz mest, bodisi s podeželja.

Udeležba vseh ostalih oblik pomoči je pretežno simbolična. Sem in tja pomagajo redno zaposleni sovaščani, pa družinski člani, ki so začasno zaposleni drugje in se ob proizvodnih konicah vračajo domov (posebno pri čistih kmetijah) ter prijatelji. V enem primeru pomagajo tudi vikendaši - sosedje. 8% gospodinjstev pa ne dobi potrebne pomoči.

4.5. Mehaniziranost

Mehaniziranost kmetijske proizvodnje predstavlja pomemben korak pri prizadevanju po proizvodnji čim večjih količin hrane, ker je omogočeno intenzivnejše izkoriščanje obdelovalnih površin ob hkratnem razbremenjevanju delovne sile pri najtežavnejših opravilih. Vendar se v našem kmetijstvu na področju mehaniziranosti pojavljajo svojstveni paradoksi. Kljub visoki nabavni ceni želi imeti vsakdo čimbolj kompletno strojno verigo, ne oziraje se v zadostni meri na majhnost posesti. Tako je del površin z mehanizacijo preobremenjen, del pa je skoraj brez mehaniziranosti. Stroji so pretežno slabo izkoriščeni. Strojne skupnosti v obstoječi obliki niso optimalna rešitev, pomenijo pa velik korak k racionalnejšemu izkoriščanju kmetijske mehanizacije. Stroji so mnogovrstni, zato se v primerih okvar (le-te so pogoste) pojavljajo mnoge težave.

Svojevrsten problem predstavlja nabava mehanizacije. Nabavna cena je vkalkulirana v ceno produktov, zato je tudi zaradi neracionalne mehaniziranosti hrana pri nas tako draga. Za nakup strojev je potreben kapital, le-tega pa čiste kmetije pogosto ne premorejo. Zato ne preseneča, da so mešane kmetije pogosto v veliki prednosti, kar se mehaniziranosti tiče. Ko se posamezniki redno zaposlijo, omogoča reden in zanesljiv dohodek posodobitev kmetovanja, kar je spričo zmanjševanja delovne sile nujno potrebno, če se hoče obvladovati zemljišče. Samo posamezne čiste kmetije v mehanizaciji presegajo mešane obrate. Zaradi načrtnega usmerjanja ob ustrezni družbeni pomoči je mehanizacija veliko bolj smotrno izkoriščena.

Mehanizacijo lahko glede na pogostost zastopanosti delimo na dva dela. Nekateri stroji so povsem običajen spremljevalec, saj jih ima že polovica in več kmetij, drugi pa so razmeroma redki in so znanilec usmerjene proizvodnje, kjer sestavljajo strojne verige. V prvo skupino spadajo motorna žaga, kosilnica, traktor in tudi obračalnik, v drugo pa predvsem trosilnik, sejalnik, sod za gnojevko, molzni stroj, motokultivator, pa tudi nakladalnik, čeprav je nekoliko bolj pogost. Mnenja smo, da so možnosti za uvajanje motokultivatorja večje, saj lahko zaradi pestrosti delovnih opravil koristno služi na za težje stroje neprimernih terenih.

Najbolje so mehanizirani vsi trije mešani tipi gospodinjstev, med njimi pa še posebno izstopajo mešana PK gospodinjstva (kar 70,2% jih poseduje traktor, 38,3% nakladalnik in 25,5% molzni stroj). Opremljenost nekmečkih gospodinjstev je slabša, vendar še vedno boljša od opremljenosti čistih kmečkih gospodinjstev, kjer premore traktor le slaba četrtnina (23,6%) obratov.

Stopnja mehaniziranosti se znižuje tudi z ostarevanjem gospodinjstev (tabela št.18), še bolj značilna povezanost pa je z ozirom na velikost posesti. Z naraščanjem površine zemlje se deleži prav pri vseh strojih pravilno povečujejo vse do zadnje velikostne kategorije nad 20 ha, ko se deleži občutno znižajo, kar je posledica vpliva Suhe krajine, kjer je kljub razmeroma velikim kmetijam le malo obdelovalne zemlje, življenjski standard pa je nizek, V povprečju pa ugotavljamo, da je stopnja mehaniziranosti v primerjavi z bolj agrarno ptujsko občino znatno višja, kar je posledica prekomerne mehaniziranosti v občini Novo mesto in manj razvitih območij Haloz ter Slovenskih goric v občini Ptuj.

OPREMLJENOST S KMETIJSKO MEHANIZACIJO GLEDE NA POKLICNO IN STAROSTNO STRUKTURO GOSPODINJSTEV IN VELIKOST POSESTI

	POKLICNA STRUKTURA					STAROSTNA STRUKTURA					VELIKOST POSESTI (v ha)						Skupaj
	Čisto kmečko	Mešano pret. kmečko	Mešano enakovredno	Mešano pret. nekmečko	Čisto nekmečko	Mlado	Zrelo	Generacijsko	Stara-raje-če	Ostarelo	1-2	2-3	3-5	5-10	10-20	nad 20	
Kosilnica	36,4	66,0	68,4	71,7	50,0	72,3	53,6	64,9	66,7	25,0	16,7	32,3	35,1	71,6	76,1	75,0	61,3
Traktor	23,6	70,2	59,2	68,5	50,0	61,7	39,3	70,3	56,3	12,5	22,2	41,9	45,9	62,7	70,7	30,0	56,3
Obračalnik	27,3	50,9	48,7	48,9	46,7	48,9	42,9	54,5	50,0	12,5	5,6	22,6	29,7	58,8	55,4	45,0	46,3
Nakladalnik	16,4	38,3	23,7	17,4	23,3	21,3	10,7	31,7	27,1	0,0	0,0	3,2	10,8	26,5	35,9	15,0	22,7
Trosilnik	7,3	9,1	5,3	3,3	6,7	5,3	7,1	6,9	8,3	0,0	0,0	3,2	0,0	7,8	8,7	5,0	6,0
Sejalnik	10,9	17,0	2,6	5,4	13,3	9,6	0,0	9,9	12,5	0,0	0,0	3,2	5,4	5,9	16,3	5,0	8,3
Sod za gnoje-ko	7,3	14,9	6,6	6,5	3,3	7,4	3,6	9,9	10,4	0,0	0,0	0,0	0,0	9,8	13,0	5,0	7,7
Molzni stroj	14,5	25,5	11,8	7,6	3,3	8,5	3,6	19,8	16,7	0,0	0,0	3,2	5,4	12,7	22,8	0,0	12,3
Motorna žaga	41,8	74,5	71,1	81,5	70,0	77,6	50,0	82,2	62,5	50,0	22,2	51,6	54,1	73,5	82,6	85,0	69,3
Motokultiva-tor	3,6	2,1	6,6	7,6	3,3	3,2	10,7	7,9	4,2	0,0	0,0	3,2	5,4	3,9	7,6	10,0	5,3

Vir^A: Anketiranje na terenu, september 1982

Tabela št. 19

NOVO MESTO ANALIZA MEČANIH DELAVSKO KMEČKIH GOSPODINJSTEV

12/25/82

07.18.20.

PAGE 80

OBDELAVA GOSPODINJSTEV

FILE NONAME (CREATION DATE = 12/25/82)

***** C R O S S T A B U L A T I O N O F *****
 P41 INTENZIVNOST IZRABE KMETIJSKIH POVRČIN BY P6 POKLIČNA STRUKTURA GOSPODINJSTEV I
 ***** PAGE 1 OF 1

		P6					
	COUNT						ROW
	PCT	IKMECKO	MESANO P	MESANO E	MESANO P	NEKMECKO	TOTAL
	COL	K.					
	PCT	1	2	3	4	5	
	TOT	N					
P41		1	2	3	4	5	
INTENZIVNO	1	34	36	58	74	23	225
		15.1	16.0	25.3	32.9	10.2	75.0
		61.8	76.6	76.3	80.4	76.7	
		11.3	12.0	19.3	24.7	7.7	
BLIZINA	2	21	11	15	18	5	70
		30.0	15.7	21.4	25.7	7.1	23.3
		38.2	23.4	19.7	19.6	16.7	
		7.0	3.7	5.0	6.0	1.7	
OBKASNO	3	0	0	3	0	1	4
		0	0	75.0	0	25.0	1.3
		0	0	3.9	0	3.3	
		0	0	1.0	0	.3	
OPUSCENO	4	0	0	0	0	1	1
		0	0	0	0	100.0	.3
		0	0	0	0	3.3	
		0	0	0	0	.3	
	COLUMN	55	47	76	92	30	300
	TOTAL	18.3	15.7	25.3	30.7	10.0	100.0

RAW CHI SQUARE = 24.81239 WITH 12 DEGREES OF FREEDOM. SIGNIFICANCE = .0157
 CRAMER'S V = .16604
 CONTINGENCY COEFFICIENT = .27639
 LAMBDA (ASYMMETRIC) = 0 WITH P41 DEPENDENT. = .03365 WITH P6 DEPENDENT.
 LAMBDA (SYMMETRIC) = .02473
 UNCERTAINTY COEFFICIENT (ASYMMETRIC) = .05467 WITH P41 DEPENDENT. = .02240 WITH P6 DEPENDENT.
 UNCERTAINTY COEFFICIENT (SYMMETRIC) = .03178
 KENDALL'S TAU B = -.09653 SIGNIFICANCE = .0311
 KENDALL'S TAU C = -.07004 SIGNIFICANCE = .0311
 GAMMA = -.17477
 SOMERS'S D (ASYMMETRIC) = -.06791 WITH P41 DEPENDENT. = -.13721 WITH P6 DEPENDENT.
 SOMERS'S D (SYMMETRIC) = -.09085
 ETA = .13739 WITH P41 DEPENDENT.
 ETA = .17689 WITH P6 DEPENDENT.
 PEARSON'S R = -.07294 SIGNIFICANCE = .1039

Poglejmo si поблиže še traktorizacijo (tabeli št.12 in št.14). Izračuni so v konjskih močeh - KM. Povprečno pride na proučevano kmetijo skoraj natančno 20 KM. Največ - 26,2 KM smo ugotovili pri mešanih PK gospodinjstvih, nadpovprečno močni pa sta tudi obe preostali grupi mešanih kmetij. Znatne so razlike med obema skrajnima skupinama. Medtem ko pride na čisto nekmečko gospodinjstvo še vedno 16,8 KM, pride na čisto kmečko samo 8,7 KM. Poudariti velja, da imajo posamezne kmetije tudi po dva traktorja, moč traktorjev in njihova znamka pa se od primera do primera razlikuje.

Povprečno je ha obdelovalnih zemljišč obremenjen s 4,4 KM, kar pomeni 3,3 kW, obremenjenost družbenega sektorja v Sloveniji pa je vsega 1,0 kW/ha. Z ozirom na obremenjenost zemljišč se vloga čistih nekmečkih gospodinjstev nekoliko spremeni, saj doseže stopnjo mešanih kmetij, medtem ko so čiste kmetije z 1,51 KM/ha še vedno daleč v ozadju. Obremenjenost se znižuje z ostarevanjem gospodinjstev, pa tudi z naraščanjem velikosti posesti, kar priča o nesmotrnosti izkoriščenosti kmetijske mehanizacije.

4.6. Intenzivnost izrabe kmetijskih zemljišč

Intenzivnost izrabe kmetijskih zemljišč se predvsem na marginalnih območjih neprestano znižuje. Procesi ekstenzifikacije se kažejo v spreminjanju njiv v travnike - ozelenjevanju (lahko je tudi znamenje intenziviranja proizvodnje) in še posebno v zaraščanju z gozdom - ogozdovanju.

75,0% gospodinjstev navaja, da intenzivno obdelujejo vso zemljo v lasti. Zelo verjetno je glede na opažanja na terenu ugotovljeni delež znatno precenjen, saj je pojem intenzivnosti pri posameznikih različno definiran. 23,3% gospodinjstev naj bi obdelovalo le še bližnja zemljišča, 1,3% naj bi delalo na zemlji občasno, v enem primeru pa naj bi bilo posestvo v celoti

opuščeno. Razumljivo je, da je najvišji delež neintenzivne izrabe pri ostarelih gospodinjstvih (le 44,8% jih intenzivno obdeluje vso zemljo), medtem ko tudi nekatera mlada gospodinjstva zanemarjajo delo na zemlji (3,2 % jih dela samo občasno). Najslabše obdelujejo zemljo čiste kmetije, medtem ko se najbolj negativen odnos pokaže pri nekaterih čistih nekmečkih gospodinjstvih, ki od dela na zemlji niso eksistenčno odvisna (tabela št.19). Izgleda, da tudi večanje posesti prispeva k manj intenzivni obdelavi, kar je posledica razdrobljenosti, nizke stopnje usmerjenosti proizvodnje in skromne tržnosti. Za domače potrebe je mogoče pridelati tudi na manjših površinah (glej računalniške tabele v prilogi).

V zadnjem desetletju je 52,7% spreminjalo namembnost dela zemljišč, med posameznimi skupinami pa ni bistvenih razlik. Izstopajo predvsem neaktivne kmetije (80%), pa tudi gospodinjstva z več kot 10 ha zemlje.

Dobre tri četrtine vseh sprememb odpade na ozelenjevanje, pogosta je še kombinacija ozelenjevanja ter ogozdovanja (15,2%), medtem ko so ogozdovanje samo, intenzifikacija in kombinacija intenzifikacija - ozelenjevanje redkeje zastopani. Intenzifikacija je vezana samo na perspektivna - mlada in generacijska gospodinjstva, medtem ko je ogozdovanje v kombinaciji z ozelenjevanjem najpogostejše pri ostarelih čistih kmečkih gospodinjstvih. Zelo lepo se vidi, da se stopnja ekstenzifikacije povečuje z naraščanjem velikosti posesti, saj odpade od vseh sprememb v velikostni kategoriji nad 20 ha polovica na kombinacijo ozelenjevanja in ogozdovanja, v kategoriji 10-20 ha 18,6%, 5-10 ha 11,1%, 3-5 ha 5,3%, na manjših kmetijah pa je prisotno skoraj izključno ozelenjevanje.

Najpogostejše je bilo podvrženo spremembam do 20% zemljišč (v 45,6% primerih), med 20 in 40% je 31,0% primerov, med 40 in 60% 18,4% in nad 60% 5% primerov. Z ozirom na starostno

Vzroki za spreminjanje zemljiške namembnosti so mnogovrstni, vendar po pomenu izstopajo predvsem naslednji štirje razlogi: škodljivi učinki divjačine, slaba rodovitnost zemlje, pomanjkanje delovne sile zaradi zaposlovanja in povečanje števila živine ... Prvi trije razlogi pogojujejo ekstenzifikacijo, slednji pa intenzifikacijo izrabe kmetijskih površin. Med pomembnejše dejavnike se uvrščajo še velika zemljiška razdrobljenost, opuščanje prestrmih zemljišč, kjer je onemogočena uporaba mehanizacije, velika oddaljenost zemljišč in ostarela kmečka delovna sila (predvsem pri ostarelih gospodinjstvih), medtem ko se problemi slabo organizirane kmetije povsem potisnjeni v ozadje, kar je posledica močno prisotnih objektivnih okoliščin. Očitno gre za prilagajanje maksimalni optimalni obdelavi in za opuščanje obdelave na takoimenovanih mejnih zemljiščih. Objektivna dejstva še posebno močno zadevajo ostarele kmetije, medtem ko se mlajše grupe že sklicujejo na posledice nedodelane kmetijske politike.

Značilni so razlogi z ozirom na socioekonomsko stratifikacijo (tabela št.20). Pri čistih kmetijah prevladujeta pomanjkanje delovne sile zaradi odseljevanja mladih ter ostarelost delovne sile, pri mešanih gospodinjstvih so v ospredju slaba rodovitnost, uničevanje divjačine, zaposlovanje v nekmetijstvu in povečanje števila živine, pri nekmečkih gospodinjstvih pa divjačina, zaposlovanje in zemljiška razdrobljenost. Z naraščanjem velikosti posesti se povečuje vpliv nezmožnosti obvladovanja zemlje zaradi pomanjkanja delovne sile (ostarelost, zaposlovanje, oddaljenost parcel), medtem ko je slabša rodovitnost pomembnejši vzrok za opuščanje na manjših kmetijah. Zanimivo je, da je intenzifikacija na največjih kmetijah zgolj izjemen pojav.

Najpogosteje je bilo podvrženo spremembam do 20% zemljišč (v 45,6% primerih), med 20 in 40% je 31,0% primerov, med 40 in 60% 18,4% in nad 60% 5% primerov. Z ozirom na starostno

Tabela št.20

P6

- 56 a -

COUNT	ROW PCT	IKMECKO	MESANO P	MESANO E	MESANO P	NEKMECKO	ROW TOTAL
COL PCT	I	K.	.	N	I	I	
TOT PCT	1	2	3	4	5	I	
P44							
1	1	1	2	5	6	3	17
RAZDRÖBLENOST	5.9	11.8	29.4	35.3	17.6		6.5
	1.6	4.4	10.0	7.4	12.0		
	.4	.8	1.9	2.3	1.1		
2	3	3	6	10	1		23
STRMINA	13.0	13.0	26.1	43.5	4.3		8.8
	4.9	6.7	12.0	12.3	4.0		
	1.1	1.1	2.3	3.8	.4		
3	6	5	9	20	4		44
NERODOVITNOST	13.6	11.4	20.5	45.5	9.1		16.8
	9.8	11.1	18.0	24.7	16.0		
	2.3	1.9	3.4	7.6	1.5		
4	7	6	2	3	0		18
ODDALJENOST	38.9	33.3	11.1	16.7	0		6.9
	11.5	13.3	4.0	3.7	0		
	2.7	2.3	.8	1.1	0		
5	11	10	9	12	10		52
DIVJAD	21.2	19.2	17.3	23.1	19.2		19.8
	18.0	22.2	18.0	14.8	40.0		
	4.2	3.8	3.4	4.6	3.8		
6	12	3	6	4	1		26
OSTARELOST	46.2	11.5	23.1	15.4	3.8		9.9
	19.7	6.7	12.0	4.9	4.0		
	4.6	1.1	2.3	1.5	.4		
7	15	7	5	12	3		42
ZAPOSILITEV	35.7	16.7	11.9	28.6	7.1		16.0
	24.6	15.6	10.0	14.8	12.0		
	5.7	2.7	1.9	4.6	1.1		
9	0	1	1	0	1		3
NI INTERESA	0	33.3	33.3	0	33.3		1.1
	0	2.2	2.0	0	4.0		
	0	.4	.4	0	.4		
11	1	0	0	1	0		2
MAJHNA POSEST	50.0	0	0	50.0	0		.8
	1.6	0	0	1.2	0		
	.4	0	0	.4	0		
13	1	0	1	3	0		5
KOOPERACIJA	20.0	0	20.0	60.0	0		1.9
	1.6	0	2.0	3.7	0		
	.4	0	.4	1.1	0		
14	4	7	6	9	1		27
VEC ZIVINE	14.8	25.9	22.2	33.3	3.7		10.3
	6.6	15.6	12.0	11.1	4.0		
	1.5	2.7	2.3	3.4	.4		
15	1	1	0	1	1		3
RRC - RACUNALNIŠKE	0	33.3	0	33.3	33.3		1.1
SPECIALIZACIJA	0	2.2	0	1.2	4.0		
	0	.4	0	.4	.4		

strukturo je opazna rahla povezava (Pearsonov koeficient je 0,22) v smeri povečevanja deleža prizadetih površin skladno z ostarevanjem gospodinjstev, tega pa ne bi mogli trditi z ozirom na poklicno strukturo, kjer je opazna le zaskrbljujoča pasivnost čistega kmečkega elementa. Opazna je tudi povezava z velikostjo kmetij (korelacijski koeficient je 0,25), kjer se deleži prizadetih površin z naraščanjem velikostnih kategorij povečujejo, kar potrjuje, da so v fazi ekstenzifikacije precejšnje površine.

Povprečno porabi letno gospodinjstvo na 1 ha obdelovalne zemlje 245 kg umetnih gnojil (tabela št.13), kar je enako kot v komparativni občini Ptuj. Na majhnih kmetijah je poraba precej večja kot na velikih, zato je korelacijska povezava med obema spremenljivkama slaba - 0,15. Izrazitejša je le pri mešanih PK in nekmečkih gospodinjstvih (tabela št.14). Čista kmečka gospodinjstva porabijo najmanj gnojil na hektar - 163 kg, največ pa mešana PK gospodinjstva - 302 kg. Nasploh izkazujejo najbolj ugodne karakteristike v kmetijski proizvodnji, ne le v občini Novo mesto, temveč tudi v drugih proučevanih območjih mešana, pretežno kmečka gospodinjstva, kjer je eksistenčna odvisnost na zemlji še zelo izrazita, reden vir dohodkov pa omogoča posodobitev kmetovanja. Pri starostni strukturi so razlike med posameznimi skupinami, razen ostarelih gospodinjstev (53,9 kg), precej majhne. V proučeni populaciji je 14% kmetij, na katerih letno porabijo manj kot 200 kg mineralnih gnojil in 16,3% kmetij, kjer letna poraba presega 2000 kg.

Veliko pasivnost kmetov potrjuje podatek, da bi bilo samo 39,3% gospodinjstev pripravljeno obdelovati opuščeno zemljo v bližini, največ med mladimi gospodinjstvi (53,2%), medtem ko je presenetljivo da je z ozirom na poklicno strukturo največje zanimanje med nekmečkimi gospodinjstvi (46,7%), najmanjše pa med čistimi kmečkimi gospodinjstvi (32,7%). Največji interes kažejo kmetije s 5 do 20 ha zemlje, na največjih obratih pa se zanimanje zmanjša.

Kot najpomembnejša pogoja za prevzem neobdelanih zemljišč se navajata možnost nakupa zemljišč (ovira je zemljiški maksimum) ali pa možnost dolgoročnega zakupa. Predvsem nekmečka gospodinjstva so nadpovprečno zainteresirana za nakup, medtem ko dajejo predvsem mešana PK gospodinjstva prednost zakupu. Čiste kmetije navajajo kot pomemben pogoj razpoložljiva zemljišča v bližini, kar je značilno tudi za vse kmetije z veliko zemlje. Zakup je zanimiv v večji meri za manjše kmetije, medtem ko pri večjih kmetijah med možnostjo zakupa ter nakupa ni bistvenih razlik.

4.7. Intenzivnost živinoreje

V intenzivnosti živinoreje se odražajo mnogi že obravnavani elementi in faktorji kmetijske proizvodnje, tako demografski, socioekonomski, prirodni kot psihofizični, zato je živinoreja dober pokazatelj določenih medsebojnih soodvisnosti.

V anketirani populaciji kmetij jih je leta 1982 posedovalo živino, vendar pa so le redke med njimi takšne, ki jim živinoreja predstavlja glavno kmetijsko preokupacijo. Največji delež gospodinjstev brez živine je v ostareli grupi (10,3%), z ozirom na poklicno grupo pa je tovrsten pojav skoraj izključno veza na nekmečka in čista kmečka gospodinjstva.

Število glav normalne živine (GNŽ) se od kmetije do kmetije močno razlikuje. Kar pri 13,7% je zastopana le mala živina z manj kot 1 GNŽ, nad 20 GNŽ pa imajo samo štiri gospodinjstva, eno čisto kmečko in kar tri mešana PK gospodinjstva. Prevladujejo kmetije s 3-5 GNŽ (32,7%) ter s 5-10 GNŽ (26,0%). Pri čistih kmečkih in čistih nekmečkih gospodinjstvih so najštevilčnejše kmetije z manj kot 1 GNŽ! Število živine je v razmeroma tesni povezavi z velikostjo kmetije, kar potrjuje Pearsonov koeficient korelacije 0,46. Pa vseeno tudi na kmetijah z več kot 10 ha zemlje najdemo gospodinjstva z manj kot 1 GNŽ.

Povprečna kmetija je imela leta 1982 4,759 GNŽ, deset let prej - leta 1972 pa 5,101 GNŽ, torej se je stalež zmanjšal za približno desetino (tabela št.12). Povprečje je danes že nižje od tistega v občini Ptuj (4,877), medtem ko je bilo tam leta 1971 le 4,121 GNŽ na kmetijo.

Med posameznimi skupami je precejšnja razlika. Največ živine imajo mešana PK gospodinjstva (6,528 GNŽ), najmanj (2,607 GNŽ) pa čista nekmečka gospodinjstva. V zadnjem desetletju se je število povečalo samo pri mešanih PK gospodinjstvih, pri mešanih PN je praktično stagniralo, pri vseh ostalih skupinah pa se je precej zmanjšalo. Z ozirom na starostno strukturo so najbolj nazadovala ostarela gospodinjstva (za več kot 100%), precej so nazadovala tudi zrela gospodinjstva, rahlo pa generacijska in starajoča, medtem ko se je stalež pri mladih gospodinjstvih rahlo povečal. Število živine se je povečalo tudi pri gospodinjstvih na kmetijah z največ zemlje, tako v kategoriji 10 - 20 ha kot nad 20 ha. V zadnjem desetletju se je število živine zmanjšalo pri 46,6% gospodinjstev, povečalo pri 29,9%, pri preostalih 23,5% pa ni bilo očitnejših sprememb (za več kot \pm 10%).

Največja soodvisnost med površino zemlje in številom živine je pri čistih nekmečkih gospodinjstvih (korelacijski koeficient je 0,58), najmanjša pa pri čistih kmetijah (0,17). Pomembna soodvisnost je tudi pri vseh mešanih skupah (tabela št.13)

Povprečno je 1 ha obdelovalne zemlje obremenjen z 1,053 GNŽ, kar je za dobro četrtno manj kot v občini Ptuj (slabši naravni pogoji). Obremenjenost se z večanjem posesti praviloma znižuje. Največja je na kmetijah z 2-3 ha (1,506), pri kmetijah z 10-20 ha je samo 0,502 in nad 20 ha samo še 0,272. Z ozirom na starostno strukturo (tabela št.13) se jasno kaže manjša intenziteta pri zrelih in še posebno pri ostarelih gospodinjstvih, medtem ko je z ozirom na poklicno strukturo najnižja obremenitev pri čistih nekmečkih (0,760) in nekmečkih gospodinjstvih (0,777), najvišja

Proizvodni efekti bodo zanesljivo ugodnejši. Prednost v usmeritvah (1,438) pa pri mešanih PK družinah.

Poglejmo si na kratko še stanje hleva za živino. 2,3% gospodinjstev nima hleva za živino, največ med nekmečkimi družinami. Drugače prevladujejo stari, nefunkcionalni objekti. Dobra polovica stavb je bila zgrajena pred drugo svetovno vojno. Le dobra desetina (14,3%) hlevov je bila postavljena po letu 1970 in zanje lahko trdimo, da ustrezajo tehnološko-higijenskim zahtevam moderne živinoreje. Kot najbolj dejavni živinorejci so se tudi to pot izkazali na mešanih kmetijah, vendar je tokrat najvišji delež novozgrajenih objektov pri mešanih PN gospodinjstvih, medtem ko so bila doslej skoraj pri vseh elementih v ospredju mešana PK gospodinjstva.

4.8. Tržnost kmetijstva

Ena izmed osnovnih funkcij kmetovanja pri delavsko-kmečkih gospodinjstvih je tudi zagotavljanje dodatnih virov dohodka s prodajo kmetijskih proizvodov. Seveda je možna tudi situacija, ko samooskrbno kmetovanje zmanjšuje življenjske stroške. Drugače naj bi pri čistih kmečkih gospodinjstvih rezultati kmečkega dela predstavljali osnovni vir za preživljanje. Osnovna družbena težnja je in mora biti v zagotavljanju čim večjih tržnih viškov tistih proizvodov, katerih proizvodnja je v določenih naravnih pogojih optimalna. Prehrambena samooskrba na ravni republike in federacije postaja vse bolj strateška komponenta družbeno-ekonomskega razvoja. Zato si moramo v večji meri prizadevati v hotenju proizvodne usmerjenosti. Posamezne kmetije naj se specializirajo v pridelovanje ene ali dveh vrst prehrabnih artiklov, za kar naj se ustvarijo proizvodne verige, ki bodo rodile od primarne proizvodnje do končnih produktov za prodajo. Manjkajoče prehrabne artikle naj ne pridelujejo na lastni posesti v smislu samooskrbe, temveč naj jih kupujejo.

Proizvodni efekti bodo zanesljivo ugodnejši. Prednost v usmeritvah naj imajo strateški proizvodi.

Stopnja tržnosti je na območju novomeške občine še vedno razmeroma skromna, pa čeprav je kar 79,3% anketiranih kmetij vključenih v tržno proizvodnjo. Prevladuje namreč samooskrba, proizvodna specializacija pa je nizka. Med ostarelimi gospodinjstvi jih le 51,7% prodaja kmetijske pridelke. Z ozirom na poklicno strukturo je najnižja udeležba pri čistih nekmečkih (60,0%) in čistih kmečkih gospodinjstvih (72,7%), z ozirom na velikost posesti pa se udeležba pravilno povečuje z naraščanjem velikostnih kategorij. Tudi kmetije z več kot 20 ha niso izjema!

Največ kmetij (76,8%) prodaja pridelke preko združne organizacije, v 16,5% primerih prihajajo kupci na dom, v 6,9% primerih se proizvodi prodajajo na tržnici, v dveh primerih pa sovmešani posredniki. Na domu je nadpovprečno zastopana prodaja pri ostarelih gospodinjstvih, pa tudi na trgu so v nadpovprečni meri zastopane ostarele in starajoče družine. Zanimivo je, da je prodaja preko zadruga najbolj razširjena pri nekmečkih gospodinjstvih. Z naraščanjem velikosti posesti se zvišuje delež tistih, ki pridelke prodajajo sami na tržnici, zanimivo pa je, da se zaradi skromne proizvodnje kar 42,9% primerov prodaje vrši na domu pri kmetijah, manjših od 2 ha.

Da je stopnja tržnosti razmeroma skromna, potrjuje podatek, da kar 90% proda letno manj kot za 200.000 din kmetijskih pridelkov (leta 1981). Res je, da je natančnost podatkov vprašljiva in so verjetno izkazane nekoliko prenizke vrednosti, a to naše ugotovitve bistveno ne spremeni. Samo dve kmetiji naj bi ustvarili nad 500.000 din prometa letno. Največ je gospodinjstev, ki prodajo letno med 30.000 in 100.000 din pridelkov (41,0%), 24,3% pa je takšnih, ki prodajo pod 30.000 din letno.

Najboljše rezultate dosegajo mešana PK gospodinjstva in nekatera specializirana čista kmečka gospodinjstva, na katere odpadajo vse kmetije z več kot 300.000 din letne prodaje (glej računalniške tabele v prilogi). Po drugi strani pa je med čistimi kmečkimi gospodinjstvi skoraj polovica takšnih, ki imajo manj kot za 30.000 din tržnih viškov. Vrednost prodaja se z naraščanjem velikosti praviloma povečuje, kar potrjuje Pearsonov koeficient korelacije 0,24, le pri kmetijah z več kot 20 ha zemlje je tržnost v primerjavi s kategorijo 10 - 20 ha manj izrazita.

Glavni artikli tržnosti so z ozirom na vrednost prodaja (tabela št.21) goveja živina, mleko in prašiči, pomembna pa je tudi prodaja lesa in okopavin. Med posameznimi poklicnimi tipi gospodinjstva ni večjih razlik. Posamezne kmetije imajo tudi tržne viške zelenjave, industrijskih rastlin, žitaric, vira, grozdja ter sadja. Glede pogostnosti prodaje sta pri vseh grupah daleč v ospredju prodaja goveda in mleka, kar dokazuje, da je glavna preokupacija kmetijstva v novomeški občini živinoreja, ki ima tudi najugodnejše prirodne pogoje.

Večina kmetij proda letno manj kot četrtno celotne kmetijske proizvodnje (44,1%). 37,8% je takšnih, kjer se proda do polovico proizvodnje in nadaljnih 16,4% takšnih, kjer je namenjeno prodaji do tri četrtnine vseh pridelkov. Le na štirih obratih se proda več kot tri četrtnine proizvodnje, na dveh čistih kmetijah ter pri enem mešanem PK in mešanem E gospodinjstvu.

4.9. Dodatne dejavnosti na kmetiji

Dohodki od prodaja kmetijskih proizvodov so mnogokje prenizki, zato se nekatere kmetije ukvarjajo z dodatnimi dejavnostmi. Tovrstna dopolnilna oblika zaslužka je že od nekdaj spremljevalka podeželskega načina življenja. S časom se je značaj dopolnilnih dejavnosti spremenil. V novejšem obdobju so vse večji

Tabela št.22

UKVARJANJE Z DODATNIMI OBRTMI IN USLUGAMI PO TIPIH GOSPODINJSTVA

Obrti in usluge	T i p g o s p o d i n j s t v a					Nekmečko gospod.	Skupaj	
	Kmečko go- spodinjstvo	Mešano pret. kmečko g.	Mešano enako- vredno g.	Mešano pre- težno nekmečko g.			abs.	%
Obdelava lesa								
Mlinarstvo								
Nabiranje, sušenje zdrav. zelišč, gob	3	7	5	4		19	40,4	
Kmečki turizem								
Čebelarstvo		1	2	1		4	8,5	
Domača obrt	4	2		2		8	17,0	
Servisi za popr. kmetij. strojev								
Servisi za popr. gospodinj. stroj.								
Popravilo avt.			1			1	2,1	
Prevoznništvo								
Gradbena dej.								
Usluge s kmet. stroji za denar	2					2	4,2	
Obrti, ki so potrebne kmetij.								
Šiviljstvo, kro- jaštvo	2	2				4	8,5	
Brivec, frizer								
Gostinstvo	1	1				2	4,2	
Drugo	2	3	1		1	7	14,9	
Skupaj	abs.	14	16	9	7	1	47	100
	%	29,8	34,0	19,1	14,9	2,1	100	

Vir: Anketiranje na terenu, september 1982

meri prisotne oblike, ki s kmetijsko proizvodnjo nimajo dosti skupnega, takoimenovane uslužnostne dejavnosti. Še vedno pa so najbolj pogoste različne oblike prevoznitva, uslug s kmetijsko mehanizacijo in nabiralništva. V zadnjih letih se pojavlja tudi povsem nova oblika dopolnilne dejavnosti kot spremljevalka re-proizvodno usmerjenih kmetij, to je kmečki turizem, ki zaposluje predvsem žensko delovno silo, obenem pa predstavlja najbolj neposredno pot proizvedene hrane do potrošnika, v našem primeru do turista, ki konzumira domačo hrano. Med anketirano populacijo na kmetiji z uveljavljenim kmečkim turizmom nismo naleteli.

priča se obravnavana problematika izobraževanja na kmetijskih Dodatne dejavnosti smo registrirali na slabi petini kmetij (tabela št.22). Najbolj razširjene so pri čistih kmečkih in pri mešanih PK gospodinjstvih, medtem ko smo jih pri nekmečkih gospodinjstvih registrirali le v enem primeru, saj pomanjkanje časa (vsi so njih zaposleni) onemogoča njihovo uveljavljanje. Bilo dobro obvladovanje

sodobnega kmetovanja nadpovprečno zastopano. Največ tistih, Najpogostejšo obliko še vedno predstavlja nabiralništvo - nabiranje in sušenje gob ter zdravilnih zelišč, precejšnjo vlogo pa ima tudi domača obrt, ki je še posebno pomembno dopolnilo v zaslužku čistih kmečkih gospodinjstev. V posameznih primerih smo naleteli tudi na čebelarstvo in na šiviljstvo oziroma krojaštvo, izjemoma pa se pojavljajo tudi usluge s kmetijskimi stroji za denar, gostinstvo in popravilo avtomobilov. Usluge s stroji in gostinstvo sta domena čistih kmetij. Od drugih dodatnih virov dohodka velja omeniti rente od zemlje v najemu.

32,7% ga označuje kot slabo, 21,0% kot srednje in le 7,3% kot dobro. Največ pozitivnih odgovorov je med mešanimi PK in

4.10. Izobraževanje za kmetovanje - pospeševalna služba

in mešanih E gospodinjstvih. Med čistimi kmečkimi in mešanimi Zelo pomembna dejavnost, kateri se žal posveča premalo pozornosti, je strokovno - pospeševalna služba združnih organizacij. Med naloge te službe sodijo strokovno svetovanje za tekočo proizvodnjo, strokovno in organizacijsko delo v zvezi s strokovnim izobraževanjem kmetov ter uvajanjem inovacij v proizvodnjo na kmetijah in izdelovanje preusmeritvenih in investicijskih programov za kmetije ter nudenje strokovne pomoči pri izvajanju

le-teh. anketirani navajajo potrebo, da naj bi jih pospeševalci letno obiskali dvakrat (41,7%), sledi kategorija trikrat (21,7%). Zaradi slabe in neustrezne kadrovske zasedbe ter preširokega delokroga kmetijskih pospeševalcev, ki so tudi organizatorji kooperacije in obenem vodijo odkup, so pospeševalci preobremenjeni s strokovno nezahtevnim delom - administriranjem, kar jim onemogoča izvrševanje njihove osnovne naloge. pospeševalci obiskali štirikrat ali večkrat letno, v enem primeru celo mesečno. Kmečki proizvajalci se pretežno zavedajo, da je njihova seznanjenost z modernimi načini kmetovanja pomanjkljiva. O tem sv. priča že obravnavana problematika izobraževanja na kmetijskih šolah. V 44,0% gospodinjstev trdijo, da je njihovo poznavanje kmetovanja slabo, v naslednjih 44,0% družin navajajo, da delno obvladajo moderno tehnologijo, v 12,0% pa se pohvalijo, da je seznanjenost dobra. Zanimiva je precejšnja samozavest mešanih PN in nekmečkih gospodinjstev, kjer naj bi bilo dobro obvladovanje sodobnega kmetovanja nadpovprečno zastopano. Največ tistih, ki se zavedajo slabega poznavanja, je v grupi čistih kmečkih in nekmečkih gospodinjstev. Z ozirom na dejstvo, da dosegajo najboljše rezultate od vseh poklicnih grup, je trditev, da mešana PK gospodinjstva dobro poznavajo moderno kmetovanje samo v 23,4% primerih, umestna. avano proizvodno usmeriti 24,3% kmetij, 20,3% na osnovi mešanih in le 4,0% na osnovi čistih. Mnenje kmetovalcev o pospeševalni službi je izrazito negativno. Odgovora z oznako zelo dobro sploh nismo registrirali. 39,0% anketiranih gospodinjstev meni, da je delovanje zelo slabo, 32,7% ga označuje kot slabo, 21,0% kot srednje in le 7,3% kot dobro. Največ pozitivnih odgovorov je med mešanimi PN in nekmečkimi gospodinjstvi in zanimivo - najmanj pri mešanih PK in mešanih E gospodinjstvih. Med čistimi kmečkimi in mešanimi enakovrednimi gospodinjstvi je daleč največ povsem odklonilnih karakteristik. Z ozirom na velikost kmetij je opazno, da delež pozitivne označbe z velikostjo posesti narašča in da se delež skrajno negativnih označb zmanjšuje. Ponovno je izjemna kategorija z več kot 20 ha zemlje.

Večina anketirancev navaja potrebo, da naj bi jih pospeševalec letno obiskal dvakrat (41,7%), sledi kategorija trikrat (21,7%) in enkrat (16,7%). Zaskrbljujoče je odklanjanje tistih 9% gospodinjstev, ki menijo da sploh ne potrebujejo stikov s pospeševalci. Nadpovprečno odklonilen odnos je prisoten pri čistih kmečkih in mešanih PK gospodinjstvih. Na drugi strani pa posamezne kmetije (10,9%) navajajo željo, da bi jih pospeševalec obiskal štirikrat ali večkrat letno, v enem primeru celo mesečno. Tudi tovrstne želje so v največji meri vezane na čista kmečka in mešana PK gospodinjstva, pa tudi na mešana PN gospodinjstva. Z naraščanjem kmetij se večja potreba po pogostejših stikih s pospeševalno službo.

Za večino kmetij (63,3%) je idealen pospeševalec takšen, ki zna svetovati za več kmetijskih panog, za 10,7% pa bi bil bolj sprejemljiv specialist. Preostanek gospodinjstev o tem problemu ali nima mnenja, ali pa jim je vseeno. Specialiste nadpovprečno pogrešajo čista kmečka in mešana PK gospodinjstva, pa tudi gospodinjstva na večjih kmetijah. Z naraščanjem velikosti kmetij upada delež neopredeljenih odgovorov na obravnavano problematiko.

V naslednjih letih se nameravamo proizvodno usmeriti 24,3% kmetij, 20,3% na osnovi mešanih in le 4,0% na osnovi čistih kmetij. Na preostalih obratih ne načrtujejo sprememb. Največjo aktivnost smo ugotovili pri vseh treh mešanih tipih gospodinjstev, pa tudi pri čistih kmetijah. Približno 5% današnjih mešanih kmetij namerava po specializaciji nadaljevati s kmetovanjem kot čisti kmetje, medtem ko se namerava 14,5% čistih kmetij usmeriti na osnovi dvojne zaposlitve.

Med preostalimi kmetij ima zagotovljenega naslednika. Med preostalimi je 10,3% brez naslednika, na 5,3% je naslednik mlad in še ne ve, kako se bo odločil, na 1,3% pa je gospodar mlad in o nasledstvu še ne razmišljajo. Slednji kategoriji sta prisotni pri mladih in generacijskih gospodinjstvih. Daleč največ kmetij brez nasledstva (27,3%) je med čistimi kmečkimi gospodinjstvi, najmanj pa med vsemi tremi mešanimi tipi, še posebno pri mešanih PN gospodinjstvih (3,3%). Delež gospodinjstev z nasledniki

4.11. Problematika nasledstva

Nasledstvo oziroma prevzemništvo kmetij postaja v naši družbeni stvarnosti vse večji problem. Mnoge kmetije so brez zagotovljenega naslednika obsojene na propad, med njimi tudi takšne, ki bi bile lahko v pogojih usmerjenega kmetovanja perspektivne. Problem je še zlasti pereč v odročnih predelih. Na drugi strani je pogost pojav, da nasledniki prevzemajo kmetije v poznih zrelih letih, ko je njihovo zanimanje za posodabljanje že dodobra vsahnilo, v času največje ustvarjalnosti, v mladih letih, ko ima človek največ idej, pa niso imeli pravice odločanja. Zato se tradicionalni odnosi na vasi mnogo teže premagujejo.

Priznati moramo, da navedeni problemi glede na izjave anketirancev v občini Novo mesto niso ravno tipični. Več kot polovica gospodinjstev (51,6%) je prevzela kmetije v starosti do 30 let, 6,3% celo v starosti pod 20 let. Nadaljnih 25,0% kmetij so nasledili prevzemniki v starosti med 30 in 40 leti. Le v 10,6% primerov so bili gospodarji ob prevzemu starejši od 50 let, v desetih primerih pa celo starejši od 60 let. V večini primerov gre za zakonske družice, ki so prevzele kmetije od umrlih mož, otrok pa ni bilo ali pa so se že odselili. Največ takšnih primerov je prav med čistimi kmečkimi gospodinjstvi (9,1%). Nasploh je najslabše stanje pri prevzemanju čistih kmetij, med preostalimi tipi pa ni bistvenih razlik, z ozirom na velikost kmetij pa je opazno, da z naraščanjem velikosti rahlo naraščata tako delež najmlajših kot najstarejših prevzemnikov.

Kar 83,0% kmetij ima zagotovljenega naslednika. Med preostalimi je 10,3% brez naslednika, na 5,3% je naslednik mlad in še ne vedo, kako se bo odločil, na 1,3% pa je gospodar mlad in o nasledstvu še ne razmišljajo. Slednji kategoriji sta prisotni pri mladih in generacijskih gospodinjstvih. Daleč največ kmetij brez nasledstva (27,3%) je med čistimi kmečkimi gospodinjstvi, najmanj pa med vsemi tremi mešanimi tipi, še posebno pri mešanih PN gospodinjstvih (3,3%). Delež gospodinjstev z nasledniki

se rahlo zmanjšuje z naraščanjem velikosti kmetij, ampak v celi republiki. Na ta način bi se lahko močno povečale podruž- Najpogostejši nasledniki so sinovi (80,3%), v 15,7% primerih naj bi kmetije prevzele hčere, v posameznih primerih pa tudi zet, sorodniki ali pa različni tuji ljudje. Pri mešanih gospodinjstvih nadpovprečno prevladujejo sinovi, pri čistih kmečkih in čistih nekmečkih gospodinjstvih pa so nadpovprečno zastopane hčere. Pri čistih kmetijah je pogosto prevzemanje tujih ljudi.

Če smo ugotavljali, da v praksi nasledniki prevzemajo kmetije razmeroma zgodaj, tega za načrte o predvideni starosti naslednika ob prevzemu ne moremo trditi. Le v 14,2% primerih naj bi prevzemali kmetije nasledniki, mlajši od 30 let in v 18,5% primerih v starosti 30 do 40 let. Več kot polovica je takšnih primerov, ko naj bi nasledniki prevzemali kmetije po smrti sedanjega gospodarja, v 2,4% primerih pa v starosti nad 50 let. Mešana delavsko-kmečka gospodinjstva so se izkazala kot bolj konzervativna od čistih kmečkih gospodinjstev. Gotovo je, da takšen odnos z negotovostjo pri tistih, ki imajo naprednejše ideje za kmetovanje, ne obeta večjega napredka, saj bo tradicionalizem še vnaprej močno zakoreninjen.

Večina naslednikov bo kmetovala po delu kot polkmetje (81,9%). Tudi med čistimi kmečkimi gospodinjstvi se namerava zaposliti 69,2% naslednikov. Nekaj je tudi takšnih prevzemnikov (2,8%), ki nameravajo kmetovati samo občasno - ljubiteljsko. 15,4% prevzemnikov ima namen stalno delati samo na kmetiji, največ med čistimi kmečkimi in mešanimi PK gospodinjstvi. Pri nekmečkih gospodinjstvih ni nobenega takšnega naslednika.

Na večini kmetij brez naslednikov je glavna skrb na kakršen koli način zagotoviti prevzemnika, na prav toliko kmetijah pa še ne vedo, kaj bi storili. O oddaji zemlje v kmetijski zemljiški fond v zameno za dosmrtni preužitek razmišljajo samo na treh čistih in eni mešani kmetiji. Gotovo je tovrstna oblika še

mного premalo uveljavljena, ne le v novomeški občini, ampak v celi republiki. Na ta način bi se lahko močno povečale podružbljene površine, iz tega fonda pa bi v obliki dolgoročnega izzakupa lahko črpale zemljo perspektivne kmetije. Vplivenja "dvošivk" izvirajo tako pozitivni kot negativni učinki na svoji ali drugo sfero dela in življenja nasploh. Zlasti se tipologija učinkov lahko tudi spreminja. Posledice so prisotne pri samih kmetih - delavcih kot pri njihovih družinah. O slednjih smo spregovorili že na več mestih pri obravnavanju posameznih socioekonomskih značilnosti, predvsem pri učinkih na posodabljanju kmetovanja.

Medsebojno součinkovanje v sferi dela na kmetiji in pri redni zaposlitvi je precej težavno objektivno proučiti, saj so potrebna dolgotrajna opazovanja posameznikov in zasnove analize, torej je potrebna priprava posebne metodologije, kar pomeni posebno risksko. Nedvomno bi bila le-ta izjemno zanimiva. Omeniti velja, da so v svetu že bile opravljene nekatere tovrstne študije, v katerih piše Kraševac. Osnovna značilnost večine je ugotovitev, da so pozitivni učinki mnogo očitnejši. Vpliv na posodabitev kmetovanja je v primerjavi z večjo utrujenostjo nedvomno pozitiven učinek pa tudi na delovnem mestu kmetje - delavci ne dosegajo slabših rezultatov od ostalih zaposlenih. Vseeno velja omeniti še ugotovitve nekaterih naših družbenopolitičnih organizacij (ZK, ZS), ki navajata, da se v času proizvodnih konic na kmetiji povečuje izostajanje s dela in da se mešane kmetije z manjšo zavzetostjo vključujejo v družbeno organizirano proizvodnjo, da pri izvejanju različnih prostorsko-ureditvenih operacij, predstavljajo celo hudo razvojno oviro.

Za potrebe pričujoče raziskave smo se bili prisiljeni poslušati mnenj kmetovanih posameznikov o navedenih problemih. Vsekakor so tudi na ta način ugotovljena dejstva vredna pozornosti. Izpričujejo tako odnos čistih kmetov, kot kmetov - delavcev samih, gotovo pa so do neke mere tudi odraz objektivnih okoliščin.

5. ODNOS MED DELOM NA ZEMLJI IN REDNO ZAPOSLETVIJO

Brez dvoma je povezava med kmetovanjem in redno zaposlitvijo izven kmetijstva večstranska. Iz takoimenovanega življenja "dvoživk" izvirajo tako pozitivni kot negativni učinki na eno ali drugo sfero dela in življenja nasploh. Sčasoma se tipologija učinkov lahko tudi spreminja. Posledice so prisotne pri samih kmetih - delavcih kot pri njihovih družinah. O slednjih smo spregovorili že na več mestih pri obravnavanju posameznih socioekonomskih značilnosti, predvsem pri učinkih na posodabljanju kmetovanja.

Medsebojno součinkovanje v sferi dela na kmetiji in pri redni zaposlitvi je precej težavno objektivno proučiti, saj so potrebna dolgotrajna opazovanja posameznikov in zamudne analize, torej je potrebna priprava posebne metodologije, kar pomeni posebno raziskavo. Nedvomno bi bila le-ta izjemno zanimiva. Omeniti velja, da so v svetu že bile opravljene nekatere tovrstne študije, v katerih piše Kraševac. Osnovna značilnost večine je ugotovitev, da so pozitivni učinki mnogo očitnejši. Vpliv na posodobitev kmetovanja je v primerjavi z večjo utrujenostjo nedvomno pozitiven učinek, pa tudi na delovnem mestu kmetje - delavci ne dosegajo slabših rezultatov od ostalih zaposlenih. Vseeno velja omeniti še ugotovitve nekaterih naših družbenopolitičnih organizacij (ZK, ZS), ki navajata, da se v času proizvodnih konic na kmetiji povečuje izostajanje z dela in da se mešane kmetije z manjšo zavzetostjo vključujejo v družbeno organizirano proizvodnjo, da pri izvajanju različnih prostorsko-ureditvenih operacij, predstavljajo celo hudo razvojno oviro.

Za potrebe pričujoče raziskave smo se bili prisiljeni poslužiti mnenj anketiranih posameznikov o navedenih problemih. Vsekakor so tudi na ta način ugotovljena dejstva vredna pozornosti. Izpričujejo tako odnos čistih kmetov, kot kmetov - delavcev samih, gotovo pa so do neke mere tudi odraz objektivnih okoliščin.

DEPENDENT.

***** CROSSTABULATION OF *****
 P64 POGLAVITNE DVIRE BY P6 POKLICNA STRUKTURA GOSPODINJSTEV 1
 ***** PAGE 1 OF 1

		P6											
		COUNT	IKMECKO		MESANO P		MESANO E		MESANO P		NEKMECKO	ROW	
ROW	PCT	I	K.		.		N				I	TOTAL	
COL	PCT	I	1	I	2	I	3	I	4	I	5	I	
TOT	PCT	I											
P64													
DELAVNA SILA	1	I	11	I	22	I	17	I	19	I	7	I	76
		I	14.5	I	28.9	I	22.4	I	25.0	I	9.2	I	48.4
		I	40.7	I	57.9	I	44.7	I	45.2	I	58.3	I	
		I	7.0	I	14.0	I	10.8	I	12.1	I	4.5	I	
INTERES	2	I	11	I	13	I	9	I	11	I	4	I	48
		I	22.9	I	27.1	I	18.8	I	22.9	I	8.3	I	30.6
		I	40.7	I	34.2	I	23.7	I	26.2	I	33.3	I	
		I	7.0	I	8.3	I	5.7	I	7.0	I	2.5	I	
TRZNOST	3	I	2	I	2	I	6	I	7	I	0	I	17
		I	11.8	I	11.8	I	35.3	I	41.2	I	0	I	10.8
		I	7.4	I	5.3	I	15.8	I	16.7	I	0	I	
		I	1.3	I	1.3	I	3.8	I	4.5	I	0	I	
USMERJENOST	4	I	1	I	1	I	2	I	3	I	1	I	8
		I	12.5	I	12.5	I	25.0	I	37.5	I	12.5	I	5.1
		I	3.7	I	2.6	I	5.3	I	7.1	I	8.3	I	
		I	.6	I	.6	I	1.3	I	1.9	I	.6	I	
POGLEDI	5	I	2	I	0	I	1	I	1	I	0	I	4
		I	50.0	I	0	I	25.0	I	25.0	I	0	I	2.5
		I	7.4	I	0	I	2.6	I	2.4	I	0	I	
		I	1.3	I	0	I	.6	I	.6	I	0	I	
DRUGO	6	I	0	I	0	I	3	I	1	I	0	I	4
		I	0	I	0	I	75.0	I	25.0	I	0	I	2.5
		I	0	I	0	I	7.9	I	2.4	I	0	I	
		I	0	I	0	I	1.9	I	.6	I	0	I	
COLUMN			27		38		38		42		12		157
TOTAL			17.2		24.2		24.2		26.8		7.6		100.0

RAW CHI SQUARE = 19.45935 WITH 20 DEGREES OF FREEDOM. SIGNIFICANCE = .4922
 CRAMER'S V = .17603
 CONTINGENCY COEFFICIENT = .33208
 LAMBDA (ASYMMETRIC) = 0 WITH P64 DEPENDENT. = .06957 WITH P6 DEPENDENT.
 LAMBDA (SYMMETRIC) = .04082
 UNCERTAINTY COEFFICIENT (ASYMMETRIC) = .05310 WITH P64 DEPENDENT. = .04462 WITH P6 DEPENDENT.
 UNCERTAINTY COEFFICIENT (SYMMETRIC) = .04849
 KENDALL'S TAU B = .02137 SIGNIFICANCE = .3755
 KENDALL'S TAU C = .01907 SIGNIFICANCE = .3755
 GAMMA = .02985
 SOMERS'S D (ASYMMETRIC) = .01966 WITH P64 DEPENDENT. = .02323 WITH P6 DEPENDENT.
 SOMERS'S D (SYMMETRIC) = .02130
 ETA = .22102 WITH P64 DEPENDENT.
 ETA = .15655 WITH P6 DEPENDENT.
 PEARSON'S R = .03742 SIGNIFICANCE = .3209

***** C R O S S T A B U L A T I O N O F *****
 P65 KORISTI ZA KMETOVANJE ZARADI ZAPOSLOTITVE BY P6 POKLICNA STRUKTURA GOSPODINJSTEV 1
 ***** PAGE 1 OF 1

		P6											
		COUNT	IKMECKO		MESANO P		MESANO E		MESANO P		NEKMECKO	ROW	
ROW	PCT	I	I	I	I	I	I	I	I	I	I	TOTAL	
COL	PCT	I	K.		.		N				I		
TOT	PCT	I	1	I	2	I	3	I	4	I	5	I	
P65													
SREDSTVA	1	I	43	I	31	I	63	I	73	I	25	I	235
		I	18.3	I	13.2	I	26.8	I	31.1	I	10.6	I	50.6
		I	53.1	I	43.1	I	50.4	I	50.0	I	62.5	I	
		I	9.3	I	6.7	I	13.6	I	15.7	I	5.4	I	
NALOZBE	2	I	19	I	18	I	17	I	43	I	8	I	105
		I	19.1	I	17.1	I	16.2	I	41.0	I	7.6	I	22.6
		I	23.5	I	25.0	I	13.6	I	29.5	I	20.0	I	
		I	4.1	I	3.9	I	3.7	I	9.3	I	1.7	I	
VAZNOST	3	I	18	I	16	I	42	I	25	I	5	I	106
		I	17.0	I	15.1	I	39.6	I	23.6	I	4.7	I	22.8
		I	22.2	I	22.2	I	33.6	I	17.1	I	12.5	I	
		I	3.9	I	3.4	I	9.1	I	5.4	I	1.1	I	
USMERJENOST	4	I	1	I	2	I	1	I	0	I	1	I	5
		I	20.0	I	40.0	I	20.0	I	0	I	20.0	I	1.1
		I	1.2	I	2.8	I	.8	I	0	I	2.5	I	
		I	.2	I	.4	I	.2	I	0	I	.2	I	
POGLEDI	5	I	0	I	1	I	1	I	1	I	0	I	3
		I	0	I	33.3	I	33.3	I	33.3	I	0	I	.6
		I	0	I	1.4	I	.8	I	.7	I	0	I	
		I	0	I	.2	I	.2	I	.2	I	0	I	
NI KORISTI	7	I	0	I	4	I	1	I	4	I	1	I	10
		I	0	I	40.0	I	10.0	I	40.0	I	10.0	I	2.2
		I	0	I	5.6	I	.8	I	2.7	I	2.5	I	
		I	0	I	.9	I	.2	I	.9	I	.2	I	
COLUMN			81		72		125		146		40		464
TOTAL			17.5		15.5		26.9		31.5		8.6		100.0

RAW CHI SQUARE = 32.92685 WITH 20 DEGREES OF FREEDOM. SIGNIFICANCE = .0344
 CRAMER'S V = .13319
 CONTINGENCY COEFFICIENT = .25741
 LAMBDA (ASYMMETRIC) = 0 WITH P65 DEPENDENT. = .05975 WITH P6 DEPENDENT.
 LAMBDA (SYMMETRIC) = .03473
 UNCERTAINTY COEFFICIENT (ASYMMETRIC) = .03230 WITH P65 DEPENDENT. = .02509 WITH P6 DEPENDENT.
 UNCERTAINTY COEFFICIENT (SYMMETRIC) = .02824
 KENDALL'S TAU B = -.04650 SIGNIFICANCE = .1194
 KENDALL'S TAU C = -.04069 SIGNIFICANCE = .1194
 GAMMA = -.06608
 SOMERS'S D (ASYMMETRIC) = -.04247 WITH P65 DEPENDENT. = -.05090 WITH P6 DEPENDENT.
 SOMERS'S D (SYMMETRIC) = -.04631
 ETA = .12750 WITH P65 DEPENDENT.
 ETA = .07575 WITH P6 DEPENDENT.
 PEARSON'S R = -.02712 SIGNIFICANCE = .2801

36,3% anketiranih je mnenja, da redna zaposlitev ovira uspešnost kmetovanja, 62,3% pa je nasprotnega mnenja. Med posameznimi socioekonomskimi skupinami je z izjemo mešanih PK gospodinjstev zaslediti skoraj identično mnenje. V omenjeni skupini kar 55,3% gospodinjstev meni, da redna zaposlitev na različne načine ovira uspešnost kmetovanja, s čimer so izpričala svoj kritičen odnos.

Med negativnimi učinki (tabela št.23) izstopata predvsem dve dejstvi: zaradi pomanjkanja delovne sile se zmanjšuje intenzivnost obdelave (48,4% primerov), na drugi strani pa se zaradi zaposlitve (rednih dohodkov) (30,6%) zmanjšuje interes za kmetovanje nasploh. Med pomembnejše učinke lahko uvrstimo tudi zmanjšan interes za tržno kmetovanje (10,8%), prisotna pa so tudi posamezna mnenja, da se zmanjšuje zanimanje za usmeritev proizvodnje in da se pojavljajo razlike v pogledih na funkcijo kmetovanja.

Seveda pa učinki na kmetovanje niso samo negativni. Anketiranci se skoraj enotno strinjajo, da so prisotni tudi pozitivni učinki (tabela št.24). Le 2,2% anketiranih meni, da ni v tej smeri nobenih koristi. Zanimivo najdemo jih prav med mešanimi in nekmečkimi gospodinjstvi. Najpomembnejši je nedvomno pomen dodatnih sredstev za preživljanje (50,6%), zelo pomembni pa sta tudi dejstvi, da je olajšana nabava mehanizacije, zagotovljena pa je tudi socialna varnost - zdravstveno in pokojninsko zavarovanje (22,6% oziroma 22,8% odgovorov). Posamezniki menijo tudi, da dvojna zaposlitev podpira odločitve pri usmerjanju proizvodnje in da na ta način prodirajo v kmetovanje novi pogledi.

75,2% anketiranih zanika vpliv kmetovanja na uspešnost redne zaposlitve. Nekaj več je tovrstnih odgovorov med tistimi, ki so redno zaposleni (tabela št.25). Glavni očitke je nedvomno dejstvo, da zaposleni prihajajo na delo utrujeni in da je zato njihov učinek slabši. Kot drugotni negativni učinek se omenja potreba, da se letni dopust porabi za delo na kmetiji. Največkrat navajajo omenjeni razlog posamezniki iz mešanih E in čistih

kmečkih gospodinjstev. Posamezniki navajajo tudi dejstvo, da se dvoživke ne počutijo niti kmete, niti delavce in da je potrebno denar vlagati v kmetijo namesto v izboljšavo osebnega standarda. Menimo, da je slednji razlog podcenjen. predvsem odnos posameznih socialnoekonomskih grup do družbene stvarnosti, v kateri preživljajo svoj vsakdan. Pri tem se nas še posebno zanimata mnenja o funkciji konkurenčnih socialnoekonomskih struktur, zlasti do njihovega odnosa do zemlje.

Na podlagi ugotovljenih rezultatov lahko zaključimo, da sta se med mešanimi kmetijami izoblikovali predvsem dve skupini mnenj o čistih kmetijah. Večina vidi pred seboj moderen, proizvodno specializiran obrat s kmetijskimi dosežki, ki so zanje nedosegljiv pojem, manjšina pa vidi v elaboratu večkrat ugotovljeno realnost - pripadanje čistih kmetij in njihovo majhno vlogo v kmetijski proizvodnji. Čiste kmetije skoraj dosledno poudarjajo prednosti mešanih delavsko - kmečkih gospodinjstev (tabela št. 26).

Splošno mnenje je, da naj bi imele čiste kmetije več obdelovalne zemlje in večji pridelek, pa tudi pri boljši organizaciji kmetijske proizvodnje, boljši mehaniziranosti ter boljše obdelani zemlji naj bi bile v rahli prednosti čiste kmetije. Glede skrbnega gospodarjenja z zemljo, količine prostega časa in lažjega načina življenja je mnenje večine, da med proučevanimi skupinami ni občutnejših razlik. Prednost naj bi imele mešane kmetije pred čistimi kmečkimi samo z osirom na višji dohodek.

Seveda smo doslej navajali samo povprečne odgovore, pri podrobnejši analizi po posameznih grupah pa se pokaže, da čiste kmetije pri večini elementov ne vidijo bistvenih razlik ali pa dajejo rahlo prednost mešanim gospodinjstvom. Le pri večjih pridelkih, in še posebno pri površini obdelovalne zemlje ter skrbnem gospodarjenju s zemljo postavljajo sebe v ospredje.

6. ANALIZA MNENJ POSAMEZNIH SOCIOEKONOMSKIH GRUP O NEKATERIH ELEMENTIH KMETIJSKE PROIZVODNJE

Že iz naslova poglavja je razvidno, da nas zanima predvsem odnos posameznih socialnoekonomskih grup do družbene stvarnosti, v kateri preživljajo svoj vsakdan. Pri tem so nas še posebno zanimala mnenja o funkciji konkurenčnih socialnoekonomskih struktur, zlasti do njihovega odnosa do zemlje.

Na podlagi ugotovljenih rezultatov lahko zaključimo, da sta se med mešanimi kmetijami izoblikovali predvsem dve skupini mnenj o čistih kmetijah. Večina vidi pred seboj moderen, proizvodno specializiran obrat s kmetijskimi dosežki, ki so zanje nedosegljiv pojem, manjšina pa vidi v elaboratu večkrat ugotovljeno realnost - pripadanje čistih kmetij in njihovo majhno vlogo v kmetijski proizvodnji. Čiste kmetije skoraj dosledno poudarjajo prednosti mešanih delavsko -kmečkih gospodinjstev (tabela št. 26).

Splošno mnenje je, da naj bi imele čiste kmetije več obdelovalne zemlje in večji pridelek, pa tudi pri boljši organizaciji kmetijske proizvodnje, boljši mehaniziranosti ter boljše obdelani zemlji naj bi bile v rahli prednosti čiste kmetije. Glede skrbnega gospodarjenja z zemljo, količine prostega časa in lažjega načina življenja je mnenje večine, da med proučevanimi grupami ni občutnejših razlik. Prednost naj bi imele mešane kmetije pred čistimi kmečkimi samo z ozirom na višji dohodek.

Seveda smo doslej navajali samo povprečne odgovore, pri podrobnejši analizi po posameznih grupah pa se pokaže, da čiste kmetije pri večini elementov ne vidijo bistvenih razlik ali pa dajejo rahlo prednost mešanim gospodinjstvom. Le pri večjih pridelkih in še posebno pri površini obdelovalne zemlje ter skrbnem gospodarjenju z zemljo postavljajo sebe v ospredje.

Tabela št. 26

PRIMERJAVA MED ČISTIMI IN MEŠANIMI KMETIJAMI (MNENJE ANKETIRANIH)

		Več obdelo- valne zemlje	Boljše ob- delana kmet.zemlj.	Bolj skrbno gosp.zzem.	Boljše organ. k.proizv.	Boljša mehani- ziranost	Večji pridelek	Višji dohodek	Več prostega časa	Nasploh lažje življenje
Čista kmečka gospodinjstva	ni razlik	50,9	43,6	85,5	40,0	36,4	32,7	27,3	87,3	76,4
	mešane km.	12,7	29,1	0,0	30,9	41,8	32,7	54,5	7,3	20,0
	čiste km.	36,4	27,3	14,5	29,1	21,8	34,5	18,2	5,5	3,6
Mešana, pretežno kmečka gospodinjstva	ni razlik	31,9	29,8	80,9	29,8	21,3	27,7	19,1	72,3	85,1
	mešane km.	12,3	27,7	4,3	29,8	42,6	27,7	57,4	10,6	10,6
	čiste km.	55,3	42,6	14,9	40,4	36,2	44,7	23,4	17,0	4,3
Mešana, enako- vredna gospodinjstva	ni razlik	31,6	30,3	68,4	26,3	19,7	25,0	19,7	78,9	77,6
	mešane km.	11,8	32,9	18,4	26,3	30,3	22,4	42,1	10,5	14,5
	čiste km.	56,6	36,8	13,2	47,4	50,0	52,6	38,2	10,5	7,9
Mešana, pretežno nekmečka gospodinjstva	ni razlik	23,9	31,5	77,2	29,3	19,6	19,6	18,5	75,0	78,3
	mešane km.	7,6	17,4	8,7	20,7	19,6	18,5	31,5	5,4	13,0
	čiste km.	68,5	51,1	14,1	50,0	60,9	62,0	50,0	19,6	8,7
Čista nekmečka gospodinjstva	ni razlik	26,7	26,7	60,0	23,3	3,3	10,0	10,0	50,0	56,7
	mešane km.	13,3	20,0	6,7	20,0	46,7	20,0	56,7	10,0	30,0
	čiste km.	60,0	53,3	33,3	56,7	50,0	70,0	33,3	40,0	13,3
SKUPAJ	ni razlik	32,3	32,7	75,3	30,0	21,3	23,7	19,7	75,3	76,7
	mešane km.	11,0	25,3	8,7	25,3	32,7	23,7	45,0	8,3	16,0
	čiste km.	56,7	42,0	16,0	44,7	46,0	52,7	35,3	16,3	7,3

Vir: Anketiranje na terenu, september 1982

Mešane kmetije pripisujejo same sebi prednost samo pri večjem dohodku in nasploh lažjemu življenju, pri prostem času pa ni posebnih razlik. Kar se tiče stopnje mehaniziranosti, samo mešana PK gospodinjstva pravilno navajajo, da so mešane kmetije bolj opremljene, preostale grupe pa pripisujejo prednost čistim kmetijam. Nekmečka gospodinjstva na kmečkih gospodarstvih imajo podobno mnenje kot gospodinjstva mešanih kmetij. izboljšavah, ali gre za elemente osebnega standarda ali pa za elemente, ki bodo omogočili posodobitev in povečanje kmetijske proizvodnje. Iz strukture porabe dohodka je torej razvidna stopnja odvisnosti in stvarna navezanost posameznih tipov gospodinjstev na zemljo.

7.1. Vir dohodka

Ugotavljanje dohodka je delikatno opravilo. Z anketiranjem je praktično nemogoče zbratianeseljive podatke. Zato smo si pomagali s posrednim ugotavljanjem. Za vsakega zaposlenega smo upoštevali povprečni OD za občino Novo mesto, ki je znašal po podatkih Statističnega letopisa v letu 1981 13.000 dinarjev. Za pokojnino smo upoštevali znesek 9.000 dinarjev in za kmečko pokojnino 2.600 din, prav toliko pa tudi za štipendijo. O ostalih virih smo zbrali informacije s anketiranjem.

Razumljivo je, da se delež dohodka od kmetijstva s upadanjem agrarnega značaja tipa gospodinjstva znižuje (tabelq št.27), tako da predstavlja na čistih kmetijah 65,0 dohodkov, pri nekmečkih gospodinjstvih pa le še 11,0%. Obratno velja za vlogo dohodkov iz rednega delovnega razmerja, ki se v isti smeri povečuje, tako da tvori pri čistih nekmečkih gospodinjstvih 61,2% od vseh družinskih prihodkov, pri mešanih PK gospodinjstvih pa le 41,4%. V celoti predstavljata oba elementa daleč najpomembnejši komponenti, pri čemer dosega višina osebnih dohodkov približno trikratno vrednost vloge dohodkov iz kmetijstva. Osebnih dohodkov pokriva 61,2% družinskih preračunov, dohodki iz kmetijstva pa 21,9%. Zanimivo je, da je še pri mešanih PK gospodinjstvih

7. IZVOR IN PORABA DOHODKA

Dohodek in njegova poraba predstavljata pomembno postavko v socialnoekonomski stratifikaciji gospodinjstev. Vir dohodkov kaže način pridobivanja sredstev pri posameznih poklicnih tipih, njegova poraba v v vidu večjih naložb pa kaže, na katerih področjih vidijo določene skupine potrebo po najnujnejših izboljšavah, ali gre za elemente osebnega standarda ali pa za elemente, ki bodo omogočili posodobitev in povečanje kmetijske proizvodnje. Iz strukture porabe dohodka je torej razvidna stopnja odvisnosti in stvarna navezanost posameznih tipov gospodinjstev na zemljo.

7.1. Vir dohodka

Ugotavljanje dohodka je delikatno opravilo. Z anketiranjem je praktično nemogoče zbrati zanesljive podatke. Zato smo si pomagali s posrednim ugotavljanjem. Za vsakega zaposlenega smo upoštevali povprečni OD za občino Novo mesto, ki je znašal po podatkih Statističnega letopisa v letu 1981 13.000 dinarjev. Za pokojnino smo upoštevali znesek 9.000 dinarjev in za kmečko pokojnino 2.600 din, prav toliko pa tudi za štipendijo. O ostalih virih smo zbrali informacije z anketiranjem.

Razumljivo je, da se delež dohodka od kmetijstva z upadanjem agrarnega značaja tipa gospodinjstva znižuje (tabela št.27), tako da predstavlja na čistih kmetijah 65,0 dohodkov, pri nekmečkih gospodinjstvih pa le še 11,0%. Obratno velja za vlogo dohodkov iz rednega delovnega razmerja, ki se v isti smeri povečuje, tako da tvori pri čistih nekmečkih gospodinjstvih 61,2% od vseh družinskih prihodkov, pri mešanih PK gospodinjstvih pa le 41,4%. V celoti predstavljata oba elementa daleč najpomembnejši komponenti, pri čemer dosega višina osebnih dohodkov približno trikratno vrednost vloge dohodkov iz kmetijstva. Osebni dohodki pokrivajo 61,2% družinskih proračunov, dohodki iz kmetijstva pa 21,9%. Zanimivo je, da je že pri mešanih PK gospodinjstvih

Tabela št. 27

VIR DOHODKOV PO TIPIH GOSPODINJSTVA V LETU 1981

Vir dohodka	Tip gospodinjstva						Skupaj
	Kmečka gospod.	Mešana pret.kmečka	Mešana enakovr.	Mešana pret.nekmeč.	Nekmečka gospod.		
	%	%	%	%	%	%	
Kmetijstvo	65,0	38,3	20,9	16,0	11,0	21,9	
Gozdarstvo	1,4	1,1	0,8	1,0	1,0	1,0	
Dodatne dejavnosti na kmetiji	4,8	5,9	0,1	0,2	0,6	1,3	
Redno delovno razmerje	-	41,4	68,5	75,1	74,5	61,2	
Občasno sezonsko delo zunaj kmetijstva	-	0,1	-	-	-	0,0	
Kmečke pokojnine	18,9	4,6	4,5	1,4	1,8	3,6	
Pokojnine in invalid. z rednega del.razm.	0,8	5,4	1,4	4,7	8,1	4,1	
Štipendije, otroški dodatki	2,3	3,3	3,2	1,2	2,5	6,2	
Socialna podpora	6,3	-	0,5	0,3	0,4	0,7	
Prispevki sorodnikov	0,5	-	-	-	-	0,0	
Skupaj	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	

Vir: Anketiranje na terenu, september 1982

opazna rahla prevlada pomena osebnih dohodkov.

Preostalih 17,9% prihodkov zagotavljajo drugi viri, katerih pomen se praviloma povečuje z naraščanjem agrarnega značaja posameznih socioekonomskih tipov. Pri čistih kmetijah pokrivajo 16,1% proračuna, pri mešanih PK 20,3%, pri mešanih E 10,6%, pri mešanih PN 8,9% in pri čistih nekmečkih gospodinjstvih 16,9%.

Vloga posameznih virov se po poklicnih tipih precej spreminja. V celoti predstavljajo najpomembnejšo postavko štipendije in otroški dodatki (6,2%), njim pa sledijo pokojnine in invalidnine iz rednega delovnega razmerja (4,1%) ter kmečke pokojnine (3,6%). Pomen gozdarstva, dodatnih dejavnosti na kmetiji, socialnih podpor, sezonskega dela in denarne pomoči sorodnikov lahko opredelimo za minimalnega. Pri čistih kmečkih gospodinjstvih imajo posebno velik pomen kmečke pokojnine, socialne podpore in dodatne dejavnosti, pri mešanih PK gospodinjstvih dodatne dejavnosti, pokojnine iz rednega delovnega razmerja in kmečke pokojnine, pri mešanih E gospodinjstvih kmečke pokojnine ter štipendije in otroški dodatki, pri mešanih PN in pri nekmečkih gospodinjstvih pa pokojnine in invalidnine iz rednega delovnega razmerja.

7.2. Načrtovane investicije

V naslednjih petih letih nameravajo namensko vlagati večje vsote denarja na 198 kmetijah (66,0%). Na preostalih ne načrtujejo pomembnejših naložb.

Med predvidenimi naložbami prevladujejo predvsem tri oblike, od katerih predstavlja vlaganje v adaptacijo stanovanja izboljšavo osebnega standarda, vlaganje v modernizacijo hleva in nakup mehanizacije pa prizadevanje po povečanju proizvodnje. Na naslednjih mestih po predvidenih investicijah najdemo predvsem kategorije, ki pomenijo dvig osebnega standarda: gradnja nove

hiše, nakup pohištva, nakup avtomobila ter zagotovitev sredstev za šolanje otrok. Med ostalimi naložbami, povezanimi z modernizacijo kmetovanja, prevladuje nameravana izgradnja novega hleva, nekaj kmetij pa namerava nakupiti plemensko živino in zemljo.

Največ investicij načrtujejo perspektivna - mlada in generacijska gospodinjstva, najmanj pa v skladu s pričakovanji ostarele družine. V strukturi naložb z ozirom na starostno strukturo gospodinjstev ni opaznih posebnih razlik. Morda velja izpostaviti samo večji interes mladih ter generacijskih gospodinjstev za gradnjo nove hiše in nakup avtomobila.

Z ozirom na poklicno strukturo je podoba precej drugačna. Nadpovprečno pasivnost tistih, ki ne nameravajo vlagati, smo ugotovili pri čistih kmečkih in mešanih PK gospodinjstvih. Nameravan nakup živine je vezan na nekmečka in mešana E gospodinjstva, nakup zemlje pa izključno na mešana gospodinjstva. Interes za izboljšanje mehaniziranosti je še posebno prisoten pri mešanih PK, mešanih PN in čistih kmečkih gospodinjstvih. Drugačen položaj pa je pri predvidenih posodobitvah in novih izgradnjah hlevov. Pri adaptacijah bodo najbolj aktivni vsi trije tipi mešanih gospodinjstev, pri novogradnjah pa nekmečka in mešana PN gospodinjstva. Zanimivo je, da je pri gospodinjstvih z bolj agrarnim značajem opazen povečan interes za adaptacijo stanovanjskih poslopij, pri gospodinjstvih z bolj neagrarnim značajem pa interes po izgradnji novih hiš. Prav gotovo dajejo v prvi fazi izboljšave agrarne sredine prednost zagotavljanju večje proizvodnje, kar bi lahko trdili tudi za ostala gospodinjstva. Šele nato sledijo izboljšave osebnega standarda. Danes so posamezna gospodinjstva v različnih fazah. Agrarne sredine še vedno pretežno vlagajo v kmetijo in zadovoljujejo le najnujnejše osebne potrebe (adaptacije), mešana PN in nekmečka gospodinjstva pa so že v precejšnji meri v fazi izboljšave bivalnih pogojev (novogradnje), o čemer priča tudi ugotovitev, da se pri njih nadpovprečno pojavljajo nameravane naložbe v nakup pohištva, gospodinjstevskih aparatov in osebnega avtomobila.

8. OCENA NEKATERIH ELEMENTOV OSEBNEGA STANDARDA

Obravnavanje osebnega standarda smo pustili za konec z mislijo, da se v njem odraža kompleksna podoba vseh doslej obdelanih elementov. Nedvomno se v njem izraža način življenja, stopnja doseženega razvoja in niz drugih podrobnosti, ki smo jih doslej zavzeto navajali.

Način življenja se da razbrati iz načina preživljanja počitnic. Med tekstom smo že večkrat opozorili na izrabo prostega časa. Ugotovili smo predvsem dejstvo, da kmetje - delavci v veliki meri žrtvujejo letni dopust za potrebe kmetovanja. Počitnice je težko preživljati zunaj kmetije, saj mora nekdo skrbeti za prehrano živine, poljedelsko usmerjenih obratov pa v novomeški občini praktično ni. To potrjuje tudi ugotovitev, da le pri 4,0% gospodinjstev počitnikujejo vsi družinski člani. Najpogosteje najdemo takšne družine v grupi nekmečkih gospodinjstev, vendar jih zasledimo tudi v vseh preostalih grupah. 11,7% je takšnih gospodinjstev, kjer počitnikujejo samo otroci. Najbolj pogosta je ta kategorija pri mešanih PK in mešanih PN gospodinjstvih, medtem ko je na čistih kmetijah eno samo takšno gospodinjstvo, res pa je, da je mlajša generacija pri njih v veliki meri odsotna.

Precejšen problem predstavlja oskrba z vodo, še posebno v "sušnejših" kraških predelih občine, kakršna je Suha krajina. Vendar moramo poudariti, da smo po Sloveniji mnogokje naleteli na mnogo manj ugodne razmere. V anketirani populaciji je kar 63,3% gospodinjstev priključeno na javni vodovod. Drugi najpomembnejši oskrbni vir predstavlja padavinska voda - kapnica (24,0%), znatno manjši pa je pomen talne vode (5,3%), lastnih vodovodov (4,7%) in studenčnice (2,7%).

Pestro strukturo kaže starost stanovanjskih poslopij. Najdemo tako nad 300 let stare objekte (12,3%) kot novogradnje, zgrajene po letu 1970 (12,7%). Največ stavb za bivanje je starih med sto in tristo leti (36,0%). Med vojnama je bilo zgrajenih 9,7% objektov,

ZASTOPANOST NEKATERIH ELEMENTOV OSEBNEGA STANDARDA
 PO TIPIH GOSPODINJSTVA

		Čista kmečka gospodinj.	Mešana, pretežno kmečka gospodinj.	Mešana enako- vredna gosp.	Mešana pretežno nekmečka gospod.	Čista nekmečka gospo- dinjstva	SKUPAJ
Trofazen tok	DA	54,5	68,1	67,1	73,9	80,0	68,3
	NE	45,5	31,9	32,9	26,1	20,0	31,7
Telefonski priključek	DA	3,6	14,9	2,6	4,3	6,7	5,7
	NE	96,4	85,1	97,4	95,7	93,3	94,3
Stranišče v hiši	DA	23,6	55,3	35,5	48,9	60,0	43,0
	NE	76,4	44,7	64,5	51,1	40,0	57,0
Kopalnica	DA	21,8	40,4	44,7	46,7	63,3	42,3
	NE	78,2	59,6	55,3	53,3	36,7	57,7
Barvni televizor	DA	1,8	2,1	0,0	1,1	10,0	2,0
	NE	98,2	97,9	100,0	98,9	90,0	98,0
Zmrzovalna skrinja, omara	DA	45,5	85,1	90,8	94,6	76,7	81,3
	NE	54,5	14,9	9,2	5,4	23,3	18,7
Avtomobil	DA	12,7	36,2	51,3	70,7	66,7	49,3
	NE	87,3	63,8	48,7	29,3	33,3	50,7

Vir: Anketiranje na terenu, september 1982

po drugi svetovni vojni pa 28,7%. Najstarejši objekti prevladujejo pri čistih kmečkih in mešanih PK gospodinjstvih, daleč največ novogradenj pa je pri nekmečkih gospodinjstvih (33,3% od vsega fonda stavb), nadpovprečna pa je njihova zastopanost tudi pri mešanih, enakovrednih gospodinjstvih. Velik del čistih kmečkih družin (23,6%) živi v objektih, zgrajenih takoj po drugi svetovni vojni.

Po letu 1945 so bile izvršene adaptacije na 85,0% starejših zgradb. Zaradi pomanjkanja sredstev ni presenetljivo, da je največji delež neadaptiranih objektov pri čistih kmečkih gospodinjstvih (25,6%), medtem ko so najbolj zavzeto posodabljale bivališče vse tri grupe mešanih gospodinjstev.

Notranja opremljenost stanovanj po komparativnih grupah precej varira (tabela št.28). Za uporabo nekaterih kmetijskih strojev je potreben trofazni tok, ki je dostopen za 68,3% kmetij z ustreznimi priključki. Tudi telefon postaja vse bolj nujen spremljevalec sodobne živinoreje, seveda pa ne gre prezreti njegove vloge v medčloveških odnosih. Telefonija je še razmeroma šibko razširjena (5,7% kmetij s telefonom), čeprav ne gre prezreti, da je pri mešanih PKgospodinjstvih kar na 14,9% gospodarstev telefonski priključek, pri njih pa smo ugotovili tudi najboljše rezultate v kmetovanju.

Higijena se je močno dvignila. Skoraj polovica družin (43,0%) ima stranišče v hiši, skoraj prav toliko (42,3%) pa tudi kopalnico. Seveda navedena deleža še znatno zaostajata za moderno opremljenimi urbanimi sredinami, a predstavljata v primerjavi z desetletjem, dvema nazaj precejšen napredek. Spet enkrat je moč zaznati najslabše stanje na čistih kmetijah, najboljše pa je to pot pri čistih nekmečkih gospodinjstvih.

Barvni televizor (2,0%) na podeželje še ni prodril v večjem obsegu, zato bi bilo morda umestneje povpraševati po deležu gospodinjstev s črnobelimi sprejemniki. Pač pa sta se močno uveljavili zmrzovalna skrinja in zmrzovalna omara (81,3%), kar omogoča kmetom celoletno hranjenje lastnih pridelkov (meso) in jih na nek način spodbuja k samooskrbnemu kmetovanju. Zanimivo je, da poseduje omenjeni pripomoček samo 45,5% čistih kmetij, kar jasno izpričuje njihovo finančno nemoč. Le-to potrjuje tudi nizek delež družin z osebnimi avtomobili v tej grupi (12,7%). Razmeroma malo avtomobilov imajo tudi mešana PK gospodinjstva (36,2%), kar navidez preseneča, a potrjuje investicijsko usmerjenost za potrebe kmetijske proizvodnje. Pri vseh ostalih skupinah je več kot polovica gospodinjstev z osebnim avtomobilom. Drug razlog za obstoj polkmečke strukture je razmeroma niska raven produktivnosti, tako v kmečki kot v nekmečki sferi zaposlitve. Zato je potrebna dvojna zaposlitev, na zemlji in v tovarni ali v drugih poklicih. Takšna dejavnost se v določenih pogojih medsebojno oplaja in omogoča razmeroma visoko življenjsko raven.

Ko doseže produktivnost dela visoko raven, se ekonomska nuja po dvojni zaposlitvi izniči in prihaja do popolne polarizacije na čista kmečka in čista nekmečka gospodinjstva oziroma na kmete in delavce. Zato danes v razvitem svetu polkmečka struktura skoraj ni več prisotna s izjemo "hobi" vzgibov.

Razlika za nastanek in obstoj ter razprostranjenost mešanih delavsko-kmečkih gospodinjstev lahko torej razdelimo na ekonomske in neekonomske. Mnenja o perspektivah, koristih in slabostih polkmečke strukture so deljena.

Raziskave kažejo, da opravljajo posamezniki v primerih ekonomske nuje odgovorno oba poklica, oziroma da mešane kmetije ne zastajajo za produktivnostjo v kmetijstvu sa čistimi kmetijami. To potrjujejo tudi ugotovitve v občini Novo mesto. Celo več! Vsa obravnavana dejstva kažejo, da so mešana delavsko-kmečka gospodinjstva povprečna v vseh elementih kmetijske proizvodnje.

9. ZAKLJUČEK

Mešana delavsko-kmečka gospodinjstva so odraz naglega poklicnega, socialnega in ekonomskega preslajanja prebivalstva kot posledica splošnega družbenoekonomskega razvoja, pogojenega s procesi industrializacije, urbanizacije in deagrarizacije.

Potrebe po delovni sili so sprožile zaposlovanje kmečke delovne sile v nekmetijskih poklicih, nakar se je življenjski nivo precej dvignil. Sledil je pritisk kmečkega prebivalstva po rednem zaposlovanju, razpoložljiva delovna mesta pa niso mogla zagotoviti zaposlitve vsem zainteresiranim.

Drug razlog za obstoj polkmečke strukture je razmeroma nizka raven produktivnosti, tako v kmečki kot v nekmečki sferi zaposlitve. Zato je potrebna dvojna zaposlitev, na zemlji in v tovarni ali v drugih poklicih. Takšna dejavnost se v določenih pogojih medsebojno oplaja in omogoča razmeroma visoko življenjsko raven.

Ko doseže produktivnost dela visoko raven, se ekonomska nuja po dvojni zaposlitvi izniči in prihaja do popolne polarizacije na čista kmečka in čista nekmečka gospodinjstva oziroma na kmete in delavce. Zato danes v razvitem svetu polkmečka struktura skoraj ni več prisotna z izjemo "hobi" vzgibov.

Razloge za nastanek in obstoj ter razprostranjenost mešanih delavsko-kmečkih gospodinjstev lahko torej razdelimo na ekonomske in neekonomske. Mnenja o perspektivah, koristih in slabostih polkmečke strukture so deljena.

Raziskave kažejo, da opravljajo posamezniki v primerih ekonomske nuje odgovorno oba poklica, oziroma da mešane kmetije ne zaostajajo za produktivnostjo v kmetijstvu za čistimi kmetijami. To potrjujejo tudi ugotovitve v občini Novo mesto. Celó več! Vsa obravnavana dejstva kažejo, da so mešana delavsko-kmečka gospodinjstva povprečno v vseh elementih kmetijske proizvodnje,

v tržnosti kmetijstva, v intenzivnosti proizvodnje, v opremljenosti z mehanizacijo in v osebnem standardu pred čistimi kmečkimi družinami, za katere je značilna precejšnja ostarelost. Le redke čiste kmetije so presegle povprečen nivo mešanih kmetij. Posebej velja izpostaviti mešana, pretežno kmečka gospodinjstva (samo posamezniki so zaposleni izven kmetije), ki v večini elementov kmetijske proizvodnje dosegajo najboljše rezultate.

Pričakovati pa je, da bodo mešana gospodinjstva sčasoma pričela manj intenzivno obdelovati zemljo, ko bodo ekonomski motivi izginili. Ekonomske krize njihovo obstojnost nedvomno povečujejo. Ker se bodo tudi manj odgovorno vključevala v izpolnjevanje prehranbenega načrta in ne bodo kazala zanimanja za integracijo dela, sredstev in zemlje ter bodo zaviralno delovala v primeru izvajanj prostorsko-ureditvenih operacij (predvsem komasacij), je potrebno imeti natančen nadzor nad celotno institucijo polkmetov.

Zaradi nekaterih negativnosti oziroma onemogočanja razvoja čistih kmetij, so nekatere ocene funkcije mešanih delavsko-kmečkih gospodinjstev tudi zelo kritične. Osnova tovrstnih razglabljanj je, da mešane kmetije problem brezposelnosti le zaostrujejo. Prehajanje zemlje v last nekmetov in mešanih kmetij zmanjšuje količine zemlje, ki bi jo mogli obdelovati kmetje ali družbena posestva, dvojno zaposleni kmetje - delavci pa zmanjšujejo število prostih delovnih mest v nekmetijstvu. Trditev o zmanjšani kvoti delovnih mest pa je iz trte izvita, saj bi se v pogojih modernega kmetovanja v vsakem primeru morale zaposliti izven kmetijstva okrog 90% aktivnih prebivalcev.

Sprejem novih zakonskih določil in morebitna nova davčna politika bosta lastnike zemlje nedvomno v večji meri silila, da bodo optimalno izkoriščali zemljo, tako da bodo majhne koristi dvojne zaposlitve, psihološko-moralni dejavniki in špekulacije gotovo izgubili na pomenu. Čas dokončne polarizacije na čista kmečka in nekmečka gospodinjstva pa je v naših družbeno-ekonomskih

razmerah še zelo daleč, gotovo ga zavirajo in ga očitno še bodo neustrezne socialno-posestne razmere, ki onemogočajo nastanek in razvoj modernih agro-produkcijskih obratov.

8. ZARNIČ A., 1981, Mešane kmetije kot dejavnik razvoja kme-
Do takrat je potrebno težiti za tem, da tudi zemlja mešanih
delavsko-kmečkih gospodinjstev ostane v čim večji meri in kar
najbolj intenzivno obdelana. Čim bolj korektno je potrebno opre-
deliti vlogo mešanih kmetij v ohranjanju stoletne fiziognomije
agrarne pokrajine, saj je vloga čistih kmetij vse bolj pasivna.

vestnik XLVI. Ljubljana

V zvezi z načrtno izvajano kmetijsko politiko in težnjo po ohra-
njanju kulturne pokrajine, je v nadaljnjem odnosu do mešanih
kmetij možen samo naslednji pristop: na ravnini in v zaledju
Novega mesta je potrebno z ustreznimi ukrepi mešane strukture
počasi odpravljati z delitvijo na čiste kmetije in na gospodinj-
stva z nekmečkim gospodarstvom. Vso podporo je potrebno nuditi
razvoju čistih kmetij. V hribovitih in odročnih, to je v razvojno
zaostalih predelih, pa je potrebno razvoj mešanih delavsko-
kmečkih gospodinjstev z različnimi ugodnostmi spodbujati.

delavsko-kmečkih gospodinjstev na kmečkih gospo-
darstvih. Geografski vestnik XLVI. Ljubljana

9. KLAVENČIČ V., 1971, Mešana delavsko-kmečka struktura kmečkih
gospodinjstev in kmečkih gospodarstev v Sloveniji.
IGU. Ljubljana

10. KLAVENČIČ V., 1968, Problemi dvojne zaposlitve prebivalstva
in mešanih delavsko-kmečkih gospodinjstev v Slove-
niji v luči socialnogeografskega procesa. IGU,
Ljubljana

11. KLAVENČIČ V., 1958, Problemi mešane strukture gospodinjstev
in kmečkih gospodarstev v Sloveniji. Geografski
vestnik XL, Ljubljana

12. KOKOLE V., KOKOLE Ve., 1969, Urbanizacija podeželja v
Sloveniji, Geografski vestnik XLI. Ljubljana

10. LITERATURA IN VIRI. *Budučnost mešarivih gospodinjstava. Sociologija sela. Zagreb*
1. Anketiranje v izbranih sondnih območjih. *Naši razgledi.*
2. BARBIČ A., 1981, Mešane kmetije kot dejavnik razvoja kmetijstva in podeželja. Izvleček faznega poročila. Ljubljana. *Statistika v SR Sloveniji. Poročilo sklada*
3. FULTON T., BRAESTRUP P., 1982, Razmišljanja o ameriški poljoprivredi. Pregled 219. Ambasada ZDA. Beograd
4. GOSAR L., 1974, Kmečka delovna sila v Sloveniji. Geografski vestnik XLVI. Ljubljana *Statistika in sifkacije agrarnih*
5. GOSAR L., ŠTERN V., KOMAN M., 1981, Planiranje delovne sile v kmetijstvu Jugoslavije. Ljubljana *Statistika*
6. KLADNIK D., 1981, Problematika zemljiške strukture v luči dolgoročnega razvoja Slovenije do leta 2000. *Statistika IGU, Ljubljana. Geografski vestnik XLVI.*
7. KLADNIK D., FATUR D., PIRY I., REPOLUSK P., ŠPES M., ZAKOTNIK T., 1982, Socialno-geografska raziskava razseljevanja Haloz in Slovenskih goric. IGU, Ljubljana
8. KLEMENČIČ M., 1974, Socialna in ekonomska struktura mešanih delavsko-kmečkih gospodinjstev na kmečkih gospodarstvih. Geografski vestnik XLVI. Ljubljana
9. KLEMENČIČ V., 1971, Mešana delavsko-kmečka struktura kmečkih gospodinjstev in kmečkih gospodarstev v Sloveniji. IGU. Ljubljana *Statistika in sifkacije agrarnih*
10. KLEMENČIČ V., 1968, Problemi dvojne zaposlitve prebivalstva in mešanih delavsko-kmečkih gospodinjstev v Sloveniji v luči socialnogeografskega procesa. IGU. Ljubljana *Statistika in sifkacije agrarnih*
11. KLEMENČIČ V., 1968, Problemi mešane strukture gospodinjstev in kmečkih gospodarstev v Sloveniji. Geografski vestnik XL, Ljubljana
12. KOKOLE V., KOKOLE Ve., 1969, Urbanizacija podeželja v Sloveniji, Geografski vestnik XLI. Ljubljana

13. KRAŠEVEC S., 1965, Budućnost mješovitih gospodinjtava. Sociologija sela. Zagreb
14. KRAŠEVEC S., 1981, O mešanih gospodinjtstvih. Naši razgledi. Ljubljana
15. LEVSTIK J., 1964, Ekonomska in družbena problematika polproletariata v SR Sloveniji. Poročilo sklada Borisa Kidriča. Ljubljana
16. MARKOVIČ P., 1980, Društveno ekonomske pomene u selu i delovanje Saveza komunista. Beograd
17. MEDVED J., 1967, Problematika kalsifikacije agrarnih gozdinstava. Zbornik radova prvog jugoslovenskog simpozija o agrarnoj geografiji. Maribor
18. MEDVED J., 1970, Spreminjanje v izrabi zemljišča in preslajanje kmečkega prebivalstva v Sloveniji v zadnjih dveh desetletjih. Geografski vestnik XLIII. Ljubljana
19. Mješovita domačinstva i seljaci - radnici u Jugoslaviji (skupina avtorjev), 1980. Inštitut za društvena istraživanja u Zagrebu. Zagreb
20. Popisi prebivalstva SR Slovenije za leta 1961, 1971 in 1981. Zavod SR Slovenije za statistiko. Ljubljana
21. Poročilo o izvajanju zakonov s področja kmetijstva, 1980. Priloga Poročevalca. Ljubljana
22. PULJIZ V., 1977, Eksodus poljoprivrednika. Centar za sociologiju sela, grada i prostora Inštituta za društvena istraživanja u Zagrebu. Zagreb
23. Statistični letopis 1981, 1982. Zavod SR Slovenije za statistiko. Ljubljana.